

Martin Javor

SLOBODOMURÁRSKY PREŠOV

Dejiny slobodomurárskeho hnutia v Prešove

SLOBODOMURÁRSKY PREŠOV

Dejiny slobodomurárskeho hnutia v Prešove

Publikácia vychádza v rámci projektu VEGA 1/0847/17
Slobodomurárske hnutie v Prešove

Recenzenti: PhDr. Katarína Hradská, PhD.
Doc. PhDr. Patrik Derfiňák, PhD.

Sadzba: Ing. Stanislav Kurimai

Na obálke: Pečať lóže „K cnostnému cestovateľovi“ v Prešove
Pečať slobodomurárskej lóže „Imrich Thököly“
Zoznam členov prešovskej lóže v 18. storočí

Vydalo: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove

Tlač: Grafotlač Prešov, s. r. o.

Všetky práva vyhradené.

Akékoľvek reprodukovanie tohto diela je možné len so súhlasom
majiteľa autorských práv.

© doc. PhDr. Martin Javor, PhD.

© Prešovská univerzita v Prešove

Prešov 2017

ISBN 978-80-555-1981-4

Obsah

ÚVOD	5
1. SLOBODOMURÁRSKE HNU Tie V PREŠOVE V 18. STOROČÍ	8
Prešov v druhej polovici 18. storočia. Barská konfederácia a Prešov. Lóža K cnostému cestovateľovi. Rozenkruciáni v Prešove. Szirmayová aféra. Rakúska krajinská veľkolóža. Lóža K spiacemu levovi.	
2. SLOBODOMURÁRSKE HNU Tie V PREŠOVE V 20. STOROČÍ	39
Prešov v prvej štvrtine 20. storočia. Lóža Imrich Thököly. Lóžový poriadok. Charitatívna a filantropická činnosť. Kruh Széchenyi. Ján Jónás, Lóža, či strana. Martinovičov kruh. Podporný spolok poslucháčov práva. Slobodomurári – turisti. Lóža a prvá svetová vojna. František Pulszky. Lóža Caritas v Prešove.	
ZÁVER	116
CONCLUSION	118
ABSCHLUSS	120
BEFEJEZÉS	122
MENNÝ REGISTER	124

Úvod

Slobodomurárske hnutie je zaujímavým fenoménom svetových, európskych i slovenských dejín. Práve roku 2017 si pripomínáme 300 rokov od založenia prvej slobodomurárskej veľkolóže v Londýne. Už tristo rokov teda existuje spoločnosť, ktorá vďaka svojej anonymite, tajomnosti a uzavretosti vzbudzuje najrozmanitejšie emócie, je opradená rôznymi legendami a predovšetkým vyvoláva toľko konšpiračných teórií, ako žiadna iná spoločnosť v dejinách.

Cieľom monografie Slobodomurársky Prešov – Dejiny slobodomurárskeho hnutia v Prešove je zmapovať a opísať dejiny slobodomurárstva v meste, kde sa dostalo v rámci Uhorska najskôr. Monografia nadväzuje na publikáciu Slobodomurárske Košice (2010) a je súčasťou plánu na vytvorenie radu monografií, ktoré zmapujú slobodomurársky život v našej časti Uhorska, Československa a Slovenska.

Prešov, jedno z najkrajších miest Horného Uhorska, tvorilo centrum šarišskej stolice. Malo a má vynikajúcu geografickú polohu pre prirodzené obchodné, spoločenské a kultúrne styky s Poľskom. Poľsko - prešovské kontakty sa zosilnili počas druhej polovice 18. storočia, čo bolo dané obavou z rastúceho ruského vplyvu. Vznik slobodomurárskej lóže v Prešove bol teda výsledkom bohatých stykov medzi Uhorskom a Poľskom. Slobodomurárska tradícia bola v Prešove potom veľmi silná až do roku 1918.

Dejiny slobodomurárstva v Prešove môžeme rozdeliť do dvoch základných období. Prvým je obdobie druhej polovice 18. storočia, kedy hnutie do Prešova preniká, ukotvuje sa, Prešov sa stáva centrárou hnutia v celom Uhorsku. Prešovská lóža sa stala materskou lóžou pre všetky ostatné lóže v Uhorsku. Sľubný rozvoj bol však zastavený všeobecným zákazom slobodomurárskeho hnutia v monarchii z roku 1794. Toto obdobie môžeme ohraničiť rokmi 1769 až 1794. Druhým, intenzívnejším obdobím bolo obdobie dualizmu. Pre uhorské slobodomurárstvo to bol skutočne zlatý vek svojej existencie. V Uhorsku pôsobilo niekoľko tisíc slobodomurárov a lóže pôsobili, na rozdiel od západnej časti monarchie kde bolo hnutie zakázané, takmer v každom väčšom meste. Prešov aj v tomto období zohrával kľúčovú úlohu v organizácii hnutia. Špecifikom

Prešova bola účasť pedagógov Prešovského evanjelického kolégia v lóži, ako aj diskusia o smerovaní hnutia na začiatku 20. storočia. Druhé obdobie teda vydelujeme obdobím existencie lóže Imrich Thököly v rokoch 1901 – 1920. Po rozpade monarchie vzniku Československa sa v Prešove ešte stretávame s lóžou Caritas, máme však o nej len kusé informácie.

Bohužiaľ, o slobodomurárstve v Prešove v 18. storočí disponujeme len fragmentálnymi informáciami. Jediným jasne dochovaným archívnym dokladom o existencii hnutia je zoznam lóží patriacich pod Uhorskú provinciálnu lóžu z roku 1784.¹ Tento dokument patrí do centrálneho slobodomurárskeho archívu lóží v monarchii, ktorý je dnes súčasťou fondu „Vertrauliche akten“ v Haus Hof und Staatsarchiv vo Viedni. Tento rozsiahly fond obsahuje okrem záznamov členov lóží v monarchii aj korešpondenciu lóží z dedičných krajín Habsburskej monarchie s Veľkou rakúskou lóžou. Fond obsahuje aj dôležité údaje o organizácii hnutia v monarchii, slobodomurárske patenty a väčšinu dobových slobodomurárskych publikácií, ktoré vyšli v 18. storočí na území Habsburskej monarchie.²

Je veľkou škodou, že je stratený ústredný archív všetkých lóží v Uhorsku v 18. storočí – Déghsky archív. Tento dostal pomenovanie podľa zámku v meste Dégh, kde bol uložený. Archív vznikol v 90. rokoch 18. storočia, oboznamuje s dejinami hnutia v monarchii v období rokov 1760 – 1800. Iniciátorom založenia archívu a jeho tvorcom bol člen lóže „Franz zum wachenden Lowen“ (Franz u zobúdžajúcich sa levov) František Xaver Aigner.

Déghsky archív si prešiel v 20. storočí neveriteľným vývojom. Cez údajné bombardovanie počas druhej svetovej vojny, až po údajné skrývanie celého archívu pod vankúšom známej maďarskej historičky. Bohužiaľ, jeho dnešná lokalizácia je ešte stále zahalená tajomstvom. V Maďarskom krajinskom archíve v Budapešti sa nachádzajú jeho kópie, ktorých autorom je Ludovít Abafi. Časť Déghskeho archívu, ktorá sa venuje prevažne Uhorsku, sa nazýva „Archív Boecuniského najvyššieho direktoriátu“. Ten vo zväzkoch 43 až 49 obsahuje spisy uhorských rozenkruciánov. Práve prešovské lóže boli centrom tejto zvláštnej odnože slobodomurárstva. Spisy Martina Heinzeliho (ktorý mal v rozenkruciánskom hnutí meno Merthinini a ktorý bol zodpovedný za hnutie v Uhorsku) a jeho hlavného direktoriátu obsahuje zväzok 43. V zväzku 44 sa nachádzajú spisy ďalšieho

1 HHStA, Wien, Vertrauliche Akten

2 HHStA, Wien, Vertrauliche Akten, krabice 62, 69, 70, 72

významného člena slobodomurárskeho a rozenkruciánskeho hnutia, grófa Ludovíta Töröka. Zväzok 45 obsahuje korešpondenciu Martina Heinzeliho s viedenským najvyšším direktoriátom. Najväčšiu časť 46. zväzku tvoria koncepty listov Heinzeliho z rokov 1774 až 1783. Ďalšie zväzky obsahujú časovo aj tematicky nesúrodý materiál.³ Je pravdepodobné, že práve na týchto dokumentov napísal Abafi svoje slávne Dejiny slobodomurárstva v Uhorsku.

Neporovnateľne lepšie vieme popísať dejiny hnutia v období dualizmu. V Maďarskom národnom archíve sa zachovali archívy takmer všetkých lóží z tohto obdobia, teda aj lóže Imrich Thököly v Prešove. Tu sa nachádzajú zoznamy členov lóže, jej korešpondencia z budapeštianskou veľkolóžou, výročné správy, popisky z prijímania adeptov, ich stručné životopisy, a hlavne publikácie, resp. obežníky, ktoré lóža vydávala.⁴

Slobodomurárstvo v Prešove bolo doposiaľ mimo záujmu slovenskej, resp. stredo európskej historiografie. Prešov ako centrum prvej lóže na území Uhorska sa spomína len v syntézach o dejinách hnutia. Obsiahlejšie sa Prešovu venuje vo svojej päťzväzkovej práci Ludovít Abafi, vychádza z dnes už neexistujúceho tzv. Déghskeho archívu. Pre 18. storočie je Abafi de facto jediným zdrojom, ktorý bohužiaľ nieje ako overiť.⁵ Obsirnejšie sa Abafi Prešovu venuje aj vo svojej práci o slobodomurárstve v Uhorsku. Treba si uvedomiť že tieto práce vyšli koncom 19. storočia a od tých čias sa slobodomurárstvu nikto vedecky nevenoval. Prešov sa nachádza aj v syntéze poľského historika Ludwika Hassa, avšak po dôkladnejšej analýze som zistil, že Hass len nekriticky prebral Abafiho údaje. O slobodomurárstvo v Prešove sa už 120 rokov okrem autora tejto monografie nikto nezaujímal.

Lepšia situácia je v bádání o dejinách hnutia v období dualizmu. Prešov je súčasťou fundamentálnej štúdie Lubomíra Liptáka. Niekoľko štúdií k dejinám prešovského slobodomurárstva v tomto období vydal aj autor tejto monografie. Monografia Slobodomurársky Prešov by nevznikla bez nezištnej pomoci a podpory ľudí, slobodomurárov aj neslobodomurárov, ktorým chcem poďakovať.

3 MOL Budapest, P1134, 3. a 4. csomó, Bd 43 – 49.

4 MOL Budapest, P1083, 128 csomó, LXX, Thököly Imre Eperies, 1902 – 1918 a P1134, 19 csomó, 7 tétel, 40, Thököly Imre Eperies, 1907 - 1913

5 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn I., Budapest 1890

1. Slobodomurárske hnutie v Prešove v 18. storočí

Prešov zaznamenal v druhej polovici 18. storočia opätovný rozvoj, čo bolo spôsobené niekoľkými skutočnosťami. V prvom rade mesto nebolo priamo postihnuté žiadnym vojnovým konfliktom. Napriek tomu, že Rakúska monarchia utrpela porážku vo vojnách s Pruskom najmä na začiatku vlády cisárovnej Márie Terézie, samotný Prešov a jeho najbližšie okolie z tejto skutočnosti z dlhodobého hľadiska naopak skôr získalo. Strata hospodársky rozvinutých oblastí Sliezska do istej miery oslabil konkurenciu a potreby armády umožnili miestnym výrobom zabezpečiť dostatočný odbyt výrobkov.

Prešov sa opäť zmenil na živé obchodné a výrobné centrum, pričom najmä rozvoj tunajších remesiel bol naozaj rýchly. Podľa sčítania v roku 1779 už v meste pracovalo celkovo 373 remeselníckych majstrov, ktorí vo svojich dielnach zamestnávali 387 tovarišov a 227 učňov. O tri roky neskôr už bolo v meste dokonca 389 remeselníckych dielní, ale mierne poklesol počet tovarišov a učňov, ktorí v nich pracovali. V nasledujúcich desaťročiach už systém remeselnej výroby združenej do cechov začína byť v stále väčšej miere brzdou pre rozvoj efektívnejších foriem výroby ako boli manufaktúry alebo prvé priemyselné podniky.

Druhá polovica 18. storočia však ešte pre miestnych remeselníkov neznamenala komplikované obdobie. Popri klasických potravinárskych remeslách, ako boli mäsiari, pekári, mlynári či pivovarníci, resp. remeslách zabezpečujúcich odev a obuv, ako napríklad krajčíri, obuvníci, čižmári a kožušníci, si silné postavenie zachovali remeslá a povolania venujúce sa výrobe tovarov určených na predaj mimo hraníc mesta, resp. jeho najbližšieho okolia. Na jednej strane išlo o početné spoločenstvá obchodníkov a kramárov, na druhej strane o tkáčov, farbiarov textilu, klobúčnikov, gombičkárov či výrobcov kordovánu.

Ťažkým úderom nielen pre samotný Prešov, ale aj pre ostatné šarišské, spišské a zemplínske mestá a mestečká, zaoberajúce sa obchodom s Poľskom, boli nepokoje odohrávajúce sa na poľskom území. Delenie poľského štátu medzi Rusko, Prusko a Rakúsko, odohrávajúce sa v závere 18. storočia však malo pre Prešov a región Šariša viaceré významné dô-

sledky. Došlo pritom nielen k narušeniu dlhodobu budovaných starých väzieb, ale aj k celkovému, takmer úplnému zastaveniu výmeny tovarov na oboch stranách. Pre uhorskú stranu bolo obzvlášť citelné zastavenie obchodu s vínom. V dlhodobom horizonte sa rovnako vážne ukázalo zastavenie obchodu s plátnom.

Prešov v druhej polovici 18. storočia poctilo svojou návštevou viacero významných osobností. Nesporne najvýznamnejšou bola hneď dvojnásobná návšteva cisára Jozefa II. V rokoch 1770 a 1784. Nielen návšteva cisára, ale tiež narastajúci význam mesta ako hospodárskeho, politického a kultúrneho centra Šariša spôsobili, že Prešovu sa dostávala pomerne značná pozornosť politikov a vedcov. Výsledkom ich snaženia je niekoľko zaujímavých opisov mesta v tomto období. András Vályi, tvorca rozsiahleho trojzväzkového diela o Uhorsku, venoval Prešovu značnú pozornosť. Okrem iného uviedol: „...súčasné významnejšie stavby sú mestský kostol, ktorý je zasvätený pamiatke sv. Mikuláša a stojí na trhovisku, v hornej časti mesta a je ozdobený vysokou vežou. Nie ďaleko od neho sa nachádza jezuitská škola, ktorú po rôznych prietahoch v čase vlády cisára Jozefa II. Kúpili evanjelici a teraz je ich majetkom. Tu sa nachádza v roku 1779 obnovená škola.“ Ďalej spomenul radnicu, župný dom, strážne a mýtné domy, mestské sídlo vojenského veliteľa, domy grófa Klobušického, Sirmaia (Szirmay), Pulského (Pulszký) a viacerých ďalších šľachticov. Mesto malo v tom čase dve brány a jednu bránku pre chodcov. Dláždené ulice boli charakterizované ako udržiavané a čisté. Rok 1788 autor diela hodnotil ako pre mesto veľmi nešťastný, pretože oheň poškodil mnohé významné mestské budovy. Boli medzi nimi aj pošta, lekáreň, chudobinec a sirotinec či mestský špitál. „Obyvateľstvo z jednej časti sa venuje obchodu s vínom, sčasti sa venuje rôznym remeslám, ale aj predaju piva. Na krajinských a miestnych trhoch, ktoré sú významné, sa obchoduje s ovocím a plodinami pestovanými v miestnych záhradách. Známa je tunajšia kyselka a početné vidiecke panstvo často navštevuje Prešov. Na druhej strane aj prešovskí šľachtici a mešťania vychádzajú najmä v lete z mesta na vidiek, kde sú početné letoviská.“

Druhá polovica 18. storočia je oprávnené zaraďovaná medzi obdobia, keď sa predovšetkým z hospodárskeho hľadiska mestu a jeho obyvateľstvu darilo. Dokatuje to stúpajúci počet remeselníckych dielní, výraznejší nárast počtu obyvateľov, dostatok prostriedkov na dokončenie nákladných stavebných projektov ako bola napríklad Kalvária, kostol pri kláštore

františkánov, ale aj dokončenie ďalších náročnejších objektov. Spodzi stavieb svetského charakteru už v čase svojho vzniku vyvolal pozornosť tzv. župný dom. Išlo o budovu palácového typu postavenú v rokoch 1769 – 1770 v barokovo-rokokovom štýle na Slovenskej ulici. Jej výstavbou sa reagovalo nielen na nariadenie cisárovnej Márie Terézie, podľa ktorého mala každá stolica mať novú administratívnu budovu, ale aj na reálne potreby rozrastajúceho sa správneho aparátu a potrebu vytvoriť vhodné priestory na uskutočňovanie stoličných zhromaždení.

Okrem náročnejších stavebných a umeleckých projektov sa zlepšujúce životné podmienky odrazili v snahe o spoznávanie príjemnejších stránok života. Okrem divadelných predstavení, nákladných bálav či hudobných koncertov mali obyvatelia mesta možnosť zoznámiť sa s novými módnymi aktivitami. Medzi ne sa zaradilo pitie kávy v postupne vznikajúcich kaviarňach. V Prešove sa prvá kaviareň „Kafehaus“, spomína už v šesťdesiatych rokoch 18. storočia, keď sa káva podávala spolu s jemnými likérmami v osobitnej miestnosti v budove Čierneho orla. Od sedemdesiatych rokov 18. storočia už poznáme mená niektorých nájomcov miestnej kaviarne, napríklad v roku 1773 kávu a likéry Prešovčanom ponúkal Andrej Sztraka spolu s manželkou Julianou.

O zlepšujúcich sa majetkových pomeroch aspoň niektorých vrstiev mestského obyvateľstva svedčí nárast dopytu nielen po bežných tovaroch, ale aj po luxusnejších predmetoch a ozdobách. Táto skutočnosť sa odrazila v náraste počtu špecializovaných remeselníkov. V roku 1779 pôsobili v meste štyria zlatníci, dvaja hodinári, päť hrebenárov, dvaja knihári, štyria cukrári, predajca tabaku, dvaja sochári, traja maliari a dvaja spracovatelia cínu. V rovnakom období bolo v meste osem ránhojičov s tromi pomocníkmi a traja lekárnici s piatimi pomocníkmi, čo bol pomerne vysoký stav, ktorý sa podarilo prekonať až v závere 19. storočia.

V priebehu druhej polovice 18. storočia, najmä v závere tohto obdobia, sa mení konfesijná situácia v meste. Po zrušení jezuitského rádu, ku ktorému došlo v roku 1773, sa oslabili pozície katolíkov. Iba o niečo neskôr, konkrétne v roku 1787, došlo k zrušeniu prešovského kláštora minoritov. Celý proces sa realizoval veľmi rýchlo. Napriek snahe prešovského magistrátu a jágerského biskupa presadiť priamo u cisára Jozefa II. Zastavenie tohto procesu, sa ich úsilie nestretlo s úspechom. O zmene pomerov, ktoré prebiehali nielen v samotnom Prešove, ale v celej habsburskej ríši, svedčí ešte jeden moment, ktorý mal pre následný rozvoj metropoly Šariša

značný význam. Tým bol prienik židovského obyvateľstva do vnútorného mesta a jeho trvalé usadenie sa v ňom.

Nové osvietenské idey nachádzali živnú pôdu predovšetkým u príslušníkov miestnej strednej a nižšej šľachty či u zámožného mešťactva. Našli odraz nielen v ich rozsiahlejších vedeckých, umeleckých či politických aktivitách, ale aj v prieniku nových foriem spoločenských aktivít – v slobodomurárstve.⁶

Územie Uhorska je možné vo vzťahu k zakladaniu slobodomurárskych lóží rozdeliť do troch oblastí. Prvou z nich je Zadunajsko a Prešporok. Na tomto území nové lóže zakladala predovšetkým Viedeň. Členovia nových lóží úzko spolupracovali s viedenskými slobodomurármi, ktorí boli väčšinou úplne lojálni k panovníckemu dvoru. Druhú oblasť tvoria východné oblasti a územie dnešného Slovenska. Tu sa rozširovali filiálky Francúzmi založenej varšavskej lóže. Tieto lóže boli voči Viedni naladené kritickejšie, neskôr sa prikláňali skôr k rozenkruciánstvu. Tretiu oblasť tvorí juh krajiny, kde sa zrodil samostatný uhorský slobodomurársky systém – Draškovičova observancia. V lóžach na juhu krajiny mal prevahu vojenský živel. Ak nepočítame juh krajiny, tak lóže vznikli až v ôsmich mestách Uhorska (Prešov, Prešporok, Košice, Banská Štiavnica, Banská Bystrica, Miškovec, Budín, Pešť). Ako prví o územie dnešného Slovenska prejavili záujem poľskí slobodomurári, ktorých nasledovali slobodomurári z Viedne. Progresívnejším sa ukázala „poľská cesta“, keďže prvá lóža na území Uhorska – prešovská lóža „Zum tugendhaften Reisenden“ (K cnostnému cestovateľovi) bola zakladajúcou lóžou všetkých lóží na území dnešného Slovenska, okrem bratislavských lóží.

Tradične dobré vzťahy medzi Poľskom a Uhorskom pôsobili priaznivo aj na počiatky slobodomurárskeho hnutia v Uhorsku. Hlavne Prešov a spišské mestá (ktoré boli v rokoch 1412 – 1772 súčasťou Poľska) tvorili akýsi kultúrny preliv medzi obidvoma kráľovstvami. Najväčším uhorsko-poľským obchodným centrom bol Prešov. Podnetom k založeniu slobodomurárskej lóže však nebola len tradične dobrá atmosféra medzi Poľskom a Uhorskom, významnou mierou k nemu prispela aj medzinárodná situácia okolo Poľského kráľovstva (Rzeczpospolita) v 60. rokoch 18. storočia.

---

6 DERFIŇÁK, Patrik: Obdobie opätovného rozmachu – druhá polovica 18. storočia. In: Pamätná kniha mesta Prešova. Diel II. Prešov 2012, s. 42 – 45.

Poľské kráľovstvo zažívalo počas 18. storočia jedno z najťažších období svojej existencie. Slávne časy prežívala Rzeczpospolita najmä v druhej polovici 16. a po celé 17. storočie, kedy bolo v priestore stredovýchodnej Európy Poľsko rešpektovanou mocnosťou a zohrávalo aktívnu úlohu v politickom dianí. Od konca 17. storočia však nielen bojaschopnosť armády, ale aj moc panovníka a centrálnych orgánov v Poľsku výrazne klesala, pretože šľachta čoraz dôraznejšie požadovala dodržiavanie svojich výsad, na základe ktorých sa na úkor kráľovskej moci snažila posilniť svoje postavenie a zväčšiť aj majetkové vlastníctvo. Situáciu v prvej polovici 18. storočia zhoršoval fakt, že od roku 1697 bol v Poľsku panovníkom saský kurfirst August II., ktorý sídlil v Drážďanoch a o poľské záležitosti sa príliš nestaral. Po jeho smrti v roku 1733 získal trón po dvoch rokoch vojny o nástupníctvo jeho syn August III. Územie Poľska bolo ničené aj počas bojov sedemročnej vojny (1756 – 1763), keď sa ním presúvali pruské a ruské vojenské oddiely.

Po smrti Augusta III. Saského roku 1763 sa poľskí magnáti rozhodli zvoliť za kráľa poľského kandidáta zo svojich radov. Do výberu panovníka však zasiahol ruský dvor, ktorý pozorne sledoval dianie v Poľsku. Cárková Katarína II. Sa snažila presadiť na poľský trón takého kandidáta, ktorý by vychádzal v ústrety ruským mocenským požiadavkám. Jej voľba padla na Stanislava Augusta Poniatovského, z významného magnátskeho rodu. Mladý kráľ chápal, že krajina potrebuje po rokoch vojen, šľachtickej anarchie a postupného ekonomického úpadku reformy. Chápali to aj mnohí šľachtici a príslušníci inteligencie. Vytvorili proreformné krídlo na čele s magnátskym rodom Czartoryských, ktoré spočiatku aj s novým kráľom, postupne reformovali poľskú spoločnosť. Problémom sa ukázalo prijatie úpravy o náboženskej slobode pre nekatolícke vierovyznania, čo konzervatívna šľachta chápala ako ohrozenie dominantného postavenia katolíckej cirkvi. Napokon sa konzervatívna šľachta rozhodla vytvoriť politické zoskupenie, tzv. konfederáciu, ktorá by hájila ich ciele cestou priamej bojovej konfrontácie s panovníkom. Konfederáciu utvorili vo februári 1768 v malom mestečku Bar na Podolí (dnes Ukrajina). Na veľkom území Poľsko-litovského kráľovstva začali takmer okamžite boje. Konfederátom však chýbal jasný politický program a tiež konkrétne strategické plány. Konfederáti hľadali pomoc u zahraničných mocností, ale nepriamo im pomáhala iba Osmanská ríša, ktorá bola vo vojnovom stave s Ruskom a čiastočne Francúzsko, ktoré vyslalo do služieb konfederátov niekoľkých

inžinierov a dôstojníkov. Konfederáti nezískali podporu ani u širokej domácej verejnosti, najmä kvôli plieneniu a násilným akciám proti civilnému obyvateľstvu. Porážka tejto tzv. Barskej konfederácie znamenala veľkú emigračnú vlnu predovšetkým do Uhorska.

Do Prešova a jeho blízkeho okolia sa presťahovali nielen poprední činitelia a velitelia barskej konfederácie, ale aj emigrovaná šľachta, ktorá sa chcela vyhnúť represáliám. V Tulčíku sa usídlil jeden z najznámejších poľských

slobodomurárov a zároveň konfederátov Michal Wielogurski, v Šebeši sa usadil Karol Radziwill so svojim dvorom. Hlavný štáb konfederácie bol združený v blízkosti maršálka Paca priamo v Prešove a bol ubytovaný v kúriách tunajších magnátov, v hostincoch a domoch prešovských mešťanov. Sídлом generálnej rady barskej konfederácie v Prešove bol pravdepodobne rozsiahly dom rodiny Pulszkých.⁷ Títo poľskí emigranti, väčšinou zrejme slobodomurári, dali podnet na založenie lôže v Prešove, aby poľskí páni „neboli ukrátení o obľúbené slobodomurárske slávnosti“⁸. Odchod barských konfederátov z Prešova a Šariša nastáva pozvoľna už od roku 1772, Radziwill išiel do Prahy, Sapieha do Fryštátu, Bohusz do Viedne, Jozef Zarembo sa rozhodol vrátiť do Poľska, Martin Lubomirski a Teodor Wessel odišli do Ruska. Kazimír Pulawski odišiel do severnej Ameriky, kde padol v oslobodzovacích bojoch. Jozef a František Pulawski padli v bojoch konfederátov.⁹ Pri svojom odchode mnohí pozabudli na prešovskú pohostinnosť, na nevyplatené kvitancie a pôžičky, na účty remeselníkov, obchodníkov a hostinských. Slobodomurárovi Jozefovi

Obr. 1 Pečať lôže „K cnostnému cestovateľovi“ v Prešove

7 BENKOVSKÁ, Melánia: Barskí konfederatí a Prešov. In: *Nové Obzory*, 18, 1976, s.108.

8 ABAFI, Lajos: *Szabadkomu vesség története Magyarországon*. Budapest 1900, reprint 1993, s. 31.

9 Z emigrantov v Prešove boli preukázateľne slobodomurármi Michal Wielogursky, Karol Radziwill a Kazimír Sapieha.

Szolkovovi dlžil napríklad Stanislav Ferdinand Rzewuski ešte v roku 1772 spolu 177 Rfl.¹⁰

Prvá lóža na území Uhorska, lóža „Zum tugendhaften Reisenden“ (K cnostnému cestovateľovi) teda vznikla 24. júna 1769 z iniciatívy Varšavskej lóže „U cnostného Sarmata“.¹¹ Táto varšavská lóža postupne získala prestížne postavenie medzi poľskými lóžami a začala sa nazývať „Veľkou lóžou“¹². Veľmajstrom varšavskej lóže bol August Moszyński. Dokument na založenie prešovskej lóže bol vystavený na meno Izák Bernhardi, ktorý bol vychovávateľom synov litovského magnáta Michala Wielogurského.¹³ Pečať lóže je uložená v národnom múzeu v Budapešti, je na nej vyobrazená Minerva, grécka bohyňa vojny a múdrosti s tulcom, kopijou a štítom. Nad ňou je nápis Per Umbras (K svetlu). V strede pečate sú situované dva rady balvanov zoradené do polkruhu. Medzi nimi kľačí na jednej nohe bosý pútnik opierajúci sa o palicu. Jeho čižmy sú vpredu pred balvanmi. V dolnej časti výjavu je v strede strom. Zľava prichádza pútnik opierajúci sa o palicu a smeruje ku stavbe s dvoma vežami, umiestnenej v pravej časti. Kruhová pečať obkolesujú dva ozdobné prvky. Z vonkajšej strany je to povraz a z vnútornej Uroboros, čiže had požírajúci svoj chvost (symbol večnosti a neustáleho plynutia). Patent lóže uvádzal podľa Abafiho tri svätajánske stupne, čo súvisí s tým, že varšavská lóža patrila pod systém tzv. Striktnej observancie. Ide o slobodomurársku vysokostupňovú obeidenciu, ktorá prevládala v strednej Európe v druhej polovici 18. storočia. Tento systém do svojich lóží aplikovali takmer všetky nemecké lóže. Na rozdiel od jednoduchého trojstupňového francúzskeho systému Striktnej observancie ponúkala systém založený na prvkoch templárskych rádov s hierarchickým usporiadaním. Slobodomurári patriaci do tohto systému sa považovali za nástupcov templárov. Lóže Striktnej observancie sa zaujímali predovšetkým o alchýmiu, ale tiež o prírodovedu a ekonomické projekty. Toto prepojenie so systémom Striktnej observancie vysvetľuje aj neskoršiu orientáciu prešovskej lóže na rozenkruciánstvo.

10 BENKOVSKÁ, Melánia: Barskí konfederati a Prešov. In: *Nové Obzory*, 18, 1976, s.120.

11 HASS, Ludwik: *Wolnomularstwo w Europie Środkowo-Wschodniej w XVII i XIX wieku*. Wrocław 1982, s. 107.

12 HASS, Ludwik: *Wolnomularstwo w Europie Środkowo-Wschodniej w XVII i XIX wieku*. Wrocław 1982, s. 103.

13 HASS, Ludwik: *Wolnomularstwo w Europie Środkowo-Wschodniej w XVII i XIX wieku*. Wrocław 1982, s. 107.

Ludovít Abafi opisuje symboliku troch stupňov prešovskej lóže. Na koberci v učňovskom stupni je vyobrazený obraz rádu templárov. Deväť hviezd predstavuje deväť zakladateľov rádu, povraz pripomína dodržanie sľubu, mreže naznačujú, že prístup do rádu je možný iba kresťanom. Tri brány sú sľubom zdržanlivosti, chudoby a poslušnosti. Kruh, uhlomer, vodováha a kladivo poukazujú na murárske remeslo; zlomený stĺp naznačuje, že hoci bola sláva rádu zničená, jeho základy ostali zachované.

Tovarišský stupeň prešovskej lóže bol len niečo bohatší ako učňovský. Pribúda hladký a puknutý kameň, ďalej murárske náradie. Zaujímavým je písmeno G., ktoré podľa Abafihu poukazuje na zakladateľa rádu, Gottfrieda von Bouillon.

Na majstrovskom stupni je znázornená loď v oceáne, bez ťažňa, plachty a veslárov s nápisom: *In silentio et spe est fortitudo mea*. Abafi upozorňuje, že v takomto štýle sú vedené aj katechizmy všetkých troch stupňov.¹⁴

Len prednedávnom objavila Réka Lengyel v Szechényiho knižnici v Budapešti zaujímavý dokument, ktorý pochádza z prešovskej lóže. Ide o konštitúciu, resp. patent lóže „*Zum tugendhaften Cosmopoliten*“ v Miškovci z roku 1781.¹⁵ Dokument sa našiel v pozostalosti významného člena košickej lóže Ludovíta Töröka. Abafi uvádza a potvrdzuje to aj samotný dokument, že lóža v Miškovci dostala svoju konštitúciu a rituál z prešovskej lóže. Môžeme teda s určitosťou predpokladať, že ide o rituál aj prešovskej lóže.:

*„Konštitúcia a ustanovenia
zrelej a majstrovskej lóže Cnostných kozmopolitov u horiaceho kríka
v Oriente Miškovec*

Článok 1

Každý správny slobodomurár a teda aj každý člen tejto váženej lóže musí byť nevyhnutne kresťanom, aj keby bol mimochodom iného kresťanského vierovyznania. Prijatie neznaboha je raz a navždy vylúčené, pretože viera

14 ABAFI, Ludwig: *Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn I.*, Budapest 1890, s. 353 – 354.

15 LENGYEL, Réka – TŰSKÉS Gábor: *Learned societies, Freemasonry, Sciences and Literature in 18th Century Hungary*. Budapest 2017, s. 163. „*Gesetzte und Constitutionen Der Gereiften und Vollkommenen Loge der Tugendhaften Cosmopoliten gegen Orient in Miskolcz*“

a bezúhonnosť sú základným kameňom celého pravého slobodomurárstva. Preto musí každý správny slobodomurár veriť vo Veľkého staviteľa neba a zeme, ktorý ho stvoril a v ktorom je všetka múdrosť, a modliť sa k nemu. Naopak, do našej lóže nenájde cestu a nevstúpi nik, o kom je známe, že sa samopašne oddáva súčasným nerestiam alebo je poškvrnený nejakým nevhodným alebo podlým konaním.

Článok 2

Každý správny slobodomurár a teda aj každý člen tejto váženej lóže musí rešpektovať vládnuce krajinské kniežatá, predovšetkým to knieža, ktorého je poddaným a musí si ho ctiť ako zástupcu a verný obraz Veľkého staviteľa na zemi. Len Boh je ich sudcom a nám neprislúcha miešať sa do ich sporov alebo na našich schôdzach hodnotiť ich zvláštne konanie.

Článok 3

Keďže znaky, znamenia a slová boli do tohto vysokého rádu zavedené len preto, aby bolo možné odlišiť brata a spolubratov od každého profánneho človeka, je povinnosťou každého člena tejto váženej lóže používať ich všetky s najvyššou opatrnosťou. Aj tá najmenšia neopatrnosť pri ich používaní by bola najväčším hriechom a zjavným porušením prísahy, ktorú každý člen pri jeho prijatí slávnostne zložil.

Článok 4

Vo všetkých riadnych a majstrovských lóžach je bežným javom stretávať sa dvakrát mesačne. Na zasadnutiach konferenčnej lóže sa na rozdiel od zasadnutí obchodnej lóže riešia záležitosti, ktoré sú dôležité pre slobodomurárstvo ako celok alebo sú prospešné iba pre samotnú lóžu. Na zasadnutiach obchodnej lóže sa zúčastňujú len hodnostári lóže, ktorí upravujú účtovné dokumenty, aby ich potom bolo možné predložiť na zhromaždení lóže. Preto musí aj súčasná lóža venovať mimoriadnu pozornosť tomu, aby sa jej zasadnutia uskutočňovali v takom rozsahu, ako si to okolnosti vyžadujú.

Článok 5

Okrem majstra lóže nie je nikomu dovolené, pod akoukoľvek zámienkou zvolať lóžu a viesť jej zasadnutie. Toto je možné len v prípade, ak touto úlohou riadny majster z mimoriadnych dôvodov poverí niektorého z hodnostárov lóže a ten sa bratom preukáže písomným poverením majstra lóže.

Článok 6

Každá riadna majstrovská lóža musí pozostávať z nasledujúcich hodnostárov: majstra lóže, prvého a druhého dozorcú, brata rečníka, tajomníka, ceremoniálneho majstra, pokladníka, kontrolóra, hospodára a strážcu chrámu.

Článok 7

Po všetky roky sa má v celej nádhere a s plnou dôstojnosťou sláviť sviatok svätého Jána Krstiteľa. Na oslavu treba pozvať všetkých cestujúcich cudzích bratov a preukázať najmä chudobným ale predovšetkým nešťastím postihnutým bratom podľa možnosti čo najviac dobra.

Článok 8

Práve tento deň musí byť stanovený pre voľbu majstra lóže a dvoch dozorcú. Na záver voľby je každý brat povinný napísať svoju voľbu na lístok, no lístok nesmie podpísať, ale priniesť ho opatrený cudzou pečatou. Voľba ostatných hodnostárov závisí od vôle majstra lóže, pričom však treba poznamenať, že nikto nemôže zastávať súčasne dve hodnosti, ani niekto, kto je ako ozajstný majster svetla vhodný pre určitý post.

Článok 9

Ak si to však okolnosti a chvályhodné zámery tejto váženej lóže pre udržanie jej čo najvyššej dôveryhodnosti budú vyžadovať, nebude mať majster lóže práve tu právo svojvoľne vymenovať brata pokladníka, kontrolóra a hospodára. Tí budú musieť byť zvolení žrebovaním pred všetkými bratmi.

Článok 10

Každý správny slobodomurár musí vedieť, že v okamihu, keď zvolil majstra lóže a dozorcú, urobil z nich nadriadených. Úcta a poslušnosť voči nim sú teda jeho povinnosťou. Z toho je teda jasné, že žiaden brat sa nesmie opovážiť skočiť majstrovi lóže alebo dozorcú do reči keď hovoria z moci úradnej, ani sa vzpierať ich nariadeniam, alebo na tieto nariadenia frflať.

Článok 11

Každý slobodomurár musí skôr než prehovorí v lóži, požiadať najprv o súhlas dozorcú svojho stĺpa. Stĺp prvého dozorcú tvoria majstri piatich svetiel, k stĺpu druhého dozorcú patria tovariši a učni. Z toho je zjavné, že toto pravidlo pre slobodomurárov škótskeho rítu neplatí. Aj bratia tajomník

a rečník žiadajú bezprostredne majstra lóže o súhlas prehovoriť, ak chcú predniesť veci, ktoré súvisia s ich funkciou.

Článok 12

Tiché správanie počas prebiehajúcej lóže, slušnosť a skromnosť v prejave, v mravoch a v obliekaní sú povinnosti, ktoré musia byť pre každého brata sväté. Akékoľvek zaprisahávanie, kliatie, krik, hnev a škriepky sú preto prísne zakázané a ak sa aj niekedy stane, že sa dvaja bratia mimo lóže pohádajú alebo dokonca vyzvú na súboj, odložia realizáciu ich sporu na tak dlho, kým nebude o spore a okolnostiach, ktoré ho spôsobili, upovedomená celá lóža, lebo aspoň majster lóže.

Článok 13

Každý obyčajný človek, ktorý žiada o prijatie medzi slobodomurárov, musí mať 25 rokov, alebo musí mať minimálne toľko rokov, že má celkový pôžitok zo sily svojho rozumu. Musí to byť slobodný človek a pán svojho konania. Navrhnuť ho musí slobodomurár a člen tejto váženej lóže. Návrh na prijatie musí byť prednesený v lóži po získaní predbežného súhlasu majstra lóže. Ak by sa zistilo, že nejaký nehodný človek vyhľadal slobodomurára a požiadal ho o príhovor, má slobodomurár povinnosť zdvorilo a veľmi opatrne sa všetkým ospravedlniť a vyhybať sa takémuto konaniu.

Ak však ide o známeho človeka s dobrou povestou a zásluhami, musí ho slobodomurár navrhnuť lóži a prihovoriť sa za neho. Ak ho dostatočne nepozná, musí aspoň povedať, že N.N. ho požiadal, aby ho váženej lóži navrhol. Potom majster lóže nariadi zistiť o navrhovanom čo najviac informácií a vyzve všetkých bratov, aby zodvihli ruky a vyjadrili tým, či jednohlasne požadujú skrutínium. Ak má niekto niečo voči navrhovanému kandidátovi, čo zistil medzičasom, nezdvihne pri druhom prieskume počas nasledujúcej lóže ruku, ale uvedie príčinu svojej námietky, o ktorej lóža okamžite urobí záver.

Článok 14.

Medzi prvotným návrhom kandidáta a skrutíniom sa musí uskutočniť vždy jedno zasadnutie lóže, aby bol bratom poskytnutý čas na podrobné preskúmanie charakteru kandidáta a aby bol potom kandidát dostatočne známy všetkým bratom.

Článok 15

Samotné skrutínium sa musí uskutočniť s najväčšou precíznosťou. Každý prítomný brat dostane jednu bielu a jednu čiernu gulôčku. Majster lóže dostane dve biele, z ktorých je jedna určená na jeho hlasovanie a druhá je určená na výmenu pre prípad, že by sa pri kontrole hlasovania našla čierna gulôčka. Mimochodom majstrovi lóže prislúcha právo trikrát opakovať skrutínium a ak ani vtedy nedokáže zjednotiť hlasy a čiernych gulôčok nie je viac ako tri, má právo zaviazať bratov k tomu, aby ako praví slobodomurári na svoju oddanosť a česť vysvetlili príčiny, prečo tam vložili čierne gulôčky. Potom má lóža právo rozhodnúť, či ide o oprávnené alebo neoprávnené dôvody.

Článok 16

Raz odmietnutý kandidát nemôže byť navrhnutý po druhý raz skôr ako po štvrtej riadnej konferenčnej lóži. Ak je však odmietnutý aj po druhý raz, musí čakať tri mesiace, aby mohol byť znovu navrhnutý. Keď sa mu to ani na tretí raz nepodarí, je odmietnutý definitívne a už nie je možné znovu ho navrhnúť.

Článok 17

Len na základe mimoriadnej dišpenzácie lóže a ak bolo hlasovanie jednohlasné sa môže stať, že kandidát dosiahne súčasne stupeň učňa a tovariša. Za normálnych okolností môže byť učňovi udelený stupeň tovariša až po šiestich mesiacoch a tovarišovi stupeň majstra až po jednom roku, deň pred výročím prijatia.

Článok 18

Všetci navštevujúci bratia, ktorí sa v lóži prihlásia, musia byť čo naj dôkladnejšie preverení. Aspoň jeden z bratov tejto lóže musí potvrdiť, že navštevujúceho brata videl v niektorej z riadnych lóží, alebo cudzí brat musí predložiť osvedčenie o príslušnosti k niektorej z takýchto lóží. Ak však o navštevujúcom bratovi chýba dostatok informácií, ak ten nevie použiť poznávacie znamenie, alebo nemá žiadne písomné potvrdenie, potom je majster lóže oprávnený vykonať opakovanie a obnovenie prísahy.

Článok 19

Každému navštevujúcemu bratovi, akonáhle je raz do lóže uvedený, musia byť preukazované všetky pocty, ktoré jeho stupňu prislúchajú. Preto musí majster ceremoniár dbať na to, aby bolo navštevujúcemu bratovi pridelené

prvé miesto. Pri takýchto príležitostiach je nutné prebrať tie najťažšie a najzamatanejšie témy, ktoré si vyžadujú z úcty k cudzincovi jeho názor ako prvý. Na základe jeho odpovede je možné preveriť si ho a zaviazat ho k povinnosti premôcť samého seba a poučiť všetkých, ktorí potrebujú vyššie svetlo.

Článok 20

Výška prijímacieho poplatku učňa má byť celkom ponechaná na veľkodušnosti kandidáta, pri tovarišovi, majstrovi a Sch. A. majstrovi nemá presiahnuť výšku jedného dukáta (o ďalších vyšších stupňoch sa tu nehovorí), ibaže by sám prijímaný z vlastného potešenia a horlivosti chcel pre dobro lôže prispieť čímsi navyše.

Článok 21

Na úhradu mimoriadnych výdavkov je každý brat povinný zaplatiť do pokladne lôže mesačne toľko, koľko mu okolnosti umožňujú a koľko chce ochotne dať. Ak by niektorý z bratov poplatky z dôvodu neposlušnosti alebo rúhania sa neplatil, má lôža právo takého brata per maiora odsúdiť alebo dokonca úplne vyškrtnúť zo zoznamu.

Článok 22

Všetky v iných lôžach bežné a zavedené finančné pokuty sa v tejto lóži nevyužívajú, namiesto nich sa aplikujú pripomienky, napomenutia, suspensie a úplné exklúzie.

Článok 23

Aby ale bolo každému jednému členovi známe, čo je vo všetkých pravých a majstrovských lôžach zakázané a čo sa preto aj v súčasnej lóži musí trestať, tak sa týmto dáva najavo, že žiadnemu slobodomurárovi nie je dovolené púšťať sa do politických alebo náboženských debát, byť utáraný a vyzradiť cudziemu slobodomurárovi alebo nebodaj nezasvätenému človeku veci, o ktorých sa hovorilo v lóži. Keď je člen našej lôže predvolaný do inej lôže, musí najdôležitejšie informácie vynechať. Každý člen lôže musí prisahať, že nevezme meno Božie nadarmo a naopak vo svojom prejave nebude používať meno čiernej beštie, nebude spievať nepekne piesne, používať dvojzmyselné alebo oplzlé slová, alebo aj také, ktoré v lôžach nie sú bežné ako napríklad Herr (pán) namiesto Bruder (brat), Glas (pohár) namiesto Kanone (kanón, pohár so zosilneným dnom určený na prípitok), Wasser (voda) namiesto schwach Pulver (slabý prášok), Wein (víno) namiesto stark Pulver. Rovnako,

ba dokonca ešte viac by sa mal správny slobodomurár vyvarovať ničomného alebo podvodného konania, ktoré je v rozpore s naším charakterom.

Článok 24

Majster lóže má na základe ústavy lóže nariadiť, aby sa v tejto pravej a dokonalej lóži nezavádzali žiadne novinky a má nástožiť na dodržiavanie starých zvyklostí pravého a osvedčeného slobodomurárstva a jeho posvätného štatútu a zákonov, aby sa česť veľkého Staviteľa neba a zeme, pravá láska k ľuďom, umenie, mravná čistota a blaho celého ľudského pokolenia ako pravý úmysel nášho kráľovského rádu neminuli účinkom, ale aby mohli byť plne zachované. Majster lóže sa nesmie ani len odvážiť odstrániť alebo čo i len pozmeniť zavedené hieroglyfy, formality a ceremoniály.

Článok 25

Brat pokladník je povinný viesť účty presne a správne, bez príkazu kontrolóra nič nevyplácať a nakoniec účty každý štvrtrok podrobiť najprísnejšej kontrole.

Článok 26

Brat kontrolór je povinný byť prítomný pri každej kontrole a celkovo dohliadať na udržiavanie verejnej mienky.

Článok 27

Povinnosťou brata hospodára je zamerať svoju pozornosť na všetky výdavky, aby bolo všetko z ekonomického hľadiska v poriadku. Ďalej je jeho úlohou starať sa o celkové účtovníctvo lóže, viesť aj obchodné záležitosti lóže a hlavne každý polrok o tom referovať.

Článok 28

Keďže konečným cieľom tejto ctihodnej lóže popri zlepšení mravov je aj zavedenie praktického kresťanstva a ozajstnej lásky k blížnemu, musí byť každému kandidátovi pri jeho prijímaní oznámené, že ak má chuť a vôľu podporiť zo svojej strany tento chvályhodný konečný cieľ, môže podľa vlastného uváženia prispieť na zriadenie a rozširovanie všeobecného fondu, ktorého poslaním je postupne zhromaždiť značný kapitál, pomocou ktorého sa bude môcť uskutočňovať obchodná činnosť značného rozsahu pod vedením brata hospodára a po prepočte brata pokladníka. Zisk z činnosti je s výnimkou dvadsatiny určený na zriadenie a prevádzku blázinca a pre

pomoc ľuďom trpiacim núdzou. Zisk pripadne každoročne aj eventuálnym majiteľom a každý z nich má možnosť vziať si svoje vložené peniaze po návrate kapitálu späť.

Článok 29

Ak niektorý člen lóže ktoréhokoľvek stupňa príde v nevhodnom alebo dokonca pohoršujúcom obleku, majster lóže ho má právo poslať preč. Povinnosťou brata bude poslúchnuť alebo znášať trojmesačné vylúčenie z lóže.

Článok 30

Na akt prijímania majstra sa majú všetci bratia dostaviť v čiernych oblekoch alebo kabátoch.

Článok 31

Žiadame všetkých bratov, aby podľa uváženia a možností prispievali po všetky mesiace na úbohých chorých alebo väzňov.

Článok 32

Vždy, keď majster lóže alebo niektorý z dozorcov začne v lóži svoj prejav, musia všetci bratia zaujať svoje pozície a počnúť prvým úderom kladiva až po záver lóže zachovávať ticho. Keď však prídu do lóže, nesmú nikdy zabudnúť zaklopať zvyčajným spôsobom a vstúpiť dovnútra predpísanými krokmi.

Článok 33

Počas slávnostných lóží sa neprijímajú žiadne sťažnosti. Tieto lóže sú venované povzbudeniu ducha ale nie je počas nich dovolené prekračovať pravidlá mravov a blahobytu.

Článok 34

S ceremoniálom sú spojené nasledujúce obvyklé prípitky: Na krajské kniežatá a všetky kniežatá, ktoré sú slobodomurármi; na veľmajstra a všetkých majstrov majstrovských lóží; na majstra lóže prostredníctvom dozorcov; na dozorcov; na hodnostárov lóže; a na všetkých slobodomurárov roztrúsených po celom zemskom povrchu.

Článok 35

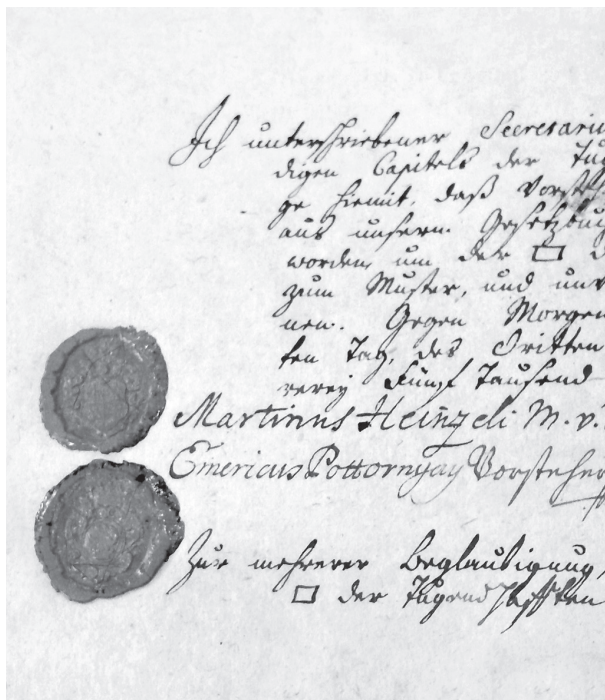
Lóža si dá záležať na vypracovaní rituálu pre všetky prijímacie, konferenčné, ekonomické a slávnostné lóže. Takýto rituál bude podpísaný, opatrený pečatou a uchovaný v archíve ako trvalo platná norma.

Článok 36

Všetky tieto články a ustanovenia majú byť verejne predčítané pri každom prijímacom konaní alebo pri inkorporácii cudzieho slobodomurára, aby každý ešte predtým, ako sa podpíše, vedel, akým zákonom sa podriaďuje.

Článok 37

Nakoniec majú byť súčasné pravidlá na najbližšom zasadnutí lôže nahlas predčítané, každým členom tejto spravodlivej a dokonalej lôže U cnostného kozmopolitu u horiaceho kríka na Východe v Miškovci podpísané a potvrdené. Tak sa to stalo v lôži U cnostného pocestného na Východe v Prešove 57 19/3 81.¹⁶

Obr. 2 Podpisy predstaviteľov prešovskej lôže na konštitúcii lôže v Miškovci

Veľmi málo toho vieme o zakladateľoch a prvých členoch prešovskej lóže. Rozhodujúcu úlohu pri zriadení lóže mal pravdepodobne vychovávateľ Izák Bernhardi. Abafi spomína už len dvoch členov, člena rady magistrátu v Prešove Jozefa Kriebela a prešovského obchodníka Jozefa Szolkového.

Už roku 1771 lóža vykonávala svoju činnosť na troch miestach. Abafi spomína okrem Prešova ešte Okružle a Giraltovcce. V Prešove sa zasadnutia lóže konali pravdepodobne v dome Gabriela Fejérváryho. Tento dom patrilo kedysi Sigmundovi Czimmermannovi, jednej z obetí Prešovských jatiek roku 1687. Abafi opisuje podzemie domu, keď píše: „*v pivnici tohto domu sa nachádza ešte dnes oddelená komnata s mramorovou podlahou ku ktorej viedlo samostatné schodisko. Jej steny sú namalované na modro a označené svetovými stranami.*“ Bohužiaľ táto budova už neexistuje, nakoľko padla za obeť bombardovaniu počas druhej svetovej vojny a dnes tu stojí obchodný dom.

Práca lóže na troch miestach a málo informácií o jej členskej základni naznačujú, že lóža mala len regionálny charakter, predpokladám že nemala viac členov ako sedem. Kvalitatívny rast lóža zaznamenáva po odchode Izáka Bernhardiho, ktorého vo vedení lóže vystriedal Martin Heinzeli.

Martin Heinzeli bol najdôležitejšou osobnosťou prešovského slobodomurárstva v 18. storočí. Narodil sa roku 1735 v Banskej Bystrici, pravdepodobne bol švajčiarskeho pôvodu, pripravoval sa na povolanie protestantského kňaza, potom študoval na univerzite v Greiswalde teológiu, filozofiu, matematiku, medicínu, ako aj grécky a hebrejský jazyk. Ako magister filozofie zaujal miesto učiteľa troch synov Juraja von Pottornyay v Prešove, kde pôsobil aj po ukončení výchovy po r. 1773. Vďaka povereniu riaditeľa Ludovíta Töröka sa v r. 1787 stal profesorom a protektorom akadémie v Košiciach, kde svoje meno zmaďarizoval na Hanzéli. Martin Heinzeli ako majster prešovskej lóže stál pri zrode slobodomurárskych lóží v Banskej Štiavnici, Banskej Bystrici a na Spiši. K slobodomurárstvu ho priviedol pravdepodobne Juraj von Pottornyay, ktorý vlastnil majetky v Giraltovciach. Heinzeli a Pottornyay inklinovali k rozenkruciánstvu. Abafi dokonca uvádza Juraja von Pottornyaya ako iniciátora založenia rozenkruciánskeho laboratória v Giraltovciach.¹⁷

---

17 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn II., Budapest 1891, s. 268.

Rozenkruciánske hnutie predstavovalo vysokostupňovú odnož slobodomurárstva. Najvyššou funkciou bolo deväť stupňov zasvätenia a číslo deväť bolo opakujúcim sa symbolom rádu. Sídlnami rádu bola Viedeň, Drážďany a Berlín. V ráde panovala úplná mlčanlivosť. Základom ich práce bola alchymia. Preto toto hnutie silnelo tam, kde boli na alchymistické pokusy dobré podmienky – banské mestá a pod.

Predpokladáme, že po „obrátení“ sa Martina Heinzeliho na rozenkruciánstvo nastal boj vo vnútri prešovskej lóže o jej smerovanie. Heinzeli získal väčšinu členov pre giraltovské rozenkruciánstvo. Na prelome rokov 1773/1774 odcestoval do Viedne potvrdiť prešovskú rozenkruciánsku lóžu ako regulárnu. Ako však píše Abafi, lóžu „Zur tugendhaften Reisenden“ (K cnostnému cestovateľovi) rozenkruciáni zanedbávali a používali ju pragmaticky iba ako kliše pre svoje alchymistické laboratória v Okrúhlom a Giraltovciach.

Aby si Martin Heinzeli upevnil svoje postavenie v lóži, roku 1774 zabezpečil pre všetkých slobodomurárov, ktorí boli zároveň aj rozenkruciánmi tzv. stupeň škótskeho najvyššieho majstra. Ten bol udelený všetkým členom, ktorí boli súčasťou spolku Ružového kríža. Ideologicky mal byť vlastníkom tohto stupňa v lóži na vyššej úrovni, ako obyčajný slobodomurár. Podľa Heinzeliho je škótsky najvyšší majster vysokopostavený radový brat – podstatne sa odlišujúci od Jánskeho majstra väčším rozsahom jeho povinností. Tento si musí Boha navonok, ale aj vnútorne viac ctiť a musí s Bohom utvoriť pevné puto.¹⁸

Celé dejiny uhorského, európskeho a možno aj celosvetového slobodomurárstva 18. storočia sú dejinami bojov vo vnútri samotného slobodomurárstva. Veľkú väčšinu archívnych dokumentov tvoria údaje o tom, ktorá obediencia či odnož je tá pravá, komu sa majú odvádzať poplatky, v akej výške atď. V týchto sporoch sa slobodomurári utápajú už 300 rokov. Nebolo tomu inak ani v Prešove v 18. storočí. O sile Heinzeliho osobnosti svedčí aj slobodomurárska prisaha, ktorú nám sprostredkúva Abafi:

„Prisahám a sľubujem na najsvätejšieho tohto chrámu, pred jasnou žiarou Boha a pred týmto zhromaždením škótskych majstrov, že nikdy nevyzradím bratom troch nižších stupňov a ešte menej tým svetským, tajomstvá tých, ktorí mi teraz a v budúcnosti odhalia, a súčasne nikdy neod-

18 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn II., Budapest 1891, s. 270.

halím mojím bratom z nižších stupňov tento stupeň, ktorý prijímam spolu s prezradenými tajomstvami. Toto sväto a slávnostne sľubujem, ak by som inak konal, tak nech spočiniť prekliatie na mojej duši, nech ani neprospieva a ani nech sa jej nedarí; týmto nakoniec sľubujem, že si budem všetkých mojich bratov, ale hlavne škótskych bratov vrúcne ctiť a stáť pri nich radami a činmi, aj keby to malo znamenať stratu mojej cti, majetku a krvi: tak mi Boh pomáhaj!“ Po zložení tejto prísahy majster vysvetlí nového členovi koberec učňovského stupňa. Tento zobrazuje „truhlicu spoločenstva, ktorá nás napomína, aby sme nosili božie zákony v srdci, nikdy proti nim nekonali a nič nepodnikali, čo sa prieči presvedčeniu nášho srdca.“

Sedem bodov na koberci zobrazuje sedem planét, ktoré znamenajú sedem kovov. Podľa tradície... „Všetky veci na svete pozostávajú z troch podstát bytia, ktoré sú prebraté zo štyroch elementov. A tieto sú: soľ – pevné; síra – mäkké; duch – nezachytiteľné. Tieto sú naznačené tromi čašami, ktoré boli nájdené templármi pod zrúcaninami chrámu, z ktorých jedna bola označená F (soľ), druhá G (síra). Tretia nemala žiadne označenie, pretože nezachytiteľný duch nieje schopný žiadneho vyjadrenia.“¹⁹

Pre dokreslenie sveta slobodomurára – rozenkruciána v Prešove v 18. storočí citujem ďalej: „...použitie sa dá nájsť v piatich škótskych bodoch. Prvý bod ukazuje neoblomné more, v ktorom musela byť neustále voda, z ktorej sa získavala soľ pomocou sedemnásobného čistenia, čo poukazuje na sedem stupňov chrámu. K očistenej, božskej soli sa pridá síra a nechá sa odstáť 150 dní v nádobe podobnej lodi, čo odkazuje na Noemovu archu. K tejto „materií“ sa pridá nezachytiteľný a všetko rozmnožujúci duch, čo musí byť prevedené mimoriadne presne, inak je dielo skazené; toto poukazuje na Babylonskú vežu, pretože mnohí tu vzdajú svoje dielo. Podarené dielo je dané na oheň. Teraz je dielo pripravené, tak ako je kubický kameň rovnako veľký na každej strane. V tomto momente je dielo vystavené najvyššej teplote a trikrát rozžeravené 27 sekúnd. Vzniká jasno žiarivá tinktúra na premenu malých kovov, z ktorej jeden diel dokáže premeniť tisíc dielov malých kovov na zlato. Prevrátený stĺp B a napoly prevrátený stĺp J naznačujú pád templárskeho rádu a možnosť jeho znovuzrodenia. Ďalej je tam povraz, s ktorým vraho-

19 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn II., Budapest 1891, s. 271.

*via vliekli velmajstra.*²⁰ Na základe týchto citácií môžeme predpokladať, že gro činnosti slobodomurárov v Prešove bola práve alchymia.

Na základe Abafiho dejín som sa pokúsil zrekonštruovať členskú základňu prešovskej lóže. Okrem Juraja Pottornyaya, Martina Heinzeliho a Jozefa Szolkova pribudli v rokoch 1773 – 1775 do lóže Jozef Török von Szendrő, spišský kamerálny správa a gróf Ľudovít Török von Szendrő, kráľovský komisár Jozef Juraj Kapy de Kapivár. Hlavným „chemikom“ bol Jakub Glosz, ktorý sa s Heinzelim spoznal počas svojich štúdií. Stal sa magistrom filozofie a neskôr rektorom menšieho gymnázia. Do lóže patrili aj Imrich Pottornyay a Dionýz Pottornyay, synovia Juraja Pottornyaya. Členom bol aj zememerač Šarišskej župy Matej Heinzeli (pravdepodobne Martinov brat), evanjelický farár v Giraltovciach Imrich Berzeviczy, evanjelický farár Imrich Krasznec, ďalej kapitán Jozef Ladislav Jeszenovszky. Aktívnym členom bol aj najmladší syn Juraja Pottornyaya, dvorský koncipient uhorskej dvorskej komory Ladislav Pottornyay. Ako uvádza Abafi, okrem týchto rozenkruciánsky cítiacich členov mala lóža aj iných členov, ktorí preukazovali nespokojnosť s alchymistickým smerovaním lóže. Ide o Leopolda Scheubera, Alexandra Szirmaya a predovšetkým Ladislava Szirmaya, notára, neskôr župana zemplínskej stolice.

Ladislav Szirmay bol do lóže prijatý začiatkom roka 1775, veľmi rýchlo dosiahol majstrovský stupeň. K jeho osobe sa viaže jeden z najzaujímavejších príbehov dejín slobodomurárstva 18. storočia. Ladislav Szirmay sa čoskoro po prijatí do lóže zasnúbil s Apolóniou, dcérou k. k. komorníka. Ako píše Abafi, dostali sa k nej rukavice, na ktorých boli slobodomurárske symboly. Pobožná Apolónia bola príslušnosťou svojho snúbenca v lóži pobúrená, hrozila dokonca zrušením zasnub. Szirmay ju uzmieril sľubom, že vystúpi z bratstva, o čom ale neinformoval lóžu. Po sobáši odovzdal svojej manželke klenot a katechizmus. Keď sa o tomto dozvedeli ostatní členovia lóže, vznikol zaujímavý spor, ktorý poukazuje na zlé meno slobodomurárstva v tomto období. Apolónia všetky veci od manžela neodovzdala lóži, o čo ju prosili ostatní členovia, ale tieto predmety odovzdala svojmu otcovi, slobodnému pánovi Révayovi. Tento sa vyhráždal, že celú lóžu udá dvoru, ak by spisy obsahovali niečo nebezpečné alebo pohoršujúce. Istý čas ukazoval predmety každému, kto ich chcel vidieť.

---

20 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn II., Budapest 1891, s. 271

3 C. ar 9: 4

Dr opkie ttr O.

1. 28.	W. f. W. Dr. O. Dr. opkie	gr. 8.
- 2. 29	" " " Thyticus	" 8.
Nb. 3. 30	" " " Cruidomeas	" 8.
4. 21.	W. f. W. Dr. fluvizellus	" 4.
N. 5. 32	W. f. W. Dr. ferventius	" 4.
- 6. 33.	W. f. W. Dr. fulviroga	" 4.
+ 7. 34	W. f. W. Dr. Enfractus	" 4.
N. 8. 35	W. Dr. mundus	" 3. -

D. ar 11: 5

Dr Lumbali ttr O.

- a. 1. 22.	Dr W. f. W. Dr. O. Dr. Lumbal	gr. 5
Nb. 2. 7.	" W. Dr. Pinach	" 3
- c. 3. 8	" W. Dr. Penemegas	" 3
N. 4. 36	" W. Dr. Geber Caator	" 4 1.

5. 37 } smj bil 5
6. 38 }
7. 39 }
9. } Caus. vaken

E. ar 9: 6

Dr Ardaxanttr O

d. 1. 17.	Ardaxanes O Dr.	gr. 4 NB
2. 40.	Heliadoms	" 1 NB
3. 41.	Danastlo	" 1 NB
4. 42.	Megentino	" 1 NB
5. 43	Philopere	

II. in Fungam u. Pöbörbüpen p. 3 0

Apr 7 E. Dr Merthini ttr O

1. 44.	Merthini ttr Director	gr. 8.	NB. { Arjarcus Pinij Emolox in 7 f. Fund }
2. 45.	Gorgonias	" 8.	
3. 46.	Goboli	" 8.	
4. 47.	Hyphodarsus	" 8.	
5. 48.	Mandehimus	" 7.	
6. 49.	Arjarcus	" 5.	
7. 50.	Cyberius	" 5.	
8. 51.	Arjarcus	" 7.	
9. 52.	Arjarcus	" 7.	

---

7. 53.	Bytalurus	5.	} loban utpound.
2. 54.	Arjarcus	3.	

Obr. 3 Déghsky archív v Budapešti o prešovskej lóži

Prešovská lóža bola týmto vývojom veľmi znepokojená. V snahe predísť škandálu sa rozhodla obrátiť sa na viedenskú lóžu „Zur gekronten Hoffnung“ (Ku korunovanej nádeji), a vylíčila im celú situáciu a prosili o radu ako postupovať.²¹ Istú negatívnu úlohu tu zohral aj Martin Heinzeli, ktorý list najprv poslal predstaveným rozenkruciánov vo Viedni a až oni problém predostreli viedenskej lóži.

Odpoveď viedenskej lóže prešovských bratov nepríjemne prekvapila. Z odpovedi je zrejmé, že prešovská lóža nebola uznaná ako regulérna lóža. Je zaujímavé, že autori listu z Viedne neoslovujú prešovskú lóžu slovom „lóža“, ale len spoločnosť: „*Spoločnosť k cnostnému cestovateľovi v Prešove nebola doteraz v spojení so žiadnou veľkolóžou, ani so žiadnou lóžou pre-slávenou menom. Z tohto dôvodu sa nemôžu považovať, ani uznať členovia tejto spoločnosti za dobrých slobodomurárskych bratov, ani za skutočných slobodomurárov, ani mať vlastný podiel na ich dobrých alebo zlých činnostiach, ešte menej majú právo sa dožadovať zodpovednosti od najvyšších miest, alebo si to nárokovať. Pre pravého slobodomurára by nebolo ani najmenšou nevýhodou, keby jeho meno bolo udané zle zmyšľajúcim, za slobodomurára sa vydávajúcim človekom . Keby bola spoločnosť v Prešove náležite konštituovaná veľkou lóžou, tak by aj zároveň s konštitúciou obdržala potrebné pokyny a poučenia. Bratia by vedeli, že medzi seba nemôžu prijať podobných slabomyselných a zle zmyšľajúcich ľudí, akým je pán Szirmay po tom, ako sa u neho preukázalo zženštilé správanie, a rýchlo postupoval proti zákonu rádu a jeho prísny záväzkom a katechizmus troch stupňov by mu určite nezverila. Ak bolo v tomto katechizme napísané niečo nemiestne alebo nebezpečné, tak to museli byť výmysly pochabých hláv tzv. rozenkruciánov, lebo staré, čestné, pravé učenia a nariadenia všetkých pravých slobodomurárov neobsahujú nič, čo by odporovalo prísnej morálke a slušnosti. Ak sú katechizmy, ktoré obdržal slobodný pán Révay od jeho dcéry nie takéto, ale iného druhu, tak koná ako čestný muž, ak tieto zaslal najvyššej vrchnosti. Žiadny pravý slobodomurár by mu niečo také nezazlieval, skôr by bol zaviazaný sám urobiť podobne, ak by mal niečo podobné niekde objaviť. Ak sú katechizmy takéhoto druhu, čo možno predpokladať, tak by poďakovanie a odmena, ktorú si možno slobodný pán Révay od zaslania na najvyšší súd sľubuje, budú mať váhu bubliny, pretože tým nič nové*

21 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn II., Budapest 1891, s. 274

neobjavil, keďže najvyššiemu dvoru sú známe podobné, keďže sa dostali už stokrát do rúk profánov, aj formou vytlačených kníh. Takže neostáva už žiadna iná rada, ako to, že spoločnosť v Prešove by mala usilovať o to, aby sa slobodný pán Révay stal tým, o kom sám získal v katechizme poznatky. Ak ale katechizmy a učenia spoločnosti v Prešove obsahujú naozaj to, v čo ale nedúfame a ani nechceme, niečo neslušné a nebezpečné, tak by mali členovia po obdržaní dokumentov od slobodného pána Révay postupovať takto: tieto dokumenty treba následne spáliť a pokiaľ sa ich slobodomurárstvo zriekne týchto bludov, mohla by sa im naskytnúť šanca nechať sa vyučovať skutočnými slobodomurármi. Vyučovať skutočné nauky, prameňiace z najlepších zásad ľudského pokolenia.“²²

Odpoveď viedenskej lôže je zaujímavou sondou do slobodomurárskeho sveta 18. storočia. Tón odpovede viedenskej lôže je pochopiteľný, keďže prešovská lôža nebola pred rokom 1781 spomenutá na žiadnom zozname lôží a pravdepodobne okrem lôží, ktoré sama založila nemala kontakt so žiadnou inou. Spojenie na materskú lôžu vo Varšave bolo prerušené po prvom delení Poľska roku 1772, takže ani na Varšavu sa prešovská lôža obrátiť nemohla. Je pravdepodobné, že viedenská lôža považovala prešovskú lôžu za iregulérnu.

Szirmayová aféra znamenala stagnáciu lôže. Pravdepodobne roku 1776 lôža fungovala v Okružlom.²³ V tomto období sa v lôži stretávame s zavedením rádových mien. Martin Heinzeli si hovoril Martinus, ďalej sa objavujú mená ako Cibanot, Hart, Thebanot atď.

Prostredníctvom Abafiho sa dozvedáme o rôznych epizódach z dejín lôže. Na jeseň 1776 bola lôža navštívená členom londýnskej lôže Salamon Hirschel, ktorý sa na lôžu obrátil po prepustení z väzby v Berehove, kde bol väznený. Lôža mu poskytla potvrdenie, že je „skutočným bratom misionárom“.

Lôža pravdepodobne riešila aj sociálny program pre svojich členov. Dôkazom toho je prípad kapitána Jeszenovszkého, ktorému lôža schválila pôžičku. Keďže bol čoskoro nato prevelený do Budína, dostal od Heinzeľiho úlohu pokúsiť sa tam založiť rozenkruciánsky spolok. Jeszenovszký sa po príchode do Budína stal aktívnym členom tamojšej lôže, ako píše

22 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn II., Budapest 1891, s. 276

23 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn IV., Budapest 1895, s. 30.

Abafi opovrhoval rozenkruciánstvom a zabudol na pôžičku, ktorú od lôže dostal. Neodpovedal dokonca ani na listy od lôže.

Môžeme predpokladať, že 70. roky 18. storočia boli v dejinách lôže v znamení vnútorného boja medzi „pravými“ bratmi a rozenkruciánmi. Martin Heinzeli sa čím ďalej tým viac venoval práve rozenkruciánstvu. Kameňom úrazu boli pravdepodobne vyššie stupne, o ktoré mal Heinzeli záujem. Lôža nebola oprávnená udeliť viac ako tri stupne. Heinzeli sa rozhodol žiadať o právo udeľovať vyššie stupne opäť viedenskú lôžu, čo sa však roku 1778 nepodarilo. Získaním vyšších stupňov pre lôžu oslovil známeho rozenkruciána grófa Moszyńského, ktorý mal od materskej lôže vo Varšave vymôcť patent na vyššie slobodomurárske stupne.

Heinzeli obhajoval snahu o vyššie stupne: *„I keď sa v našom vysokom ráde predpokladajú iba prvé tri stupne slobodomurárstva, existujú mestá, kde sú zavedené aj vyššie stupne. Po stupni majstra sa udeľuje stupeň škótskeho veľmajstra, potom škótsky rytiersky stupeň s tajomnou históriou templára, potom nasledoval teoretický stupeň Šalamúnovej múdrosti a praktický stupeň Šalamúnovej múdrosti. Tam, kde sú tieto stupne bežné, tam je aj skutočné profánne murárstvo semeniskom nášho rádu a skrz 3. a 4. stupňa sa zrušia všetky ťažkosti, ktoré sa prejavujú u novoprijatých bratov spolku. Keďže my, ako viete, máme od vašej lôže diplom iba na prvé tri stupne murárstva, žiadame Vás oddane, aby Vaša lôža vystavila na moje profánne meno diplom s plnou mocou udeľovať vyššie stupne.“*²⁴ Nakoniec bol teda v lôži oficiálne zavedený škótsky ako aj Šalamúnsky rád, ktoré boli vedené tajne už niekoľko rokov. Z týchto sporov vyplýva, že prešovská lôža opäť nadviazala kontakt z varšavskou lôžou, keďže novú konštitúciu získali z Poľska. Abafi uvádza ešte aj veľmi slabú nemčinu, v ktorej boli tieto zákony napísané.

Je veľmi ťažké dešifrovať členskú základňu lôže. Abafi spomína mená ako prešovský prorektor Schneider, Pavol Szirmay, obchodník so železom Samuel Frankendorffer, Emerich Pottornayay, Imrich Berzeviczy, Kapy a Krasnecz. Je pravdepodobné, že v Prešove existovali paralelne dve slobodomurárske organizácie. Jednou bola samotná lôža, druhou rozenkruciánska spoločnosť. Členstvo v oboch organizáciách sa prelínalo, existovali však samozrejme aj bratia, ktorí do rozenkruciánskeho

24 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn IV., Budapest 1896, s. 34.

spolku nepatri. Ďalší krok Heinzeliho z roku 1778 naznačuje, že čím ďalej tým viac inklinoval k rozenkruciánstvu. V tomto roku totiž prijal do lôže tri ženy a sľúbil im postupne udeliť aj vyššie stupne. Ďalej preložil tri najnižšie rozenkruciánske stupne z francúzštiny do nemčiny a poslal ich na posúdenie predstaveným rozenkruciánov do Viedne. Z Viedne však prišla negatívna odpoveď, dokonca pod vyhrážkou vylúčenia z rádu, rozenkruciánska vrchnosť zakázala vytvorenie akejkoľvek ženskej lôže, a neprichádzalo do úvahy ani prijímanie žien.²⁵

80. roky 18. storočia boli v dejinách slobodomurárstva v Prešove pomenované kvalitatívnym nárastom. Po problémoch, ktoré sme spomínali o desaťročí skôr, teda Szirmayova aféra, prijatie žien, rozenkruciánstvo, vyššie stupne atď; sa odrazu prešovská lóža podieľala na reorganizácii všetkých lóží v monarchii – teda na zriadení uhorskej provinciálnej veľkolóže a rakúskej krajinskej veľkolóže.

Po nástupe Jozefa II. na trón došlo v slobodomurárskom hnutí v monarchii k niekoľkým zmenám. Postoj Jozefa II. k slobodomurárstvu bol zo začiatku priaznivý. Znepokojovalo ho, keď sa lóže v monarchii obracali po svoje písomné confirmácie do Berlína, Varšavy či inde a čerpali odtiaľ svoj rituál. Cisár tak 26. marca 1781 vydal nariadenie, ktoré svetským i náboženským organizáciám zakazovalo podriaďovať sa zahraničným inštitúciám a odvádzať im akékoľvek peňažné dávky.²⁶

Dôležitým momentom v dejinách štruktúry hnutia bolo vytvorenie „Rakúskej krajinskej veľkolóže“ 24. apríla 1784, ktorá reprezentovala štyri novovzniknuté provinciálne lóže v jednotlivých krajinách monarchie.²⁷ Išlo o rakúsku, českú, uhorskú a sedmohradskú provinciálnu lóžu. Týmto krokom sa vytvorila nová organizačná štruktúra slobodomurárskeho hnutia v monarchii. Každá lóža musela patriť pod Rakúsku krajinskú veľkolóžu prostredníctvom svojej provinciálnej lóže.

Na vytvorení „Rakúskej krajinskej veľkolóže“ sa uzniesli predstavitelia najvýznamnejších lóží v monarchii už koncom marca 1784. Tu je zaujímavé, že popri lóži vo Viedni, Linzi, Mahrburgu, Banskej Štiavnici, Brne, Tarnowe, Varadíne, Innsbrucku a Prešporku figuruje medzi hlavnými lóžami v monarchii aj lóža v Prešove.²⁸ Zhodli sa na základných

25 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Oesterreich – Ungarn IV., Budapest 1896, s. 36.

26 BERÁNEK, Jiří: Tajemství lóží. Praha 1998, s. 98.

27 HHStA, Wien, Veertrauliche Akten 63, fol. 17 – 19.

28 MOL Budapest, P 1134, 3. cs., Bd. 30/1, fol. 96.

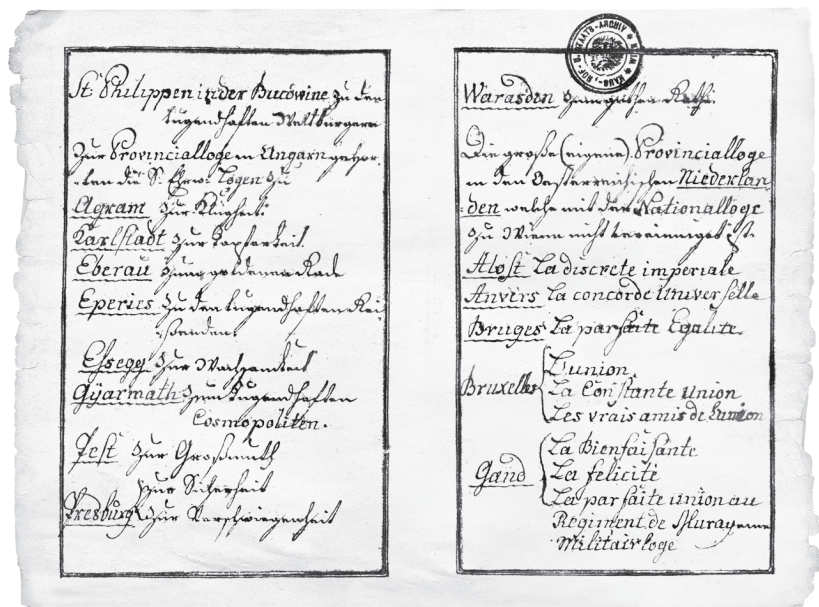
princípoch, podľa ktorých malo slobodomurárske hnutie v monarchii existovať. Členom slobodomurárskej lóže sa mohol stať len muž, ktorý dosiahol 24. rok života. Ak vlastnil povolenie svojho otca, mohol byť prijatý už ako 21-ročný, syn slobodomurára dokonca aj ako 20 ročný. Mal by to byť muž s preverenou čestnosťou, ktorú potvrdzovali traja členovia lóže, pričom jeho bezúhonnosť museli písomne potvrdiť.²⁹

Povinnosťou každého člena bola poslušnosť voči zákonu, spolupráca pri konaní dobra, úplná rovnocennosť a mlčanlivosť. Žiaden člen lóže nemohol ani vo svojom občianskom živote vykonávať činnosti, ktoré by protirečili týmto zásadám. Každá lóža mala právo trestať svojich členov. Protokol hovorí o piatich stupňoch trestu. Najnižším bol dohovor majstra s previnilcom medzi štyrmi očami, druhým stupňom bol pohovor v zhromaždení úradníkov lóže, tretím stupňom dohovor v zhromaždení lóže, štvrtým stupňom trestu bolo dočasné vylúčenie a najvyšším trestom bolo úplné vylúčenie. Dodržiavala sa prezumpcia nevinu. Člen lóže, ktorý bol obžalovaný zo zločinu, musel ostať až do skončenia súdu mimo lóžu a až po jeho ukončení z nej bol buď vylúčený, alebo opäť prijatý. Každý člen lóže ju mohol kedykoľvek opustiť, nemusel potom dodržiavať nijaké povinnosti okrem mlčanlivosti. Lóža mu mala poskytnúť písomné potvrdenie o dosiahnutej hodnosti. Takisto sa zaviazala pri smrti člena postarať sa o jeho vdovu a deti.

Lóže svojich členov delili na riadnych a čestných. Čestní členovia sa mohli zúčastniť len na niektorých zasadnutiach lóže a na slobodomurárskom vzdelávaní. Tzv. slúžiaci bratia mali na starosti práce súvisiace s činnosťou lóže. Išlo o upratovanie, rozposielanie pozvánok, niektoré obrady a pod. V lóži sa bratia delili do troch stupňov – učeň, tovariš a majster. Povýšenie do vyššieho stupňa bolo plne v právomoci samotnej lóže. Prijatie a povýšenie sa museli odohrať výlučne počas zasadnutia lóže. Každému prijatému bratovi, ktorý sa stal majstrom, sa mal vyhotoviť patent. Ten mal dotýchny odovzdať, ak lóžu opustí, alebo ak bude vylúčený. Učňom a tovarišom sa odovzdávali len odporúčacie listy. Žiadna lóža nemohla prijať ašpiranta na členstvo, ak existovala v mieste jeho bydliska iná lóža. Takýto ašpirant mohol byť prijatý, len ak s tým súhlasila lóža v mieste jeho bydliska. Tiež nebolo možné ponúkať bratov iným lóžam.

---

29 MOL Budapest, P1134, 3. cs., Bd. 30/1, fol. 98.

Obr. 5 Zoznam lóži, ktoré sa podieľali na zriadení Rakúskej veľkolóže

Vedenie lóže tvorilo predsedníctvo. Členmi predsedníctva boli veľmajster, dvaja dozorcovia a úradníci lóže, ktorými boli sekretár, hovorca, pokladník a ceremoniár. Všetci títo funkcionári sa volili len spomedzi majstrov. Lóža si predstaviteľov volila alebo potvrdzovala každý rok 14 dní pred sviatkom sv. Jána. Zhromaždenia lóže sa delili na pracovné, vzdelávacie a poradné. Pracovných a vzdelávacích stretnutí sa mohli zúčastniť aj čestní členovia. Každý člen lóže dostal odporúčanie pre iné lóže monarchie, ktoré mu museli ponúknuť všetky svoje služby O pomoci mali majstri týkajúci sa lóží vedieť pre prípad, ak nastane nejaká pochybnosť. S každým bratom, ktorý sa preukázal patentom alebo odporúčacím listom, sa malo zaobchádzať ako s vlastným bratom a mohol byť pripustený k všetkým prácam lóže.

Rakúska krajinská veľkolóža rozhodla o prerozdelení jednotlivých lóží do provinciálnych lóží. Uhorskej provinciálnej lóži boli podriadené lóže na území celého Uhorska, Chorvátska, Slavónie a Dalmácie.³⁰

30 MOL Budapest, P1134, 3. cs., Bd. 30/1., fol. 100 – 118.

Za prešovskú lóžu vo Viedni jednal pravdepodobne Martin Heinzeli. Abafi píše, že vo Viedni pobudol celých 5 týždňov a podieľal sa na prácach na výslednom protokole³¹ Po návrate do Prešova Heinzeli požiadal Viedeň o vyhotovenie nových rituálov pre prvý až tretí stupeň, ktoré predtým provinciálna lóža nevydala. Po roku 1783 musel Heinzeli opustiť Prešov, mal sprevádzať synov Petra Szirmaya do Rakovca v Zemplínskej stolici. Vedenie lóže prevzal Jakub Glosz.³²

Jakub Glosz patril medzi umiernených slobodomurárov, pravdepodobne nebol tak viazaný na rozenkruciánov ako Heinzeli. Prvým krokom bola správa o stave lóže, ktorú poslal viedenskému zástupcovi Matolayovi, kde opísal nelichotivú situáciu v lóži. Glosz píše: „*Zakladateľ našej lóže Bernhardi sa pri jej zriadení zameral skôr na vnútro a podstatu slobodomurárstva, ako na vonkajšok. Trval na tom, aby do lóže boli prijímaní len výnimoční ľudia. Rituál lóže bol veľmi všeobecný, prijímanie veľmi jednoduché, počet bratov malý. Lóža si ani nevedla lóžovú pokladnicu, ani nebola zaopatrená ornamentmi a zariadením.*“ Prešovská lóža teda začiatkom 80. rokov nebola v dobrom stave. Od Viedne žiadal Glosz viac času, aby sa mohla zariadiť podľa viedenských nariadení. Od spojenia sa s Uhorskou provinciálnou lóžou si bratia sľubovali dosiahnutie vyšších stupňov, a keďže to nebolo reálne, cítili sa postupne sklamaní. Stupeň, ktorý im bol odporúčaný, teda stupeň „*stavebníkov na východe*“, zdá sa, bratov neuspokojil. Ďalším problémom prešovskej lóže boli cezpoľní bratia. Zasadnutia lóže sa konali iba štvrtročne, pretože iba dvaja členovia bývali v Prešove.³³

Jakub Glosz bol skutočne v ťažkej situácii. Ďalším problémom, ktorý musel riešiť bol jazyk lóže. Podľa Abafiho väčšina členov lóže neovládala nemecký jazyk, preto prosil o zavedenie latinských rituálov. „*Na mojich pleciach mám naložené viac, ako viem uniesť. Preto odmietam celé slobodomurárstvo, - nech ich riadi ten, kto chce a nech si na to zvolí ľubovoľný jazyk. V Prešove slobodomurárstvo spí.*“³⁴

Prešovská lóža „*Zum tugendhaften Reisenden*“ (K cnostnému cestovateľovi) pravdepodobne ukončila svoju činnosť v roku 1783.

Po uspatí lóže „*Zum tugendhaften Reisenden*“ (K cnostnému cestovateľovi) sa situácia v Prešove vo vzťahu k slobodomurárstvu radikálne zmeni-

31 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn V., Budapest 1898, s. 216.

32 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn V., Budapest 1898, s. 218.

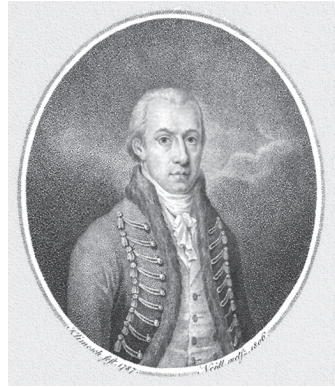
33 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn V., Budapest 1898, s. 219.

34 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn V., Budapest 1898, s. 219.

la. Pravdepodobne došlo aj k rozpusteniu rozenkruciánskej spoločnosti. Impulzom, k znovunastoleniu slobodomurárskeho života v meste bol príchod kráľovského komorníka Jána Spléniho, ktorý prišiel do mesta v roku 1784. Je zaujímavé, že ešte v roku 1783 Ján Spléni pôsobil ako veľmajster lóže „Zur Großmuth“ (K veľkodušnosti) v Pešti.

Nová lóža „Zum schlafenden löwen“ (K spiacemu levovi) bola založená v Prešove v roku 1784. Lóža patrila na rozdiel od predchádzajúcej lóže do tzv. Draškovičovej observancie, no neskôr bola podriadená Uhorskej provinciálnej lóži. O živote tejto lóže máme opäť informácie sprostredkované len od Ludovíta Abafiho. Abafi uvádza ako členov lóže kráľovského komorníka Františka Barkóczyho (slobodomurárske meno Barnabáš), potom evanjelického vrchného inšpektora Martina Sturmana. Medzi ďalších členov Abafi uvádza Jána Barkóczyho (slobodomurárske meno Joannes), kráľovského komorníka Andreja Dessewffyho, kráľovského radcu Imricha Pongrácza, kráľovského radcu a školského inšpektora Štefana Ladomerszkého (slobodomurárske meno Inocentius) člena kráľovskej akadémie maliarov a sochárov Erazma Schröda³⁵ a Gašpara Dessewffyho.³⁶ Viac o tejto lóži bohužiaľ nevieme.

Obr. 6
gróf Ludovít Török

- 35 Erazmus Schröd (Schrott, Schroett) (1755 Praha – Kbely – 20. februára 1804 Košice) – maliar, grafik, výtvarný pedagóg. Študoval na výtvarnej akadémii vo Viedni, pôsobil v Košiciach, 1789 získal košické meštianstvo, od 1790 učiteľ na mestskej kresliarskej škole. Pre košickú radnicu vytvoril cyklus nástropných malieb s alegóriou uhorského práva (1780 – 81) a apoteózu cisára Jozefa II. V klasicistickom duchu realizoval maľby v kaštieli Somseyovcov v Šaci a v sálach kaviarne v Košiciach. R. 1801 – 02 viedol maliarske, sochárske a reštaurátorské práce v premonštrátskom kláštore v Jasove, kde reštauroval fresky J. L. Krackera. Vytvoril viacero diel s náboženskou tematikou, napr. 1796 oltárny obraz kaplnky sv. Rozálie a iné maľby v kostole premonštrátov v Košiciach. Podľa jeho kresieb vytvoril viedenský rytec J. Ziegler tri veduty zo Slovenska – Studenovodné vodopády, Červený kláštor a Tatranský vodopád (kolorované lepty, koniec 18. storočia). Venoval sa aj tvorbe divadelných kulís (1790). Jeho výtvarný prejav je klasicistický s pretrvávajúcimi neskorobarokovými reminiscenciami najmä pri náboženských nástenných maľbách. In: Slovenský biografický slovník, V. zv. Martin, 1992, s. 239.
- 36 ABAFI, Ludwig: Geschichte der Freimaurer in Osterreich – Ungarn V., Budapest 1898, s. 225.

Zoznam členov slobodomurárskej lóža „Zum tugendhaften Reisenden“
(K cnostnému cestovateľovi) v Prešove v rokoch 1769 – 1783

1.	Izák Bernhardi	vychovávateľ
2.	Jozef Szolkovy	obchodník
3.	Jozef Kriebel	člen rady magistrátu v Prešove
4.	Martin Heinzeli	učiteľ
5.	Matej Heinzeli	zememerač šarišskej župy
6.	Juraj Pottornyay	gróf
7.	Ladislav Pottornyay	dvorský koncipient uhorskej dvorskej komory
8.	Imrich Pottornyay	gróf
9.	Dionýz Pottornyay	gróf
10.	Jozef Török	
11.	Ludovít Török	spišský kamerálny správca, riaditeľ Právnickej akadémie v Košiciach
12.	Jozef Juraj Kapy de Kapivár	kráľovský komisár
13.	Jakub Glosz	profesor filozofie
14.	Imrich Berzeviczy	evanjelický farár v Giraltovciach
15.	Imrich Krasznec	evanjelický farár
16.	Ladislav Jeszenovszky	kapitán
17.	Leopold Scheuber	
18.	Alexander Szirmay	
19.	Ladislav Szirmay	notár
20.	Pavol Szirmay	
21.	Schneider	prešovský prorektor (?)
22.	Samuel Frankendorffer	obchodník so železom

Zoznam členov slobodomurárskej lóže „Zum schlafenden löwen“
(K spiacemu levovi)

1.	Ján Spléni	kráľovský komorník
2.	František Barkóczy	kráľovský komorník
3.	Ján Barkóczy	
4.	Martin Sturman	evanjelický vrchný inšpektor
5.	Andrej Dessewffy	kráľovský komorník
6.	Gašpar Dessewffy	sochár
7.	Imrich Pongrácz	kráľovský radca
8.	Štefan Ladomerszký	kráľovský radca a školský inšpektor
9.	Erazmus Schröd	umelecký maliar

2. Slobodomurárske hnutie v Prešove v 20. storočí

Pre región Šariša, podobne ako pre väčšinu ostatných častí Rakúsko – uhorskej monarchie predstavoval koniec 19. ale najmä začiatok 20. storočia obdobie, kedy sa končila fáza pomerne pokojného postupného vývoja a začínali sa stále rýchlejšie presadzovať nové objavy v technike, vede, ale i nové prúdy v myslení a umení. Celková modernizácia sa tak začala presadzovať aj v tomto priestore a prechádzali ňou nielen tunajšie priemyselné podniky, ale i vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. Objavoval sa pritom celý rad zaujímavých pokusov o oživenie a spestrenie ich činnosti. Napriek tomu, že na šarišských dedinách dožíval starý spôsob života, postupne tu bolo možné vidieť zmeny. Výstavba železnice, zakladanie mestských elektrární, rozširovanie novín, ale i kontakt so svetom prostredníctvom vystažovalcov, ktorí sa zo zarobenými peniazmi vracali domov a prinášali nové technické i kultúrne poznatky, postupne menili tvár Šariša.

Osobitnú pozornosť si zaslúži prešovská židovská komunita, predstavujúca začiatkom 20. storočia z konfesijného hľadiska druhú najpočetnejšiu skupinu miestneho obyvateľstva. Jej členovia už v priebehu druhej polovice 19. storočia úspešne prenikali nielen do miestnych podnikateľských kruhov, ale presadili sa aj v miestnych úradoch. Silné postavenie získali tiež v rámci prešovského a šarišského zdravotníctva. Na začiatku dvadsiateho storočia sa ich rastúci vplyv odrazil nielen v prieniku medzi najbohatších obyvateľov Prešova, ale aj v celkovo silnom zastúpení v rámci mestského zastupiteľstva.

Hospodárska situácia v Prešove na začiatku 20. storočia bola komplikovaná. Dochádzalo, napriek istým pozitívam k dlhodobej a vážnej stagnácii. Napriek tomu, že do popredia v rámci regionálnych výstav a trhov boli kladení tunajší úspešní výrobcovia, región si zachoval výrazne agrárny charakter.

Do istej miery k tomu prispieval mimoriadne opatrný postoj zástupcov miestnych bánk. I napriek tomu, že v Prešove i Bardejove pôsobili niekoľko akciových bánk, ktoré disponovali dostatkom voľného kapitálu, neboli ho ochodné investovať do rozvoja priemyslu priamo v prešove či regione Šariša. Nakoniec sa pod tlakom akcionárov a miestnej tlače iba

v minimálnej miere podieľali na založení elektrárne v Prešove v roku 1894. Práve zamestnanci elektrárne sa vyskytujú aj v zoznamoch členov lóže v Prešove.

V samotnom Prešove sa začiatkom 20. storočia usilovali o podporu miestneho priemyslu, pričom neúspešné podniky, napríklad miestnu ľadovňu, sa snažili zachrániť spojením s inou firmou. Napriek nepriaznivým pomerom sa predsa len v Prešove objavilo niekoľko významných výrobcov, ktorí svojou produkciou presiahli rámec Šariša a získali viaceré medzinárodné ocenenia. Z nich možno spomenúť aspoň Veľkošarišský parný mlyn, a.s. vo Veľkom Šariši, kníhtlačiareň a vydavateľstvo významného člena lóže Arpáda Kóscha, kachľovú továreň či rafinériu liehu v Prešove, prípadne štátu patriaci neďaleký solivar. Išlo však o spoločnosti zamestnávajúce v najlepšom prípade iba okolo sto zamestnancov, čo nemohlo mať rozhodujúci vplyv na celkovú zamestnanosť obyvateľstva v regióne.

Výrazné problémy väčším podnikateľom i malým výrobcom spôsobovala chýbajúca infraštruktúra. Samotný Prešov, a tým aj rozhodujúca časť Šariša, zostali mimo košicko – bohumínskej železnice, čo malo veľmi negatívne následky na jeho ďalší rozvoj. Vysoké dopravné náklady a celkovo zlý stav cestných komunikácií miestnym výrobcom neumožňovali vyvážať svoje výrobky mimo regiónu. Súčasne umožňovali prílev lacnejších tovarov vyrábaných vo veľkých množstvách v priemyselných oblastiach najmä okolo Budapešti. Zreteľne sa táto skutočnosť odzrkadlila napríklad na činnosti najväčšieho a najúspešnejšieho miestneho podniku – parného mlyna vo Veľkom Šariši, ktorého riaditeľstvo i správa sídlili v Prešove a boli v tunajšej lóži veľmi aktívni.

O niečo lepšia bola situácia v oblasti kultúry a vzdelávania. V tomto smere sa Prešov mohol na začiatku 20. storočia pochváliť viacerými významnými úspechmi. V rámci právnickej či teologickej akadémie, katolíckeho i evanjelického gymnázia, ale aj mužských a ženských učiteľských akadémií pôsobilo viacero známych osobností. Tie popri zabezpečovaní kvalitnej výučby prispievali k celkovo dobrému menu prešovského školstva aj svojou vedeckou činnosťou. V tomto smere vystupuje do popredia viacero pedagógov, ktorí sa presadili nielen v rámci humanitných či prírodných vied, ale tiež v rámci politického a umeleckého života a zároveň pôsobili v lóži. Za všetkých treba spomenúť hlavne Karola Floriána. V rámci jednotlivých stredných a vyšších škôl pôsobilo množstvo kultúrnych, vzdelávacích a dobročinných spolkov, ktoré sa venovali sociálnym,

kultúrnym i vzdelávacím potrebám študentov. Ich činnosť na kvalitatívne vyššej úrovni dopĺňali desiatky ďalších organizácií.

Osobitnú kapitolu na začiatku 20. storočia by si žiadali umelecké aktivity miestnych výtvarníkov, spisovateľov či hudobníkov. Najpočetnejšia bola komunita miestnych, prevažne po maďarsky píšucich spisovateľov. V širšom meradle sa však podarilo presadiť iba niektorým. Tu treba spomenúť člena lóže Gustáva Csengeyho.

O tom, že mesto v rokoch pred prvou svetovou vojnou žilo aj úplne bežnými problémami, svedčí množstvo archívnych záznamov. V roku 1903 napríklad dlhodobo vzbudzovala pozornosť obyvateľov špina a prach, ktoré sa v súvislosti s mimoriadne veterným počasím koncentrovali predovšetkým v samotnom centre mesta.

Prvá svetová vojna zásadne zmenila život mesta i jeho obyvateľov. Niektoré sa prejavili hneď, iné prišli postupne. Jej dôsledkom bol náhly rozpad tisícročnej monarchie a následné územné, správne, hospodárske i kultúrne zmeny, ktoré na začiatku vojny nikto neočakával. Obyvatelia Prešova i celého Šariša sa už po prvých mesiacoch bojov museli vyrovnávať s priamymi dôsledkami vojny. Už na prelome rokov 1914/15 totiž ruské vojská obsadili nielen Bardejov, Svidník a množstvo okolitých dedín, ale hrozili útokom aj priamo na Prešov. Ten sa opäť premenil na dôležitú pevnosť, pričom časť obyvateľstva a niektoré inštitúcie bolo potrebné evakuovať, medzi inými aj slobodomurársku lóžu. Pre obyvateľstvo to okrem značných materiálnych a neraz i osobných strán prinieslo aj vážne zásobovacie problémy.

Postihnuté bolo nielen civilné obyvateľstvo, ale aj rôzne sociálne a zdravotnícke zariadenia, ktoré museli nakupovať potraviny pre svojich pacientov. Nemocnica v Prešove bola na tom v roku 1915 ešte horšie ako iné mestské nemocnice, pretože musela čeliť rýchlo rastúcemu počtu utečencov z územia, ktoré obsadili ruské vojská. Súčasne prijímala ranených a chorých vojakov. Prešovu spôsobovalo problému už samotné ošetrovanie veľkého množstva ľudí. Ešte väčšie ťažkosti však spôsobovalo zabezpečenie stravy pre pacientov v čase, keď bol čoraz väčší nedostatok potravín a ich cena neustále stúpala. Problémy spôsobovalo tiež narastanie cien uhlia a dreva na vykurovanie, elektriny a chemikálií. Aspoň čiastočnú úľavu Prešovu i jeho obyvateľom prinieslo vytlačenie ruských jednotiek z okolia Bardejova a Svidníka späť za hrebene Karpát. Pretože v meste bolo plno vojakov a vojenských nemocníc, bežný život Prešovčanov bol nadhlo ochromený.

Ustali nielen kultúrne a spoločenské podujatia, ktorými bol Prešov pred vojnu povestný, ale do mesta sa vkrádala neistota, podporovaná stále väčším nedostatkom rôznych tovarov. Neustále stúpajúce ceny najmä potravín stále viac znepokojovali predstaviteľov prešovského magistrátu. Táto stagnácia vtedy postihla aj prešovských slobodomurárskych bratov a lóžu.

Koniec vojny však nepriniesol zlepšenie. Povojnové usporiadanie a zmeny totiž takmer všetky dobročinné spoločnosti v Prešove pripravili aj o posledné zvyšky majetku, ktoré mali uložené v starých uhorských cenných papieroch. Tie rýchlo stratili celú svoju hodnotu a vedenie spolokov tak mohlo v nových pomeroch začať takmer z ničoho. Materiálne straty, ktoré zaznamenali rôzne organizácie či jednotlivci, predstavovali iba jednu z tragických stránok svetovej vojny. Ďalšou, ešte oveľa horšou, boli straty na životoch nielen vojakov, ale i civilného obyvateľstva. V prípade samotného Prešova boli o to horšie, že na rozdiel od ostatného územia, tu kvôli vpádu ruských jednotiek na prelome rokov 1914/15 reálne prebiehali vojenské operácie. Prešov samotný, ako významné centrum so značnou koncentráciou vojakov, sa navyše v jesenných mesiacoch roku 1918, keď vojna už skončila stal miestom tragickej popravy viac ako štyroch desiatok vojakov a civilistov. Vojaci miestnej posádky pri oslavách konca vojny a vidine skorého návratu domov vyrabovali obchody na námestí v Prešove. Pohotovostný oddiel zo Spišskej Novej Vsi rýchlo nastolil poriadok. Súd, ktorý okamžite zasadol, rozhodol o popravách 40 vojakov a dvoch civilistov. Poprava sa uskutočnila pri západnej stene farského kostola sv. Mikuláša.

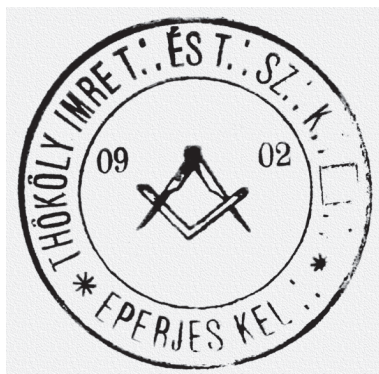
Po vojne došlo v Prešove k nesmiernym zmenám. Náhle sa prerušili dlhodobé budované väzby na Budapešť či Viedeň, zmenil sa úradný jazyk i zriadenie. Nie všetci obyvatelia mesta i jeho najbližšieho okolia sa s tým dokázali vyrovnáť a mnohí radšej zvolili odchod, väčšinou na územie Maďarska.³⁷

V období dualizmu bol vývoj slobodomurárskych lóží ovplyvnený tým, že v rakúskej časti monarchie bola činnosť slobodných murárov zakázaná až do r. 1918. V Uhorsku mohli lóže pracovať nerušene, čo sa špecifickým spôsobom odrazilo najmä na slobodomurárskom živote v Bratislave.

---

37 DERFIŇÁK, Patrik: Prešov na začiatku 20. storočia. In: Pamätná kniha mesta Prešova. Diel II. Prešov 2012, s. 59 – 65.

Prvé pokusy o oživenie slobodomurárskych lóží v Uhorsku sú známe už z revolúcie 1848 – 1849. Po okupácii Budína a Pešti cisárskym vojskom však lóže zanikli. Ďalšie pokusy sledujeme po páde Bacha, ale po rozpustení snemu sa organizátori utiahli do úzadia. Zmena nastala v druhej polovici šesťdesiatych rokov. V tom čase zohrávali v politickom živote Uhorska významnú úlohu navrátilci z emigrácie, nakoľko práve v cudzine mnohí emigranti vstúpili do slobodomurárskych lóží.³⁸

Obr. 7 Pečať slobodomurárskej lóže „Imrich Thököly“

Od r. 1869 do r. 1918 existovalo na Slovensku 32 lóží a slobodomurárskych krúžkov, ktoré boli napojené na niektorú veľkú lóžu a teda ich možno považovať za „pravé“ slobodomurárske organizácie. V tomto období lóže pracovali v 13 mestách Slovenska.³⁹

Prešov bol po Bratislave druhým najväčším slobodomurárskym strediskom na Slovensku. V r. 1902 podalo deväť majstrov z košického Resurexitu návrh na založenie lóže „Imrich Thököly“.⁴⁰ Z nich rodeným Prešovčanom bol iba obchodník Vojtech Holénia. Už pri vzniku to bola lóža výrazne „inteligentná“: medzi zakladateľmi bol profesor evanjelickej teológie, dvaja profesori právnickej akadémie, jeden z gymnázia, hlavný inžinier a kníhkupec. Do r. 1918 prijali 56 členov, z ktorých bolo 12 pedagógov, 9 úradníkov a riaditeľov, 5 advokátov, 4 obchodníci, 3 lekári, 2 lekárnici, po jednom inžinierovi a podnikateľovi. Pomocnú silu v lóži

38 LIPTÁK, Lubomír: Slobodní murári na Slovensku v období dualizmu. In.: Historický časopis – Roč. 39, č. 1 (1991), s. 28.

39 podľa Hassa v r. 1874 bola na Slovensku len jedna lóža, pričom v celom Uhorsku ich bolo 37, v r. 1886 ich bolo na Slovensku 6, v celom Uhorsku 39, v r. 1906 ich bolo na Slovensku 6, v celom Uhorsku 60. In.: HASS, Ludwik: Wolnomularstwo w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII i XIX wieku. Wrocław 1982, s. 420. Hass však do tohto počtu nezapočítal viedenské a pražské lóže so sídlom na Slovensku.

40 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi symbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918)

robit školník.⁴¹ O založení lóže v Prešove sa zapríčinil zástupca veľmajstra Uhorskej symbolickej veľkolóže Martin Mártonffy. „Dočasne bola založená na východe Prešova slobodomurárska lóža s názvom „Imrich Thököly“ v zhode so všetkými ustanoveniami popísanými v § 93-95 hlavy ústavy. Proti Vašej žiadosti nie sú námietky a keďže táto lóža je pod čestnou záštitou zastupujúceho veľmajstra Martina Mártonffyho a bola založená na jeho podnet a podľa jeho pokynov, to samo o sebe dáva dostatočnú záruku na to, aby bola táto nová lóža znamenitým podporcom našej veci a jej prispievateľom. V Budapešti, 26. júna 1902“.⁴²

Zoznam zakladajúcich členov lóže „Imrich Thököly“

Meno zakladajúceho člena	Miesto a dátum narodenia	Profánne zamestnanie	Lóža, kde bol prvýkrát prijatý	Dátum prijatia
Gustáv Csengey	Komárno 8. 8. 1842	učiteľ evanjelickej teológie	„Resurrexit“ Košice	Prijatý: I.st. 3. mar. 1901 II.st. ? okt. 1901 III.st. ? okt. 1901
Eduard Dóbiás	Hurbanovo 13. 10. 1856	kráľovský hlavný inžinier	„Resurrexit“ Košice	Prijatý: I.st. ? máj 1901 II.st. ? máj 1902 III.st. ? máj 1902
Dr. Emanuel Földi	Hrušov 7. 5. 1854	lekár	„Resurrexit“ Košice	Prijatý: I.st. ? marca 1901 II.st. ? máj 1902 III.st. ? máj 1902
Ján Gömöry	Nyíregyháza 12. 5. 1869	gymnaziálny učiteľ evanjelického kolégia	„Resurrexit“ Košice	Prijatý: I.st. ? marca 1901 II.st. ? máj 1902 III.st. ? máj 1902
Vojtech Holénia	Prešov 7. 8. 1873	obchodník	„Resurrexit“ Košice	Prijatý: I.st. 8. jún 1900 II.st. 12. okt. 1900 III.st. 7. jan. 1901

41 LIPTÁK, Lubomír: Slobodní murári na Slovensku v období dualizmu. In.: Historický časopis, roč. 39, číslo 1, (1991), s. 41.

42 MOL Budapest, Szabadjömuves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi symbolikus nagypholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 220.

Dr. Edmund Horváth ⁴³	Chust 19. 3. 1862	dekan právnickej akadémie evanjelického kolégia	„Sv. Štefan“ Budapešť	Prijatý: 24. apr. 1889 II.st. 24. apr. 1889 III.st. 14. dec. 1891
Dr. Juraj Kőrösy	Budapest 12.3. 1863	učiteľ kráľovského katolíckeho hlavného gymnázia	„Resurrexit“ Košice	Prijatý: 8. dec. 1900 II.st. 4. máj 1901 III.st. 19. okt. 1901
Dr. Karol Mikler	Carei 16. 8. 1872	učiteľ právnickej akadémie evanjelického kolégia	„Resurrexit“ Košice	Prijatý: 8. dec. 1900 II.st. 24. máj 1901 III.st. 26. apr. 1902
Henrich Sziklai	Székesfehérvár 4. 10. 1852	obchodník s knihami	„Resurrexit“ Košice	Prijatý: 8. jún 1900 II.st. 12. okt. 1900 III.st. 7. jan. 1901

Na prvom zasadnutí lôže si bratia zvolili jej vedenie. Za majstra bol zvolený Gustáv Csengey, prvým dozorcóm sa stal Henrich Sziklai, druhým dozorcóm doktor Karol Mikler⁴⁴. Za tajomníka si zvolili Juraja Kőrösyho,

43 JUDr. Edmund Horváth (1862 – 1919) – právnik, vysokoškolský učiteľ, reformátor právnického štúdia, poradca ministra, kráľovský radca, verejný činiteľ. Propagátor školskej a kultúrnej politiky uhorskej vlády. Absolvent Právnickej akadémie v Prešove. V rokoch 1884 – 1903 riadny profesor prirodzeného práva, uhorského verejného práva a európskeho pozitívneho práva, neskôr aj politiky, európskeho prirodzeného práva a špeciálnych kolégií na kolegiálnej Právnickej akadémii v Prešove. Po habilitácii na univerzite v Kluži v roku 1895 kvalifikovaný univerzitný súkromný profesor. V rokoch 1886 – 1903 dekan právnickej akadémie. Člen župnej samosprávy, mestského zastupiteľstva, funkcionár kolégia a Széchenyiho kruhu v Prešove. Autor monografických prác zameraných na problematiku reformy odborného právnického vzdelávania, náboženskú slobodu, otázku súboja, právnú reformu štátneho zriadenia, právne postavenie manželstva v štáte a dejiny právnickej akadémie. Viac pozri: Osobnosti prešovského školstva v historickom kontexte 17. prvej polovice 20. storočia. Zborník elektronických verzií príspevkov 2 Ed. Darina Vasilová, Prešov, 2005, s. 111 – 122.

44 JUDr. Karol Mikler (1872 – 1955) – právnik, vysokoškolský profesor, autor odbornej právnickej literatúry. Absolvent gymnázia v Nagykörosi a Právnickej fakulty v Budapešti. Doktor práv – JUDr. (1895), docent – doc. (1908). V rokoch 1897 – 1919 riadny profesor právnych dejín, cirkevného práva, uhorského finančného práva a štatistiky na prešovskej kolegiálnej právnickej akadémii. Od školského roku 1900/01 prodekan právnickej akadémie, v školskom roku 1903/04 dekan právnickej akadémie. V rokoch 1897 – 1905 pôsobil

za rečníka Jána Gömöryho, za pokladníka Vojtecha Holénia. Za prípravného majstra Eduarda Dóbiása a za strážcu chrámu doktora Emanuela Földiho. Juraj Kőrösy bol však už v auguste preložený do Sedmohradska, takže funkciu tajomníka zastával Henrich Sziklai.

O nadšení zakladajúcich členov novej lóže svedčí korešpondencia medzi Uhorskou symbolickou veľkolózou, čo bola materská lóža košickej lóže „Resurrexit“ a lózou „Imrich Thököly“.

„Symbolickej veľkolóži Uhorska

My, dolupodpísaní členovia lóže „Resurrexit“ pracujúcej na východe Košíc, bývajúcí na východe Prešova žiadajúc založiť samostatnú lóžu vo svojom bydlisku, na zasadnutí pod vedením zastupujúceho veľmajstra brata Martina Mártonffyho, konaného dňa 22. mája tohto roku sme v princípe vyhlásili založenie našej lóže. Potom, čo menovaná materská lóža na našu žiadosť vystavila naše výstupné doklady a zaslala ich pre S.V.L.U., zvolili sme si náš dočasný zbor hodnotárov. Žiadame preto s úctivou dôverou o zakladajúce povolenie a o prijatie do Združenia. Súčasne pripájame

- a) stavebný náčrt dočasnej zakladajúcej práce*
- b) dva rovnopisy zoznamu zakladajúcich členov*
- c) listinu majstrov, zakladajúcich lóžu, s tou pripomienkou, že majstrovské listiny zakladajúcich členov najnovšie prijatých za majstra, menovite bratov Jána Gömöryho, Eduarda Dóbiása a Emanuela Földiho sa ešte vystavené nedostali k našim rukám, teda nemôžeme ich priložiť.*

Názov našej zakladajúcej sa lóže: Imrich Thököly,

Sídlo: Prešov,

Poštová adresa: Dr. Juraj Kőrösy, učiteľ kráľovského katolíckeho hlavného gymnázia v Prešove, Kerényi ulica č. 5.

---

ako profesor aj na prešovskej kolegiálnej teologickej akadémii. Spoločensky a politicky činný. Archivár a zapisovateľ kolégia. Svetský funkcionár evanjelickej cirkvi. Člen Uhorskej protestantskej literárnej spoločnosti, správy Széchenyiho kruhu v Prešove, župnej samosprávy Šarišskej župy. V rokoch 1903 – 1905 poslanec uhorského snemu. Po roku 1918 odišiel zo Slovenska. V rokoch 1919 – 1924 pôsobil na Právnickej akadémii v Miškovci. Viac o Karolovi Miklerovi pozri: VASÍLOVÁ, Darina: Karol Mikler – profesor a dekan prešovskej kolegiálnej právnickej akadémie, právnik, vysokoškolský pedagóg, autor odbornej právnickej literatúry zameranej na cirkevné právo. In: Osobnosti prešovského školstva v historickom kontexte 17. prvej polovice 20. storočia. Zborník elektronických verzií príspevkov 2 Ed. Darina Vasilová, Prešov, 2005, s. 136 – 145.

Miestnosť lôže. Jarková ulica č. 26.”

Naša nová lôža uznáva iba 3 stupne.

Regulárne práce budeme uskutočňovať raz týždenne, vo štvrtok o 6. hodine. Keďže zatiaľ je nás málo a zápasíme s ťažkosťami, s bratskou láskou žiadame, aby Rada združenia bola taká láskavá stanoviť poplatok za založenie umiernené na 100, slovom sto korún, ktorých sme tou istou zásielkou zároveň aj odoslali. Poplatok za ceremoniálne knihy a ostatné potrebné vybavenie odošleme po upovedomení o ich cene alebo dobierkou.

Na východe Prešova nás čaká dôležitá misia, podujmúc sa na ňu telom a dušou, všetkými silami a všetkým nadaním žiadame o udelenie povolenia na založenie lôže!⁴⁵

Samotné založenie lôže bola pre bratov veľká udalosť. Zachovala sa nám správa z prvej práce lôže:

„Pracovná tabuľa

O zakladajúcej práci I. stupňa povolenej lôže s názvom „Imrich Thököly” pracujúcej na východe Prešova pod záštitou Symbolickej veľkolóže Uhorska, konanej dňa 17. novembra 1902.

Hlavný majster ceremoniálne otvoril prácu v prvom stupni. Dojemne krátko naznačil dôležitosť slávnostného okamihu a žiadajúc požehnanie V.S.V., dal prečítať bratovi tajomníkovi nariadenie Veľkolóže zo dňa 3. júla. Potom hlavný majster zložil sľub. Následne všetci zakladajúci členovia pristúpili k oltáru a zložili sľub podľa § 100 Ústavy. Na to hlavný majster nariadil založenie lôže, členovia sa postavili do znaku učňa. Hlavný majster po vykonaní regulárnych úderov kladivom vyhlásil lôžu za ústavne založenú. Následne odovzdal slovo rečníkovi, ktorý sa vo svojej reči prihovárал všetkým prítomným bratom. Vyzdvihol najmä oprávnenosť slobodomurárstva v dnešnom svete. Zakladajúci bratia potom vytvorili reťaz. Hlavný majster prácu ceremoniálne uzatvoril. Text sľubu znel: „Sľubujem, že slobodomurársku ústavu Symbolickej veľkolóže Uhorska verne dodržím”⁴⁶

45 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 222.

46 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 228.

číslo	okrajovitého mena	bratrstva název a dátum	Profesijný stav a miesto	členský druh	časť, v ktorej sa stal členom	časť, v ktorej sa stal členom
6.	Korvath Edon dr.	Huzel 1862. márc. 19.	učiteľ v ev. lúter. kôl. fyzik. učenie v škole	Operijs.	členský druh I. časť: D. Budapest.	I. časť: I. časť 1889. apr. 24. II. časť: 1899. apr. 24. III. časť: 1901. dec. 14.
7.	Höröczy György dr.	Prád. 1863. márc. 12.	učiteľ v kôl. školy učiteľ	Operijs.	členský druh I. časť: D. Hasiar.	I. časť: I. časť 1900. dec. 8. II. časť: 1901. máj. 4. III. časť: 1901. okt. 19.
8.	Mikler Karoly dr.	Stag. - Károly 1872. aug. 16.	učiteľ v ev. kôl. šk. alkoholická lekárka	Operijs.	členský druh I. časť: D. Hasiar.	I. časť: I. časť 1900. dec. 8. II. časť: 1901. máj. 24. III. časť: 1902. apr. 26.
9.	Székely Henrik	Prád. - Székely 1852. okt. 4.	učiteľ v ev. kôl. učiteľ	Operijs.	členský druh I. časť: D. Hasiar.	I. časť: I. časť 1900. jan. 8. II. časť: 1900. okt. 12. III. časť: 1901. jan. 7.

Operijs. Kôl.: 00902. június 22. an.

Gönczy János 3:
Mikler Karoly 3:
Korvath Edon 3:

Vitelárský

Stag. Székely
id. T. felügyelő.

Székely Henrik 3:

Gönczy János 3:

Mikler Karoly 3:

Korvath Edon 3:

Mikler Karoly 3: id. T. felügyelő
id. T. felügyelő

Obr. 8 Časť členského zoznamu
s podpismi hlavných predstaviteľov prešovskej lóže

Formálnym dokončením uznania lôže bolo až vyhlásenie Uhorskej symbolickej veľkolôže.

„TROJITÝ POZDRAV!

My, Hlavné jasnosti Symbolickej veľkolôže Uhorska, týmto dávame na vedomie zákonným a dokonalým slobodomurárskym lôžam, pracujúcim pod našou záštitou, hlavným slobodomurárskym mocenstvám, stojacim s nami v priateľskom vzťahu a všetkým, ktorých sa to týka, že lôžu s názvom

„IMRICH THÖKÖLY”

dočasne vytvorenú na východe Budapešti dňa 20. júna 5902 a vybavenú dočasným pracovným povolením na zasadnutí Rady združenia zo dňa 30. júna 5902 naše riadne Veľké zasadnutie zo dňa 28. marca 5902 vyhlasuje s konečným schválením za

založenú na večné časy

na zveľaďovanie skutočného humanizmu, na sledovanie zákonov čistej ľudskej cnosti, na podporovanie morálneho zlepšovania – bez ohľadu na rasu, národnosť, náboženstvo, spoločenské a politické názory –, na holdovanie základným morálnym princípom náboženskej a duchovnej slobody, na hnetenie vlasteneckého nadšenia a na rozvíjanie chvályhodnej činnosti v oblasti verejných vecí,

a týmto ju zaväzujeme ako zákonnú a dokonalú slobodomurársku lôžu na presné a svedomité vykonanie lôžových práv a povinností v zmysle našej ústavy a našich nariadení, taktiež odporúčame ju bratskej láske a podpore zákonných a dokonalých slobodomurárskych lôží pracujúcich pod našou záštitou ako aj všetkých ostatných lôží na celom svete. A v nádeji, že táto nová naša lôža bude činná iba v podpore blaha a ujmy Združenia a bude činná v starostlivom vyhýbaní sa nepravosti Združeniu, vyhlasujeme túto listinu a posilníme ju nášmi podpismi a úradnou pečiatkou.“

Lôža už od r. 1903 zasahovala do kultúrneho a verejného života mesta. Usporadúvala prednášky, večerné obchodné kurzy, zasadzovala sa za zlepšenie hygieny a výstavbu vodovodu. V rámci Széchényiho kruhu organizovala prednášky pre robotníkov. Jej najdôležitejším osvetovým nástrojom bol však Martinovičov kruh.

Lôža bola organizačne veľmi aktívna. Už pár mesiacov po vzniku upozorňovala Uhorskú symbolickú veľkolôžu na nezrovnalosti v novoupra-

vených ceremoniálnych knihách. Lóža sa pýtala na dôvod nahradenia maďarského slova „inas“ (učeň, sluha, pomocník) slovom „tanonc“ (učeň), čo považuje za porušenie starých tradícií. Vážnejšie však bolo druhé upozornenie a to na tykanie. Ako píše bratia: „Slobodomurárstvo hlása bratskú lásku, členovia sa navzájom nazývajú bratmi, teda prirodzenou komunikáciou môže byť iba tykanie. Ak chceme, aby bratstvo bolo nielen forma slobodomurárstva, ale aj vnútorná pravda, dajme tomu aj vhodné dôverné oslovenie. Vykyňoňme teda z ceremoniálnych kníh a všeobecne z nášho murárskeho spoločenstva francúzske vykanie a nahradme ho tykaním.“⁴⁷ Počas ostrých sporov o reforme slobodomurárstva zorganizovala roku 1908 poradu viacerých lóží. V tom istom roku z jej iniciatívy zaradili na slobodomurárskom kongrese ako bod programu ľudovú osvetu.

Lóža veľmi rýchlo naberala nových kvalitných členov. Ešte v roku 1902 prijala učiteľa Samuela Wallentinyiho, tajomníka župana Juraja Mattyaszozszkého, sudcu Dezidera Körtvélyessyho, učiteľa Karola Floriána⁴⁸, inžiniera v štátnom stavebnom úrade v Prešove Jozefa Faragóa⁴⁹ a finančného úradníka Jozefa Holénia. V knižnici lóže bolo 450 slobodomurárskych kníh. Počas roku sa bratia stretli celkom 28 krát. Podľa výročnej

47 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 228.

48 JUDr. Karol Gejza Florián (26. januára 1878, Prešov – 15. augusta 1941, Košice) – právnik, profesor, národohospodár, verejný činiteľ, autor odbornej právnickej literatúry, publicista, prekladateľ. Absolvent prešovského kolegiálneho gymnázia a právnickej fakulty klužskej univerzity. Profesor národohospodárstva, finančného práva, finančnictva, štatistiky na prešovskej kolegiálnej právnickej akadémii v rokoch 1901 – 1918. Doktor práv – JUDr. (1900), docent – doc. (1901), profesor – prof. (1902). Aktívny vo verejnom a kultúrno-spočenském živote Prešova, člen a funkcionár vedeckých, odborných, kultúrnych, športových a spoločenských spolkov, združení a organizácií. V rokoch 1901 – 1918 pôsobil na prešovskej kolegiálnej právnickej akadémii ako riadny profesor národohospodárstva, finančného práva, finančnictva, štatistiky. Známa je jeho činnosť v oblasti turistiky a Uhorského karpatského spolku. Počas prvej svetovej vojny ako dôstojník rakúsko-uhorskej armády padol do ruského zajatia. Naučil sa po rusky a na univerzite v Charkove prednášal verejnú právo. Po roku 1917 sa vrátil do Uhorska. Starosta Prešova v rokoch 1924 – 1927. Autor prác s právnickou problematikou. Knižnici prešovského evanjelického kolégia daroval vyše 500 prác s právnickou a národohospodárskou tematikou. Viac pozri: Osobnosti prešovského školstva v historickom kontexte 17. prvej polovice 20. storočia. Zborník elektronických verzii príspevkov 2 Ed. Darina Vasilová, Prešov, 2005, s. 58 - 60.

49 Jozef Faragó (1. júna 1876, Nagykovács - ?) – kráľovský inžinier na Uhorskom kráľovskom štátnom stavebnom úrade v Prešove. Prešovský primátor. Základné a stredné školy navštevoval v školách zriadených reformovanou cirkvou v rokoch 1882-1894, univerzitné štúdiá absolvoval na budapeštianskej Univerzite kráľa Jozefa v rokoch 1894-1898.

správy môžeme usudzovať, že hlavnou náplňou lôže boli prednášky jej členov. Témy boli zaujímavé, týkali sa hlavne slobodomurárskeho života: Myšlienky o vnútornom a vonkajšom živote lôže; U utópiách slobodomurárstva a o Tomášovi Carlylovi; O spaľovaní mŕtvych, Náčrt talianskeho lôžového života, Pytagoras a pytagorova škola podľa diela brata Oppela, O vplyve slobodomurárskych symbolov na svet vôle a nálady; Kalokageteia, atď.⁵⁰ Už v prvom roku svojej existencie sa v lôži objavila myšlienka založiť občianske združenie a vytvoriť príbytok na zohriatie pre chudobné deti, ktoré navštevujú základné školy v meste.

Prešovská lôža mala zaujímavý rituál prijímania, ktorým musel prejsť každý uchádzač. Okrem ceremoniálnych krokov musel každý uchádzač prečítať nasledujúci dokument a odpovedať na otázky v ňom:

„Keďže ste vyjadrili svoje želanie, že chcete byť členom združenia slobodomurárov cez lôžu „Imrich Thököly“, a keďže vás odporúčali nám ako cnostného a vážneho muža, nevidíme prekážku v tom, aby sme vám nepredstavili podstatu slobodomurárstva s tým cieľom, aby ste sa mohli rozhodnúť, či trváte na svojom zámere alebo nie.

Cieľom slobodomurárstva je mravné zvelaďovanie tých, ktorí patria k jej zväzkom. Prostriedkami na dosiahnutie toho sú sebazpoznanie, pravda pre seba a pre iných, ľudomilstvo a dôvera v Boha. Nie je to ani náboženská konfesia, ani politické stranícke združenie a povinnosti, ktoré z neho vyplývajú, nie sú v rozpore s povinnosťami riadenými cťou, náboženstvom, ústavou alebo mravom.

Jedným z hlavných cieľov združenia je vykonávať ľudomilnosť v najcelistvejšom zmysle slova, Preto združenie žiada, aby jeho členovia žili vo vysporiadaných majetkových pomeroch a mali dostatočné vzdelanie na prekonanie mylných predstáv a škodlivých predsudkov. Ale nežiada také duševné a materiálne obety, ktoré by jeho členovia nemohli priniesť ľahko a dobrovoľne, bez ujmy na svojom postavení. Združenie neuznáva tie hranice, ktoré vo vonkajšom svete rozdeľujú ľudstvo podľa spoločenskej pozície, hodnosti, majetku, náboženstva alebo politických názorov.

Ak si myslíte, že zrieknuť sa týchto rozdielov je v rozpore s Vašimi zásadami, vzdajte sa toho úmyslu, že sa stanete slobodomurárom, lebo by ste

50 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 252.

sa necítili dobre v našich kruhoch. A ak si myslíte, že pracujeme na zničení štátu a potrebných spoločenských vzťahov, že naším cieľom je bezuzdná a neobmedzená sloboda, rovnosť, bezbožnosť, tak tiež dobre konáte, ak zmeníte svoj úmysel, aby ste vstúpili do zväzkov slobodomurárstva, lebo s takými názormi a očakávaniami by ste neboli vhodný vstúpiť medzi nás. Mýlite sa aj vtedy, ak si myslíte, že slobodomurárske bratstvo by mohlo poslúžiť dosiahnutiu vašich súkromných cieľov, tu nájdete iba pravdivých a verných bratov, ak vznešené princípy nášho združenia prijmete za svoje životné ciele.

Vážne si teda premyslite, či súhlasíte s tu uvedenými princípmi, v opačnom prípade sa vzdajte svojho úmyslu, aby ste sa stali slobodomurárom, lebo naše združenie by vám bolo onedlho na ťarchu. Je to od nás vzdialené, že by sme menej ctili tých, ktorí nepatria do našich kruhov, ale kto sa k nám pripojí napriek svojim zásadám, toho považujeme za pokryteckého, lživého a poľutovaniahodného človeka. Lebo si nechceme získať členov pre našu lôžnu verbovaním či bratským presviedčaním, ale vzorným príkladom dokonalých mravov a vznešených činov chceme získať mužov i keď v menšom počte, ale o to hodnejších.

Ak by ste sa rozhodli pre krok späť, odovzdajte tieto listy tomu, od koho ste ich prevzali; ani on, ani iný nebude mať voči vám ani najmenšiu výčitku.

Ak Vás však prečítanie týchto riadkov posilní v rozhodnutí, vyplňte priložený list, priložte k nemu svoj krátky životopis a odovzdajte dobrému priateľovi, na ktorého ste sa obrátili kvôli svojmu prijatiu.

Lóža „Imrich Thököly“ v Prešove

Ak ste sa rozhodli vyplniť tento list, buďte taký láskavý doručiť nám spolu s ním svoju podobizeň tváre a odpovedať na 3 nasledovné otázky:

1. Vyhlasujete na svoju česť, že ste sa nikdy nepošpinili vykonaním nečestného činu?
Áno!
2. Stáli ste niekedy pred súdnym konaním a keď áno, kde a s akým výsledkom?
Nie!
3. Obrátili ste sa už niekedy na inú lôžnu kvôli prijatiu a čo bolo výsledkom vašej žiadosti?
Nie!“

Dôležitým dokumentom pre poznanie vnútorného života lóží v monarchii sú lôžové poriadky. Nie pri každej lóži sa takýto zachoval, pri Prešove však áno. Tento dokument je základným dokumentom lôže, podľa ktorého sa majú riadiť jej členovia.

*„Lôžový poriadok
slobodomurárskej lôže s názvom Imrich Thököly
pracujúcej na východe Prešova
pod ochranou Symbolickej veľkolóže Uhorska*

Kapitola I. Organizácia a členstvo

§ 1 Principiálny základ a cieľ lôže

Naša lôža sa snaží podľa univerzálnych princípov slobodomurárstva napredovať vo všetkých cieľoch, ktoré sú obsiahnuté v združení ideálneho slobodomurárstva, tvoriaceho jednotný celok na celom svete a ktoré ciele súčasť združenía, Symbolická veľkolóža Uhorska zabudovala do svojich stanov (viď § 2 časti I. Ústavy)

V rámci týchto univerzálnych princípov však chce byť lôža „Imrich Thököly“ vynikajúcou uhorskou lôžou. Snahy slobodomurárstva si žiada rozvinúť na uhorskom národnom základe. Neoblomné vlastenectvo a snahu o pravý uhorský národný ideál (s vylúčením aktuálnych politických smerov) považuje za taký nutný prostriedok, že nedostatok toho je samo o sebe postačujúcim k tomu, aby sa niekto stať členom lôže nemohol.

*Bezpodmienečné vlastenectvo je fundamentom lôže „Imrich Thököly“, preto si zvolila za svoje heslo tento veľký príkaz, oživujúci národ:
„Buď verný svojej vlasti neoblomne, oh, Uhor!“*

(poznámka: prvý verš z básne Michala Vörösmartyho: Szózat, ktorý je považovaný za druhú, neoficiálnu hymnu Maďarska)

Naša lôža tu, v krajine cudzojazyčného ľudu považuje za potrebné aj v osobitnom bode vyhlásiť svoje uhorstvo voči tak často spomínanému obvineniu z kozmopolitnosti.

§ 2 Členovia lôže sú

- a. riadni*
- b. čestní*

- a. Riadnym členom lóže je regulárne prijatý, prevzatý alebo regulovaný slobodomurár. Takýto brat slobodomurár zostane členom lóže dovtedy, kým jeho členstvo nezanikne z dôvodu úmrtia, regulárneho vystúpenia, výmazu z radov členov, alebo vylúčenia z lóže a zo združenia slobodomurárstva.
- b. Za čestného člena lóže sa môže zvoliť taký brat, ktorý si získal výnimočné zásluhy ohľadom všeobecného uhorského slobodomurárstva alebo najmä ohľadom našej lóže.
Za čestného hlavného majstra možno však zvoliť iba takého brata, ktorý v našej lóži už mal hodnosť hlavného majstra a ktorý pri hlasovaní guľkami z príležitosti voľby nedostal ani jednu čiernu guľku.

Kapitola II.

Prijatie

§ 3 Spôsob prijatia hladačov určujú § 172-190 Ústavy. Avšak požiadavky prijatia, ktoré sú obsiahnuté v § 171, naša lóža sprísni takým spôsobom, že k požiadavkám uvedeným v bodoch 1-5 citovaného § ešte pripája nasledovné požiadavky:

6. Vyžiada si uhorstvo popísané v § 1 nášho Domového poriadku,
7. Slobodomurársku schopnosť, t.j. na zmysľanie a cítenie, teda: aby bol vhodný pre slobodomurára z hľadiska ideálnej snahy, ak aj nie celkom úplne pripravený, ale aspoň oprávnený na ten názor, že podľa základných črt svojho charakteru časom po obrúsení hrubého kameňa sa zmení úplne a skutočne na slobodomurára.

Kapitola III

Prevzatie

§ 4 Ak niektorý brat žiada prestúpiť k nám z inej lóže, ohľadom jeho prevzatia treba konať v zmysle § 191-196; vec jeho prevzatia sa však má prísne preveriť aj podľa § 194 a podľa bodu 7 § 3 tohto Domového poriadku.

Kapitola IV

Iniciácia

§ 5 Iniciácia bratov učňov a tovarišov sa koná spôsobom popísaným v § 197-199 Ústavy podľa tam určených lehôt. K iniciácii však ne-

stačí jednoducho uplynutie lehoty, je potrebné, aby I.dozorca, keď odporúča niekoho na iniciáciu, svoje odporúčanie aj odôvodnil: že odporúčaný brat je svojou horlivosťou a činnosťou hoden iniciácie. Keďže ani pri najprísnejšej ostražitosti nemožno vylúčiť sklamanie, ak by sa potvrdilo o niektorom prijatom členovi, že jeho slobodomurársky život zostal úplne neplodným, nemôže sa zúčastniť iniciácie, aspoň majstrovský stupeň v žiadnom prípade nemôže dostať.

- § 6 V zmysle § 197 Ústavy z dôležitého dôvodu a v mimoriadnych okolnostiach môže zasadnutie majstrov uviesť aj kratšiu lehotu iniciácie.
- § 7 Návrh mimoriadnej iniciácie na žiadosť troch bratov majstrov predloží pred zasadnutie majstrov I.dozorca, ktoré potom rozhodne väčšinou. Ak zasadnutie majstrov prijalo návrh, o návrhu iniciácie II.stupňa sa hlasuje guľičkami na práci II. stupňa, o návrhu iniciácie III.stupňa na práci III. stupňa. Tri čierne guľičky znamenajú odklad návrhu na ďalšie dva mesiace. (§ 198 Úst.)

Kapitola V Povinnosti členov lóže

- § 8 Povinnosťou každého člena lóže je:
- a. dodržať Ústavu a Domový poriadok lóže;
  - b. prispôbiť sa verejného ducha lóže, zapojiť sa do harmónie bratského spolunažívania, nikdy neporušiť verejný mier a svornosť, ani v prípade osobnej krivdy. Prípadné osobné nesváry sa podľa slobodomurárskej lásky vyrovnajú na hrudi lóže.
  - c. Každý je povinný usilovne navštevovať lóžové práce. Neprítomnosť sa má s odôvodnením oznámiť hlavnému majstrovi dopredu alebo dodatočne. Neprítomný člen na tej práci, kde sa objaví po vymeškaní, nech považuje za svoju morálnu povinnosť doložiť vynechaný príspevok v prospech vdovskej pokladničky a prípadne fondu lóže.
  - d. Každý je povinný prijať poverenie hlavného majstra alebo lóže
  - e. Časť lóžových príspevkov, naňho pripadajúcich presne a v potrebnom čase zaplatiť
  - f. Všeobecne je povinnosťou každého člena všetkými svojimi možnosťami plniť vznešené poslanie slobodomurárstva.

A.: V.: E.: N.: É.: M.: D.:

Ü.: Ü.: Ü.:

A Magyarországi Symeonikus Nagytemplomnak

Budapest Kelt.

Kel.: Nagytemplom: Tü.:
ker.: Hely.: !

Dr. Beckolmány 1998 - a évben ezenel hivatalos ke-
nyelven 1992 december 11^{én} karolus II. fohr min-
kand káptalát.

a „Thokoly Imre” □ nevében

1 db. papírkönyv

György Székely
főnök
J. B. Nagy
Budapest, Kelt.

Obr. 9 Potvrdenie o zriadení prešovskej lóže

- § 9 *Ten člen lôže, ktorý kvôli svojim profánnym vzťahom dlhšiu dobu nemôže navštevovať lôžu, môže požiadať o dovolenku. Lôža môže udeliť dovolenku v každom takom prípade, ale nie dlhšie ako jeden rok nepretržite, avšak dovolenka takto vzdialeného brata sa môže podľa ďalšej žiadosti predĺžiť. Postup a ostatné podrobnosti v tejto veci sú určené § 212 Ústavy.*
- § 10 *Každý riadny člen lôže využíva všetky práva, ktoré preňho zabezpečuje Ústava.*
- § 11 *Čestní členovia využívajú a vykonávajú práva riadnych členov, ale sú oslobodení od povinnosti lôžového príspevku. Výnimku však tvorí ten prípad, keď sa člen lôže zvolí za čestného hodnostára, v tom prípade táto osoba, ktorá je ináč riadnym členom lôže, nie je oslobodená od príspevkov. Na takúto hodnosť možno zvoliť iba riadneho člena lôže. Čestné uznanie môže udeliť podľa návrhu zasadnutia majstrov iba voľba konaná na práci I. stupňa, ale iba jednohlasným hlasovaním, ako to ohľadom čestného hlavného majstrovstva vyhlasuje aj druhý odsek bodu b § 2.*
- § 12 *Ohľadom návštevníkov dáva pokyny § 202 Ústavy, ohľadom pomocníkov § 203.*

Kapitola VI

Čas a poriadok práce

- § 13 *Lôža usporiada raz týždenne riadnu prácu I. stupňa, ktorej deň a hodina sa majú určiť na prvej riadnej práci po voľbe hodnostárov, a to na celý ročný pracovný cyklus a zaviesť to do pracovného kalendára „Východu“. Bratia sú povinní dostaviť sa na riadnu prácu I. stupňa v určený deň a v určený čas bez osobitného pozvania.*
- § 14 *Hlavný majster môže kedykoľvek nariadiť mimoriadnu prácu, na žiadosť štvrtiny členov je povinný zvolať mimoriadnu prácu. V takom prípade pozve písomne všetkých členov lôže s uvedením programu. (viď § 146 Úst.)*
- § 15 *Práce I. stupňa nech sú podľa možnosti doplnené omietnutím (alebo bratským stravovaním). Omietnutie zabezpečuje z času na čas lôža.*
- § 16 *Všeobecné povinné uznesenia sa môžu prijímať iba na práci I. stupňa.*
- § 17 *V letných mesiacoch lôžová práca absentuje. Dobu prerušenia a príchodu pracovného času určí z prípadu na prípad lôža.*

- § 18 *Hlavný majster má právo mať zasadnutie s hodnosťármi, majstrami, ba všetkým členmi; rozhodnutie na zasadnutí sa stane uznesením iba vtedy, ak ho určila právoplatným príslušná lôžová práca. Predmetom zasadnutia majstrov sú veci výnimočne dôležité a ešte také veci, ktoré sú domovým poriadkom sem pridelené.*
- § 19 *Ohľadom predmetu prác II. a III. stupňa dáva pokyny § 149 Ústavy.*
- § 20 *Pracovný poriadok lôže a a jeho ceremoniálny rámec určuje § 153 Ústavy.*

Kapitola VII

Riadenie lôže

§ 21 *Hodnosťári lôže:*

1. *hlavný majster a jeho zástupca*
2. *prvý dozorca*
3. *druhý dozorca*
4. *tajomník*
5. *rečník*
6. *prešetrujúci alebo prípravný majster*
7. *pokladník*
8. *almužník*
9. *ceremoniálny majster*
10. *gazda*
11. *strážca chrámu*

Okrem prvých piatich hodností (jasností), ak je potrebné, alebo si to vyžaduje záujem lôže, zo zvyšných hodností môže zaplniť jeden brat aj dve hodnosti, keďže nezlučiteľnosť sa vzťahuje iba na 5 jasností v zmysle § 130 Ústavy.

- § 22 *Kompetencie, práva a povinnosti hlavného majstra určuje Ústava v § 112-116. V tejto kompetencii kontroluje hodnosťárov lôže pri plnení povinností. Položky potrebné na krytie riadnych výdavkov poukáže na ťarchu pokladnice lôže v rámci určeného rozpočtu bez ďalšieho uznesenia, z vdovskej pokladničky lôže môže poukázať podľa vlastného rozváženia do sumy 10 korún. Bez jeho povolenia nie je možné začať žiadnu zbierku okrem riadneho prispievania. Zastupujúci hlavný majster zastupuje hlavného majstra, ak toho obmedzuje nejaká prekážka (v každom prípade závažná) vo vykonávaní*

vecí alebo v prítomnosti. V takých prípadoch prechádzajú na neho práva a povinnosti hlavného majstra. Zastupovanie regulujú § 115-116 Ústavy.

§ 23 Ohľadom ostatných hodností, ktoré sú vymenované v bodoch 2-11 § 21 Domového poriadku, sú smerodajné a regulujú ich § 117-127 Ústavy.

Povinnosti pokladníka a almužníka, ktoré sú obsiahnuté v § 121-122 Ústavy, sa dopĺňujú ešte tým, že menovaní sú povinní spravované peniaze uložiť kvôli úrokom.

§ 24 Lóža môže uplatniť to právo, ktoré jej zabezpečujú posledné dva odseky § 111, taktiež § 136: môže si zvoliť vlajkonosiča, nosiča meča, majstra slávnostných obedov, archivára a knihovníka, taktiež aj zástupcu na každú hodnosť.

§ 25 Hodnosťári nedostanú plat ani odmenu, ale v mimoriadne dôležitých prípadoch, keď sú vo vyslaní, alebo zastupujú lóžu, môžu im lóža odsúhlasíť cestovné a diétu.

Kapitola VIII

Čas a spôsob voľby hodnosťárov

§ 26 Ohľadom voľby hodnosťárov koná lóža podľa § 131-142 Ústavy, iba na obdobie voľby určí osobitne sprísňujúc, že voľba hodnosťárov sa má vyhytnutne uskutočniť do konca januára.

Kapitola IX

Príjem lóže

§ 27 Príjem lóže tvoria tie príjmy, ktoré sa dostanú do pokladnice (okrem súm vo vdovskej pokladničke).

§ 28 Príjem pokladnice:

- a. mesačné príspevky,
- b. poplatky za prijatie, iniciáciu a prevzatie,
- c. všetky ostatné dary, neurčené pre vdovskú pokladničku, ktoré sú čerpatelné alebo sa dajú premeniť v kapitál.

§ 29 Ročný príspevok jedného člena lóže je 50 korún s možnosťou v mesačných splátkach na obdobie desiatich mesiacov.

§ 30 Príspevok za prijatie je 100 korún.

- § 31 Iniciácia sa určí na 20-, za II. stupeň a 40-, za III.stupeň, prestup sa určí na 30 korún.
- § 32 Lóža má právo poplatky prijatia, iniciácie a prestupu čiastočne alebo v celej sume odpustiť jednotlivým členom s prihliadnutím na osobitné podmienky, podľa spoločného rozhodnutia, konaného na práci I. stupňa.
- § 33 Všetky náklady a výdavky lôže sa majú hradiť z pokladnice.
- § 34 Ak na konci roka uzávierka vyúčtovaní vykazuje príjmový nadbytok, ten sa má použiť na založenie kmeňového fondu.

Kapitola X **Majetok lôže**

- § 35 Majetok lôže je:
- a. predmety vybavenia
  - b. knižnica
  - c. kmeňový fond, teda ten zriadený kapitál lôže, ktorého úroky možno časom čerpať,
  - d. lôžový fond, ktorý sa má po čase využiť na výstavbu lôžového domu a dotedy sa má zúročiť.

Kapitola XI **Vdovská pokladnička**

- § 36 Príjem vdovskej pokladničky:
Dary, ktorých výška sa verejne vyhlási pred bratmi a ktoré
- a. sa v nej našli po kolovaní
  - b. boli určené pre vdovskú pokladničku.
- § 37 Tento fond spravuje nezávisle na pokladníkovi almužník a využije sa na pomoc pre členov lôže alebo ich vdôv a sirôt.
- § 38 Ak lóža považuje za účelné, môže preniesť spravovanie vdovskej pokladničky na pokladníka.

Kapitola XII **Rôzne nariadenia**

- § 39 Vo všetkých ostatných prípadoch, neuvedených v tomto Domovom poriadku, koná lóža podľa uznesení Ústavy podľa toho, ako sa jedno či druhé môže aplikovať na daný prípad.

- § 40 *Tento Domový poriadok, akonáhle bol potvrdený Veľkolóžou, vstúpi do platnosti a je povinný pre každého člena lóže.*
- § 41 *Návrh na zmenu Domového poriadku sa má predložiť pred zasadnutie majstrov a podľa odporúčania zasadnutia majstrov uznesenie o ňom prijme práca I. stupňa.*
- § 42 *Zmenu Domového poriadku treba tiež predložiť Veľkolóži a zmena vstúpi do platnosti ba po jej súhlase.*

Sľub hlavného majstra

Sľubujem na svoju česť, že hodnosť hlavného majstra, ktorou ma poverila zákonná a dokonalá lóža „Imrich Thököly“, so všetkým právami a povinnosťami tohto úradu budem vykonávať verne, zodpovedne a bez zaujatosti, že ústavu Symbolickej veľkolóže Uhorska ako aj osobitný domáci poriadok tejto lóže dodržím a budem bdiť nad jeho udržaním v platnosti.

Schválila Rada združenia Symbolickej veľkolóže Uhorska na svojom zasadnutí dňa 6.apríla 1903.⁵¹

Rok 1903, teda druhý rok existencie lóže bol venovaný najmä ďalšej organizácii lóže a prednáškovej činnosti. Témy prednášok boli vskutku zaujímavé: Charakteristika Imricha Thökölyho a jeho doby; Vzdelávanie nižších spoločenských vrstiev ako jeden z prostriedkov obmedzenia vystahovalectva; Zlyhanie viery v zázraky; História a význam symbolov slobodomurárstva; O dnešných cieľoch slobodomurárstva; O vyvážení škodlivého vplyvu časopisu „Naša zástava“; O hnutí proti duelom; O budúcich čítaniach pre robotníkov organizovaných v Prešove; O vytvorení spoločnosti Széchenyi atď. Lóža sa rozhodla vytvoriť mládežnícky časopis, na ktorý odsúhlasila ročne 40 korún na 5 rokov. Bratia zorganizovali zbierku „pre jednu chudobnú ženu“ v sume 10 korún a pre „nešťastného chorého človeka“ v sume 20 korún. Zapojili sa aj do akcie lóže Minerva pod názvom „Mlieko zdarma“. Na podnet jedného brata lóža zorganizovala zbierku na pomoc vdove policajného kapitána N. S., ktorý tragicky zahynul počas služby v profánnom svete. Výsledná suma zbierky bola 1012 korún.

51 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 280 - 285.

A

„Thököly Imre“ cz. tisztelt páholynak.

A szabadkőművesség lényegéről szöveg mellékelt értesítést tudomásul véve, kinyilatkoztatom, hogy a kifejtett elvekhez hozzájárulok s azokat magaméva teszem.

Midőn tisztelt páholyukba való felvételmet ezennel kérelnézem, személynéről a következő adatokkal szolgálók:

Kereszt- és családi névem *Prochman Imre*
 Születésem helye, éve, hónapja és napja *1869. július 15-én*
 Állásom és foglalkozásom *magántudósatalnok*
 Családi állapotom *nős, egy gyermekkel atya, a*
 Lakásom *Erzsébeti körút 49. II emelet*

Életről fontosabb adatai:

Elültem Budapesten 1869. júl. 15-én, alykor Prochman Imre. A középiskoláimmal közművelődésben is Budapesten, majd Budapesten a Keresztudományi Akadémián végzettem el 1887-ben tetteim ekkorig. Ittani időidőben itteni Angliában Schweighaus és Franciaországban kárpályalatt gyzett voltából, hazatérte után Cherkov József önkéntes honvédseregében résztvevőként tetteim győztesen. Ittani avaral-nyaralásom Budapesten, a Gyúri gózenalau-ndól s most g ére a nagyváradi mit. malommal. 1895-én szeptember hó 18-án tetteim hazaságra itteni gyzésével itteni gyzésével itteni gyzésével itteni gyzésével.

A közeg sajátkezű aláírása:

Thököly Imre

Pályamódó sajátkezű aláírása:

Prochman Imre

Horlivou činnosťou bratov sa podarilo v Prešove v roku 1903 zrealizovať v „Spolku mladých obchodníkov“ večerné odborné obchodné školenie. V tom istom roku sa realizovala myšlienka zriadenia príbytku pre nezaopatrené deti pre žiakov základnej školy so vzdialenejším bydliskom. Výzvu na podporu lóža publikovala v Prešovských listoch, čo malo za následok, že školská rada zriadila v budove školy samostatnú miestnosť pre dochádzajúcich žiakov. V roku 1903 sa uskutočnilo 41 prác, teda riadnych zasadnutí lóže, na ktorých pracovalo priemerne 12 členov lóže. Majetok lóže činil ku 31. decembru 1903 sumu 3161 korún.

Zo zachovanej korešpondencie je jasné, že bratia si navzájom všemožne pomáhali. 30. decembra 1903 písal veľmajster lóže Gustáv Csengey doktorovi Adolfovi Schermannovi do Budapešti o probléme člena lóže mlynského úradníka Ármina Dresdnera⁵², ktorý by potreboval „*niekde umiestniť svojho slabomyselného mladšieho brata*“. Gustáv Csengey opisuje jeho zložitý životný osud: „*Jednému z našich bratov v lete zomrel otec v Budapešti, zanechajúc viacčlennú rodinu v núdzi. Náš brat, ktorý priniesol veľa obety svojej rodine, sa dostáva do situácie, ktorá je nad jeho sily. Horko-ťažko sa mu podarilo nájsť miesto pre dievčatá, matku si zobral k sebe, ale zostal ešte 17-ročný epileptický chlapec, ktorý je slabomyselný (nie idiot) a ktorému nemôže nájsť miesto. Kvôli jeho chorobe ho neprijmú ani do školy, ani za priemyselného učňa a takto vyrastá bez akéhokoľvek vzdelávania a starostlivosti. Malo by sa mu nájsť nejaké miesto, kde by mu bola poskytnutá starostlivosť a trocha vzdelávania. Žiadam Vás o pomoc a keďže si myslím, že verný obraz môžete získať iba vtedy, ak by ste toho človeka videli a rozprávali sa s ním, prosím vás, aby ste boli taký láskavý dať mi na vedomie, či by som ho mohol poslať za milovaným bratom veľmajstrom, ak áno, kedy a kam. Vy ako lekár potom môžete posúdiť, čo sa dá robiť s týmto človekom a kam s ním treba ísť. V mene ľudomilstva Vás teda žiadam o láskavú odpoveď.*“⁵³ Chlapca sa napokon podarilo vďaka prešovskej lóži umiestniť do liečebného ústavu.

52 Ármin Dresdner (17. júla 1896, Budapešť - ?) – majiteľ mlyna. Strednú školu navštevoval v Kremnici a v Budapešti, kde ukončil Obchodnú akadémiu a maturoval v roku 1882. Po zahraničných pobytoch v Švajčiarsku a Francúzsku sa stal praktikantom u vinárskeho veľkoobchodníka Jozefa Eberlinga. Bol zamestnaný v mlyne vo Veľkom Šariši. Manželka Gizela Sitányi, dcéra prešovského meštana Jozefa Sitányiho

53 MOL Budapest, Szabadjkömüves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi symbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 342.

Zoznam členov lôže „Imrich Thököly“ v Prešove v roku 1904

Meno	Zamestnanie	Bydlisko	Deň a rok prijatia	Stupeň	Dátum narodenia
Dr. Július Holénia	lekár	Prešov	21.IX.1898	3	
Henrich Sziklai	obchodník s knihami	Prešov	8.VI.1900	3	
Vojtech Holénia	obchodník	Prešov	8.VI.1900	3	
Dr. Dezider Körtvélyessy	sudca kráľ. stolice	Prešov	8.VI.1900	3	
Juraj Mattyasovszky	tajomník župana	Zlaté Moravce	8.XII.1900	3	
Dr. Karol Mikler ⁵⁴	dekan práv. akadémie	Prešov	8.XII.1900	3	
Gusztáv Csengey	učiteľ teológie	Prešov	30.III.1901	3	
Dr. Karol Florián	učiteľ práv. akadémie	Prešov	30.III.1901	3	
Dr. Emanuel Földi	lekár	Prešov	30.III.1901	3	
Ján Gömöry ⁵⁵	riaditeľ gymnázia	Prešov	30.III.1901	3	
Eduard Dóbiás	kráľ. hlavný inžinier	Prešov	4.V.1901	3	
Dr. Samuel Wallentiny ⁵⁶	učiteľ gymnázia	Prešov	10.V.1902	3	
Jozef Faragó	kráľ. inžinier	Prešov	15.I.1903	3	
Győző Durst ⁵⁷	učiteľ základnej školy 1. st.	Prešov	16.III.1903	3	
Dr. Vojtech Krayzell ⁵⁸	zást. notára súdnej stolice	Vác	2.V.1903	1	
Aladár Lukovics ⁵⁹	hosp. tajomník	Prešov	28.V.1903	3	
Dr. Teofil Rosenberg ⁶⁰	advokát	Prešov	25.VI.1903	3	
Štefan Tirscher ⁶¹	lekárnik	Bardejov	23.X.1903	1	
Emil Klein ⁶² pomocný bA	škólník	Prešov	30.X.1903	1	
Dr. Augustín Csatáry	lekár, súkromný univerzitný docent	Prešov	21.XI.1903	3	29. 12. 1859, Prešov
Edmund Peskó	učiteľ hlavn. gymnázia	Prešov	22.IV.1904		6.2.1870, Veľká
Karol Hercegh	finančný dozorca	Prešov	29.IV.1904		1.4.1855, Prešov
Adolf Hegyessi (prevz)	finančný hlavný úradník	Prešov	27.V.1904		
Dr. Jonáš Glück (prevz)	advokát	Bardejov	2.XII.1904		
Dr. Filip Árje	advokát	Bardejov	2.XII.1904		19.12.1871, Spišské Podhradie
Dr. František Raffay ⁶³	učiteľ právnickej akadémie	Prešov			29.10.1870, Prešov
Dr. Artur Maibaum	advokát	Prešov			9.10.1876, Spišské Podhradie

V roku 1904 sa v lóži uskutočnili prednášky: O pôvode človeka; Vyučovanie histórie v duchu slobodomurárstva; O historických príčinách a dôležitosti Dvojdohody a Trojdohody; Babylónia a biblia; O sugescii a hypnóze; O zdraví; O utajenom a verejnom charaktere slobodomurárstva; O púde; O idealizme, O Kantovej filozofii; O založení mentorskej komisie; O spoločnosti Széchenyi.

Jedným z najmarkantnejších výsledkov činnosti lóže boli prednášky pre robotníkov, ktoré organizoval Kruh Széchenyi. Lóža bola aktívna nie-

-
- 54 Karol Mikler (16. augusta 1872 Carei, Rumunsko – 1. januára 1955 Balatonfüred) – právnik, vysokoškolský profesor, autor odbornej právnickej literatúry. Prodekan a dekan na prešovskej kolegiálnej právnickej akadémii. Profesor na prešovskej kolegiálnej teologickej akadémii. Stredoškolské vzdelanie získal na gymnáziu v Nagykörsi. V rokoch 1891 – 1895 absolvoval štúdium na právnickej fakulte budapeštianskej univerzity. JUDr. Získal 1895. Od 1896 praxoval na súde v Budapešti a na finančnom riaditeľstve v Košiciach. 1908 sa habilitoval na právnickej akadémii v Prešove. 1897. Prijal pozvanie prešovskej kolegiálnej právnickej akadémie na miesto riadneho profesora právnych dejín, cirkevného práva, uhorského finančného práva a štatistiky. V rokoch 1897 – 1918 prednášal dejiny uhorského práva a uhorskej ústavy, cirkevné právo, uhorské finančné právo, štatistiku Uhorska. V rokoch 1899 – 1902 bol kolegiálnym zapisovateľom a archivárom školy, 1903 – 1918 dekan právnickej akadémie. Aktívne sa podieľal na hnutí právnických akademií za reformu právnického vzdelávania. Svetský funkcionár cirkevných orgánov. 1898 svetský notár Seniorátu šiestich slobodných kráľovských miest, sudca Seniorátu slobodných kráľovských miest. Predseda školskej stolice prešovského prvého evanjelického cirkevného zboru. V rokoch 1902 – 1918 člen vzdelávacej komisie generálnej evanjelickej cirkvi. V rokoch 1906 – 1924 svetský notár Potiského dištriktu. Od 1915 člen výboru Uhorskej protestantskej literárnej spoločnosti. Autor dejín uhorského práva „Magyar evangélikus egyházjog“ (Budapešť 1906) a množstva iných štúdií. Po zrušení prešovskej právnickej akadémie a jej premiestnení do Miškovca pôsobil na Právnickej akadémii v Miškovci. In: VASILOVÁ, Darina: Osobnosti... s. 142
- 55 Ján Gömöry (12. mája 1869, Nyíregyháza – 7. mája 1966, Budapešť) – stredoškolský profesor, regionálny historik, verejný činiteľ, spolkový funkcionár. Profesor a riaditeľ kolegiálneho vyššieho gymnázia. Stredoškolské vzdelanie získal na gymnáziu v Nyíregyháze. Absolvent kolegiálnej teologickej akadémie v Prešove. Filozofiu a teológiu študoval na univerzite v Greifswalde, dejiny a zemepis na univerzite v Koložvári a v Budapešti. V rokoch 1897 – 1927 profesor na prešovskom kolegiálnom gymnáziu, kde vyučoval dejepis, zemepis a maďarčinu. Bol správcom kolegiálnej knižnice. 1902 – 1926 riaditeľ gymnázia, 1918 – 1919 riaditeľ kolégia. Zaslúžil sa o postavenie a v roku 1911 aj otvorenie novej budovy kolegiálneho gymnázia. 1928 – 1930 profesor na maďarskom gymnáziu v Košiciach. Člen a funkcionár Liberálnej strany, neskôr Národnej strany práce. Predseda kruhu prešovských profesorov, tajomník Krajinského spolku evanjelických profesorov. Počas prvej svetovej vojny predseda Uhorského Červeného kríža v Šarišskej župe. Od roku 1932 tajomník, neskôr predseda Kazinczyho spoločnosti v Košiciach. Autor monografických prác a štúdií, najmä s historickou problematikou, ako napr. dejín kolegiálneho gymnázia a jeho novej budovy, stručných dejín prešovského kolégia atď. In: VASILOVÁ, Darina: Osobnosti... s. 81.

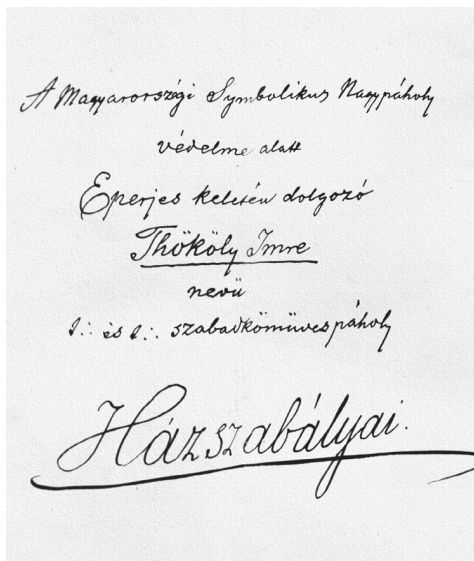
len v Prešove ale aj v okolí. Bardejovskí členovia zohrali dôležitú úlohu pri založení detského domova v Bardejove, v Prešove bola pomocou lôže založená jedáleň pre chudobných.

-
- 56 Samuel Wallentinyi (18. novembra 1875, Dengeleg, Maďarsko – 14. júna 1930, Maďarsko) – pedagóg, literárny vedec, spisovateľ, člen a funkcionár kultúrnych, športových, vzdelávacích a dobročinných spolkov a spoločenských organizácií, funkcionár kolégia i evanjelickej cirkvi. Profesor na prešovskom kolegiálnom vyššom gymnáziu. Stredoškolské vzdelanie získal na lýceu v Banskej Štiavnici. Klasické jazyky a maďarčinu študoval na filozofickej fakulte budapeštianskej univerzity. Od roku 1900 vyučoval na prešovskom kolegiálnom vyššom gymnáziu latinčinu a maďarčinu. Bol tajomníkom, zapisovateľom, archívárom prešovského kolégia. Značné úsilie venoval rozvoju telesných aktivít študentov kolegiálneho gymnázia. Zakladateľ skautingu na východnom Slovensku. Bol publikačne činný, zostavil napr. antológiu slovenskej a rusínskej poézie. In: DERFIŇÁK, Patrik: Samuel Wallentinyi. In: VASÍLOVÁ, Darina: Osobnosti... s. 216
- 57 Győző Durst (24. decembra 1866, Lubica - ?) učiteľ, štúdiá ukončil na štátnom učiteľskom ústave v Spišskej Novej vsi. Ako vychovávateľ pôsobil v obci Pusztafogaczs, potom v továrenskej evanjelickej škole v Košiciach, od roku 1890 bol zvolený prešovskou evanjelickou cirkvou za učiteľ kantora
- 58 Dr. Vojtech Krayzell (16. apríla 1877 - ?) - kráľovský zástupca notára na okresnom súde. Študoval na evanjelickom kolégiu v Prešove, kde maturoval roku 1895. Stal sa poslucháčom Prešovskej právnickej akadémie. Po úspešnom vykonaní úradnej skúšky v októbri roku 1899 sa zapísal na univerzitu v Koložvári, kde promoval roku 1901 ako doktor právnických vied. Od roku 1900 pracoval ako pomocný advokát v Prešove na právnickej praxi. Roku 1901 bol menovaný zástupcom notára pri kráľovskom okresnom súde.
- 59 Aladár Lukovics (6. júna 1870, Humenné - ?), tajomník mečiarskeho spolku župy Šariš. Študoval v Humennom, Miškovci, hospodársku akadémiu v Magyaróvári. Po štúdiách pracoval ako gardista v obci Hódos, neskôr v obci Pórháza. Vo funkcii tajomníka spolku gardistov skrze Mečiarskeho spolku župy Šariš pôsobil od roku 1894. Manželka Mária Széchy.
- 60 Dr. Teofil Rosenberg (17. júna 1860, Lubovňa - ?) - advokát a statkár. Gymnázium skončil v Levoči, univerzitu v Budapešti. V Prešove žil od roku 1884. Manželka Anna Ferbstein.
- 61 Štefan Tirscher (18. júna 1864, Bardejov - ?) lekárnik, študoval na bardejovskej evanjelickej škole, gymnaziálne štúdiá absolvoval sčasti v Bardejove, sčasti na Prešovskom evanjelickom kolégiu. Od roku 1880 tri roky praxoval v lekárni Alberta Toperzera v Bajejove. V rokoch 1883 – 1885 bol poslucháčom farmácie v Budapešti, promoval v roku 1885. Pôsobil ako lekárnik v Debrecíne, ako pomocný lekárnik v Bardejove v lekárni Megay. Roku 1889 kúpil lekareň v Bardejove. Bol pokladníkom mestskej filiálky, člen mestského zastupiteľstva a notár miestnej evanjelickej cirkvi.
- 62 Emil Klein (13. decembra 1876, Košice - ?) školník. Štyri triedy základnej školy vychodil v Prešove, potom bol učňom u holiča. V roku 1897 nastúpil k vojsku do Bosny, kde strávil 3 roky. Od roku 1902 vykonával povolanie školníka v evanjelickom kolégiu v Prešove.
- 63 František Raffay (29. októbra 1870 Cegléd, Maďarsko – 1. októbra 1907, Prešov) – právnik, vysokoškolský profesor, autor odbornej právnickej literatúry. Profesor na prešovskej kolegiálnej právnickej akadémii. Riaditeľ prešovského kolégia. Študoval na sarvašskom evanjelickom vyššom gymnáziu. Právnické vzdelanie získal na Právnickej fakulte v Budapešti. Pôsobil ako advokátsky koncipient v Cegléde a Budapešti. Do 1900 pracoval ako

Túto lóža podporovala cez jeden z najstarších a najaktívnejších ženských dobročinných spolkov v Prešove, ktorým bol Prešovský židovský ženský spolok, ktorý vznikol už v roku 1855. Spolok svoju činnosť orientoval do niekoľkých smerov. Jedna časť činnosti sa zameriavala na priamu pomoc chudobným. Členky pravidelne, aspoň raz mesačne, navštevovali prešovské chudobné židovské rodiny, v prípade choroby jej členov zabezpečovali bezplatné lekárske ošetrovanie a potrebné lieky. Dievčatám z takýchto chudobných rodín v nutných prípadoch sprostredkovali aj primeraný výdaj. V zime zabezpečovali palivo a počas veľkonočných sviatkov chlieb, pre deti navštevujúce základné školy šaty, knihy a písacie potreby. Ďašia časť tohto spolku, ktorý podporovala prešovská lóža, smerovala do zabezpečenia odevov pre chudbné deti navštevujúce niektorú zo škôl v meste. Navyše talentovaným a dobre prospievajúcim deťom sa snažili zabezpečiť možnosť pokračovať v štúdiu. Tí z členov spolku a lóže, ktorí disponovali dostatkom finančných prostriedkov, poskytovali chudobným študentom rôzne, hoci pomerne skromné štipendiá. Lóža sa orientovala predovšetkým na podporu izraelitskej jedálne, či ľudovej kuchyne, resp. vývarovne, v ktorej sa vydávalo jedlo pre všetkých chudobných bez rozdielu vierovyznania. Kuchyňa bola slávnostne otvorená v roku 1905 na dnešnej Slovenskej ulici, pri príležitosti 50. výročia vzniku spolku. Ľudia, ktorí sa mohli preukázať potvrdením mestského úradu, alebo osvedčením prešovského policajného kapitána o chudobe, mohli využívať služby tejto kuchyne. Tá navyše v zimných mesiacoch bola aj vnútorným a využívaným miestom na zohriatie. Súčasťou ľudovej kuchyne boli tiež miestnosti pre študentov, kde sa najmä chudobní gymnazisti mohli zadarmo najesť. Na začiatku 20. storočia sa v ľudovej kuchyni Prešovského židovského ženského spolku vystriedalo denne v priemere 70 ľudí. Ďalšou zo zaujímavých a netradičných činností, ktorý sa venovali členky tohoto veľmi aktívneho

---

sudca súdnej stolice v Győry. 1900 si otvoril advokátsku kanceláriu v Cegléde. 1901 sa stal súkromným univerzitným profesorom uhorského súkromného práva na univerzite v Kluži, potom v Prešove. Bol právovedným znalcom, verejným a zmenkovým advokátom. Bol riadnym profesorom uhorského súkromného práva, rakúskeho občianskeho súkromného práva, súdneho a mimosúdneho konania. 1904 – 05 riaditeľ prešovského kolégia. Politicky a spoločensky činný. Od 1904 poslanec mesta. Vo vedeckých štúdiách sa orientoval na manželské právo. Jeho najvýznamnejšou prácou bolo spracovanie uhorského súkromného práva v podobe odbornej príručky „A magyar magánjog kézikönyve“ (Prešov 1908) Zúčastnil sa na príprave uhorského občianskeho zákonníka. In: VASILOVÁ, Darina: Osobnosti... s. 162 – 163.

Obr. 11 „Domovský poriadok“
 prešovskej lóže

spolku, bolo prevádzkova-
 nie prázdninového denné-
 ho detského domova. Jeho
 hlavným cieľom bolo po-
 môc chudobným ľuďom,
 aby si počas letných sezón-
 ných prác mohli zarobiť pri
 poľnohospodárskych prá-
 cach, či pri práci v lese, bez
 toho, aby sa museli zaťažo-
 vať starosťami o svoje deti.⁶⁴

Na dobročinné účely
 okrem toho lôža vyzbiera-
 la 219 korún.⁶⁵ V korešpon-
 dencii prešovskej lóže sa
 objavuje zaujímavý detail
 zo života lóže. Veľmajster
 Gustáv Csengey sa zúčast-
 nil na práci lóže „Resur-

rexit“ v Košiciach, kde už podľa neho bol doručенý zatvorený list s roč-
 ným heslom. Hneď sa pýtal materskej lóže v Budapešti, prečo takýto list
 nedostala prešovská lóža. Obával sa, že či sa list nedostal do rúk nepovo-
 laným osobám a čakal na „uspokojivú odpoveď“.⁶⁶

Samotní slobodomurári boli veľmi hrdí na akciu, ktorá bola pod kon-
 trolou lóže. V správe o činnosti z roku 1905 uvádzajú, že vďaka slobo-
 domurárom sa začne stavba vodovodu v Prešove už roku 1906. V roku
 1905 boli v lóži predstavené tieto prednášky: Vzájomný vzťah viery, cirkvi
 a slobodomurárstva; Úlohy slobodomurárstva v Prešove; Porážka rakúskej
 reakcie v roku 1866; Hospodárstvo Uhorska so zvláštnym dôrazom na
 samostatnú colnú oblasť; Kant o osvietenstve; O historickom vývoji hos-

64 DERFIŇÁK, Patrik: Z minulosti charitatívnych organizácií v Prešove na prelome 19. a 20. storočia. In: Acta facultatis Orghodoxae Universitatis Prešovienis. Zväzok 12, Prešov 2004, s. 381 – 382.

65 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi symbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 387.

66 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi symbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 406.

podárskej politiky. V oblasti charity bol hlavnou oblasťou činnosti lóže rozvoj prešovskej jedálne pre chudobných a detského domova v Bardejove.⁶⁷

Lóža „Imrich Thököly“ bola spomedzi uhorských slobodomurárskych lóží azda najaktívnejšia vo filantropickej a charitatívnej činnosti. Nielen samotní bratia, ale aj ich manželky boli v tejto veci veľmi aktívne. Najvýznamnejšou orgániáciou, ktorá sa nielen na území Prešova, ale aj celej Šarišskej stolice venovala rôznym charitatívnym projektom bol Šarišský dobročinný ženský spolok. Prioritne sa spolok venoval starostlivosti o opustené a osirelé deti, členky spolku sa aktívne zapájali aj do práce pri ošetrovaní chorých, či stravovania starých ľudí. Členky spolku však svoju pozornosť zamerali predovšetkým na záchranu a následnú výchovu opustených detí. Významné ekonomické posilnenie pre Šarišský ženský dobročinný spolok predstavovali prevzatie správy nad Pomocnou základinou Šarišskej stolice, ktorá bola vytvorená na podporu výchovy tunajších sirôt. V roku 1908 majetok spolku už dosiahol sumu 87320 korún a vedenie spolku sa rozšírilo aj o členov revíznej komisie, ktorí dozerali na hospodárenie spolku, lekárov a gazdinú, ktorá mala na starosti samotný každodenný chod detského domova. Vedenie spolku v tom čase tvorili takmer výhradne manželky slobodomurárov. Predsedníčkou bola manželka Arpáda Kóscha, tajomníkom bol významný člen lóže a mestský radca Jozef Faragó. Členmi revíznej komisie boli špičky slobodomurárstva v Prešove Karol Florián a Emauel Földi. Napriek existencii väčších podporovateľov členky spolku sa pri svojich zbierkach mohli spoliehať najmä na drobné príspevky často anonymných darcov. Z výročných správ prešovskej lóže môžeme dedukovať, že išlo väčšinou o slobodomurárov. Aj tu sa však čoraz častejšie stretávali s konkurenciou ďalších dobročinných spolkov. Koncom 19. a na začiatku 20. storočia, teda v období vzniku lóže, začal totiž počet charitatívnych organizácií pomerne rýchlo stúpať. Niektoré poskytovali výlučne zdravotnú starostlivosť, iné zabezpečovali výdaj aspoň základnej stravy.⁶⁸

Rok 1906 bol v prešovskom slobodomurárstve v znamení veľkých zmien. Hlavná zmena sa udiala na pozícii veľmajstra, ktorým sa stal Ján

67 MOL Budapest, Szabaddkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 424.

68 DERFIŇÁK, Patrik: Z minulosti charitatívnych organizácií v Prešove na prelome 19. a 20. storočia. In: Acta facultatis Orghodoxae Universitatis Prešovensis. Zväzok 12, Prešov 2004, s. 379 – 380.

Jónás. Lóža sa takisto presťahovala do novej miestnosti, na čo sa bratia vyhovárajú pri správe o činnosti.

Od roku 1907 organizovala lóža prostredníctvom Kruhu Széchenyi slobodné vyučovanie a pre chudobnejšiu cudzojazyčnú triedu bezplatný kurz maďarského jazyka. V správe sa dočítame aj vetu: „*Lóža vplývala aj na to, aby sa do mestského zastupiteľstva slobodného kráľovského mesta Prešov dostali takí členovia, ktorí majú cit pre správnu politiku rozvoja mesta*”.

Kvalitatívny aj kvantitatívny nárast činnosti lóže badáme v roku 1908. Prešovská lóža bola veľmi aktívna v diskurze o smerovaní uhorského slobodomurárstva. V roku 1908 lóža organizovala 8 riadnych ceremoniálnych prác, jednu sesterskú prác, jednu sviatočnú a jednu spiatočnú prácu. Okrem riadnych prác sa bratia stretli celkom na 19 zasadnutiach. Prvýkrát sa v dejinách lóže stretávame so slávnostnou prácou. 10. júna 1908 lóža organizovala slávnostnú prácu pri príležitosti uctenia si pamiatky obetí Prešovského krvavého súdu z roku 1687. Na tejto slávnosti sa zúčastnili zástupcovia lóží „Galilei“, „Gömör“, „Resurrexit“, „Szepes“ a „Testvériség“ (Bratstvo).

Najväčší ohlas v celom stredoeurópskom slobodomurárstve mala publikácia prešovskej lóže pod názvom „Lóža, alebo strana?“ Týmto spisom lóža reagovala na diskusiu vo vnútri lóží k ďalšiemu smerovaniu slobodomurárstva. Na pôde prešovskej lóže sa konala porada „vidieckych lóží“ 6 decembra 1908 k prediskutovaniu rôznych návrhov smerovania hnutia v Uhorsku. Porady sa zúčastnili zástupcovia lóží „Patria“, „Corvin Mátyás“, „Nemzeti“, „Gömör“, „Resurrexit“ a „Szepes“. Na porade sa zúčastnili aj dvaja zástupcovia z Budapešti, hlavný rečník Uhorskej symbolickej veľkolóže Árpád Bókay, hlavný rečník Csukássy a ďalší dvaja hostia z Budapešti. Aj v tomto roku lóža organizovala prednášky: Stav nášho ľudového vzdelávania; O štátnom bezplatnom ľudovom vzdelávaní bez cirkevného splyvu atď. Lóža naďalej vyvíjala charitatívnu činnosť. Izraelskej ľudovej jedálni darovala 100 korún.

Lóža so zaujatím sledovala aj hospodársky, spoločenský a kultúrny rozvoj mesta a účinne spoluúčinkovala v jeho napredovaní, „*ale podať obširnejšie hlásenie o tejto činnosti sa nezdá byť účelovým, lebo je to vec zrejmalá, slobodomurárske tlačivá sa dostávajú do rúk nepovoleným, čo môže mať zlý vplyv na úspešnú činnosť lóže*“.

Členovia slobodomurárskej lóže „Imrich Thököly“ z roku 1907
s dodatkami do roku 1918

Meno	Zamestnanie	Bydlisko	Stupeň	Dátum narodenia
(čestný hlavný majster) Gusztáv Csengey	učiteľ	Prešov	3	
Eduard Dobiás	kráľ. hlavný inžinier	„	3	
Dr. Emanuel Földi	lekár	„	3	
Ján Gömöry	učiteľ	„	3	
Vojtech Holenia	obchodník	„	3	
Dr. Karol Mikler	učiteľ	„		
Henrich Sziklai	obchodník s knihami	„	3	
Dr. Juraj Mattyasovszky	tajomník hl. župana	„	3	
Dr. Karol Flórián	učiteľ práv. akadémie	„	3	
Dr. Dezider Körtvélyessy	sudca kráľ. stolice	„	3	
Dr. Samuel Wallentinyi	učiteľ hlavn. gymnázia	„	3	
Jozef Faragó	kráľ. inžinier	„	3	
Dr. Vojtech Krayzell	notár súdnej stolice	Vác	I.	
Aladár Lukovits	tajomník spolku	Prešov	3	
Dr. Teofil Rosenberg	advokát	„	3	
Győző Durst	učiteľ	„	3	
Štefan Tirscher	lekárnik	Bardejov	II.	
Emil Klein	pomΔ bΔ	Prešov	I.	
Dr. Augustín Csatóry	lekár	„	3	
Edmund Peskó	učiteľ hl. gymnázia	„	3	
Dr. Jonáš Glück	advokát	Bardejov	3	
Dr. Filip Árje	„	„	I.	
Arpád Palesch	majiteľ drogérie	Prešov	3	14.7.1863, Prešov
Šimon Fried	veľkoobchodník	„	3	1.10.1862, Prešov
Vojtech Vogel	hlavný účtovník	„	3	12.8.1866, Prešov
Maximilián Bodon	mestský zverolekár			29.3.1876, Nové Zámky
Robert Poloczek	úradník elektrárne			8.10.1874, Hattingen
Ján Jónás	riaditeľ obchod.školy dóch.	„	3	
Július Déri	riaditeľ mlyna			1868
Dr. Artur Maibaum	advokát	„	II.	
Ján Schönwiesner	bankový pokladník	„	II.	14.3.1871, Prešov
Móric Glasner	veľkoobchodník s alkoholom	„	II.	16.8.1870, Prešov
Artur Poloczek	mlynský pokladník	Prešov		14.5.1876, Zbiroh
Dr. Adolf Rosenthal	advokát	„	II.	23.5.1859, Prešov

Alexander Vöröss	učiteľ hl. gymnázia	„	I.	27.7.1877, Hódmezővásárhely
Dr. Leo Uhlig	advokát	Bardejov		30.9.1872, Nižný Komárnik
Ludovít Divald ⁶⁹	tlačiar, fotograf	Prešov	I.	3.10.1861, Bardejov
Dr. Edmund Hebelt	učiteľ právnickej akadémie	Prešov		16.2.1879, Budapešt
Ján Anton Mussoni	riaditeľ sporiteľne	Prešov		
Dr. Vojtech Obál ⁷⁰	učiteľ evanjelickej teologickej akadémie			17.5.1882, Cankova
Karol Oberländer	obchodník s vínom			20.8.1858, Gelnica
Dr. Artur Lichtig	advokát			12.1.1884, Prešov
Jozef Saguly	učiteľ kolégia	Prešov		11.10.1881, Békecsaba
Dezider Woháner	učiteľ kolégia	Prešov		23.2.1882, Abaújszantó
Dr. Dezider Rátz	sudca	Prešov		1.10.1874 Prešov
Gustáv Molitor	učiteľ evanjelického učiteľského ústavu	Prešov		13.8.1882, Lubica
Leopold Munk	lekár	Sabinov		19.10.1877, Považská Bystrica
Ladislav Gyöngyössy	učiteľ gymnázia			13.1.1861 Bardejov
Zoltán Földes	riaditeľ banky			15.10.1885, Lastovce
Árpád Schwarz	riaditeľ liehovaru	Prešov		11.2.1868, Trstená

69 Ludovít Divald (3. októbra 1861 Bardejov – 24. 9. 1931 Prešov) – fotografista, svetlotlačiar. Vyučil sa v otcových ateliéroch v Bardejove a v Prešove. Po prevzatí otcovho podniku v Prešove 1890 rozšíril fotografický ateliér o svetlotlačiareň, 1910 zamestnával 20 pracovníkov. Tvoril najmä svetlotlače. Fotografické albumy s prírodnými a výtvarnými motívmi vydával menej, no zdokonalený strojový park mu umožňoval aj viacfarebné tlače. Vydával pohľadnice s motívmi Prešova aj celého východného Slovenska. Po I. svetovej vojne utrpeli jeho podniky závažné straty, preto dala rodina ateliér do prenájmu a zariadenie postupne predávala. Počas druhej svetovej vojny zničilo bombardovanie časť jeho ateliéru a domu, ale najmä veľkú zbierku sklenených negatívov. In: Slovenský biografický slovník. I. zväzok, Martin 1986, 485.

70 Vojtech Obál (17. mája 1882 Vashidegkút, Maďarsko – 15. júla 1951, Viedeň) – vysokoškolský učiteľ, historik. Profesor prešovskej kolegiálnej teologickej akadémie, profesor prešovského kolegiálneho vyššieho gymnázia, profesor prešovského kolegiálneho učiteľského ústavu. Študoval na gymnáziu v Oberschützene a v Šoprone. Absolvent prešovskej kolegiálnej teologickej akadémie, v štúdiách pokračoval na univerzite v Halle. V rokoch 1907 – 1918 pôsobil ako mimoriadny profesor historických teologických vied na kolegiálnej teologickej akadémii v Prešove. Profesor dejepisu a zemepisu na kolegiálnom vyššom gymnáziu. 1918 sa stal vládnym komisárom. Župan Vašskej župy. Po porážke Maďarskej republiky rád emigroval do Viedne. In: VASILOVÁ, Darina: Osobnosti... s. 150.

NAPIREND

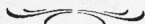
a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy

5903. évi május hó 2-án este 7 órakor Eperjes kel.-én

„THÖKÖLY IMRE“ című páholy

felavatása alkalmából tartandó

==== I. foku munkájáról. ====

1. A „Thököly Imre“ nevű páholy I. foku munkája felfüggesztetvén, kal.: vez.: Nagym.: megnyitja a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy I. foku munkáját.
  2. Az első főfelügyelő indítványa a „Thököly Imre“ című páholy felavatása iránt.
  3. Kal.: vez.: Nagymest.: beszéde.
  4. A „Thököly Imre“ című páholy főmestere és tisztikara fogadalmának megújítása.
  5. A „Thököly Imre“ című páholy alapító levelének felolvasása és az oszlopok között való kihirdetése.
  6. Az alapító-levelnek a páholy főmestere kezéhez való átadása.
  7. A főszónok üdvözlőbeszéde.
  8. A felavatott páholy üdvözlése.
  9. A „Thököly Imre“ című páholy főmesterének köszönőbeszéde.
  10. Körkérdés.
  11. A Nagypáholy özvegy-perselyének körözése.
  12. A Nagypáholy munkájának szertartásos berekesztése.
Ezután a „Thököly Imre“ című páholy I. foku munkája tovább folyik.
- Budapest kel.-én, 1903. április 20.

„LÓŽA ČI STRANA?

REFERÁT PREDNESENÝ V LÓŽI „IMRICH THÖKÖLY“
PRACUJÚCEJ NA VÝCHODE PREŠOVA

NAPÍŠAL:

JÁN JÓNÁS

RUKOPIS PRE SLOBODOMURÁROV
VYDANIE LÓŽE „IMRICH THÖKÖLY“

Lóža či Strana?

Zdá sa, že obežník č. 2749 Symbolickej veľkolóže Uhorska zo dňa 30. septembra 1907, vydaný pri príležitosti otvorenia novej pracovnej sezóny spôsobil výnimočne silné vlny v lóžach a u slobodomurárskych bratov. Aj k našej prihraničnej lóži sa dostala odpoveď bratskej lóže „Madách“, taktiež odpoveď bratskej lóže „Prometheus“ na citovaný obežník, spolu so spisom „Quo vadimus“ brata Mikuláša Bakonyiho; a sotva sa mýlim, ak predpokladám, že ako v spomenutých dvoch spisoch, aj v iných lóžach odznela nespokojnosť s obežníkom Veľkolóže slovami viac-menej búrlivými a roztrpčenými.

Tento opozičný hlas nie je zo dnešného ani zo včerajšieho dňa. Pomaly tomu bude tridsať rokov, čo som uzrel svetlo slobodomurárstva; vývin môjho profánneho života spôsobil, že som bol podľa možnosti horlivým členom viacerých lóží, nielen na východe Budapešti ale aj na iných východoch a mal som svoju skromnú účasť vo verejnom živote uhorského slobodomurárstva.

Ale z toho značne dlhého obdobia by som nevedel spomenúť tému, ktorou sa tak húževnato, takpovediac zaťato zaoberali lóže, ako takzvanou „neschopnosťou“ nášho vyššieho orgánu, jeho chudobnosťou vo vedení a riadení činnosti lóží.

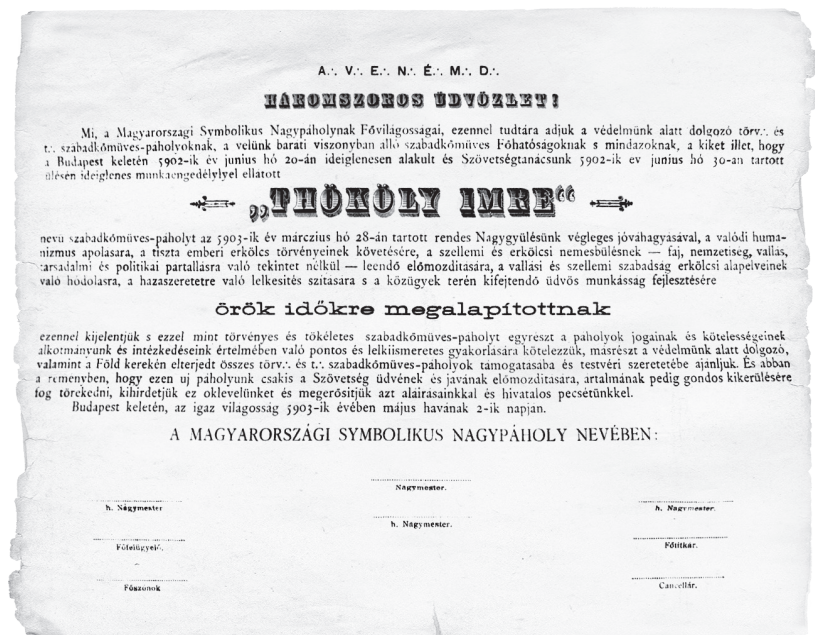
Mohol by som krátko skoncovať s touto opozičnosťou, ktorá je sama o sebe do istej hranice oprávnená, poukázajúc na to, že Veľkolóža a Rada združenia predsa nie sú nejakí králi-bociani, ktorých nám posadila na krk nejaká moc, ktorá je mimo nás a mohol by som zakričať nespokojným bratom: Bratia, cesta je voľná! Veľkolóža a Rada združenia sa v zmysle našej ústavy z času na čas obnoví. Hore sa! Agitujte a zvoľte si spomedzi seba takých ľudí na miesto „neschopných“, o ktorých si myslíte, že sú predurčení na úlohu vedenia, riadenia a iniciatívy. Vtedy sa začne nová éra pre uhorské slobodomurárstvo.

Ale ja sa nechcem takým lacným spôsobom vyhnúť znova vypuknutému búrlivému boju medzi ortodoxnými a reformátormi. Nielen preto nie, že lôža „Madách“ vyzýva bratské lôže na zaujatie rozhodného stanoviska. Nielen preto nie, že niekedy dávno som mal aj ja tú iluzívnu vieru, že naproti roztrieštenému profánnemu svetu vo svete slobodomurárstva panuje jednota a súzvuk zlatého veku a bolí ma to, keď vidím, že nejednosť a nesúdržnosť rozdeľuje aj nás, vyvolených a ako hlava hydry sa objavila aj v našich radoch. Čo ma nabáda k diskusnému príspevku a k podrobnejšiemu výkladu môjho stanoviska, je najmä zistenie toho, že znova sa objavujúce nastolenie otázky „Quo vadimus?“, aj snahy o reformu, žiadajúce rukolapné výsledky a súriace praktickú činnosť vyvolávajú v bratoch veľké rozpaky a zneisťujú najmä novoprijatých bratov, keď hľadajú odpoveď na otázku: čo vlastne chceme?

Nemám v úmysle, abo som dlhšie rozoberal prvé vyklíčenie slobodomurárstva a podrobnejšie sa zmieňoval o začiatkoch jeho histórie. Chcem iba krátko vyzdvihnúť, že doba, ktorá bola svedkom zrodu lôžového života, sa odlišovala od našej doby najmä v dvoch bodoch. V tom období boli ľudia ešte viac náchylní k kontemplácii ako my a neboli tak roztriešení jedinci ako my.

Pevne verili, že prehĺbujúce sa myslenie je schopné vytvoriť také filozofické systémy, ktoré dávajú vyhovujúcu odpoveď pre všetky otázky nášho rozumu a a mysle. A kde filozofia nemohla dať jasný a výstižný výklad ani nie vlastným myšlienkam skôr nesmelým tušeniam, tam z kontemplatívneho prehĺbenia vznikol veľavravný symbol, heslo výstižné, ale zo svojho obalu ťažko vynímateľné. Naučenie týchto symbolov a hesiel s čarovnou mocou, horlivé skúmanie ich hlbšieho zmyslu bolo dostatočne krásnou, obsažnou a veľkou úlohou pre mysle zápasiace sa s vyjadrením vlastného duševného sveta, pre mysle, ktoré hľadali útočisko pre svoju osobnosť, zavretú v španielskej čižme a snažili sa ujsť z mučivých pút štátu, spevneného pántami prísne organizovanej cirkvi a absolútnej moci. Ale hoci naši prví bratia nezašli do lôže kvôli tomu, aby tam spojili svoje sily za účelom plánovanej a praktickej činnosti, ale aby boli v opojení z hesiel a symbolov ľudomilstva a slobody; hoci napriek hierarchickej organizovanosti cirkvi a štátu dali svojmu združeniu takú organizáciu, ktorá najviac zabezpečuje slobodu a autonómiu jedinca a menšej skupiny a na začatie jednosmernej činnosti más sa nemohli ani považovať za vhodných práve kvôli tejto

Obr. 13 Vzor lóžového dekrétu

slobode a autonómii: ľudia, rovnako nadšení zo symbolov a hesiel lásky, slobody a osvietenstva, ľudia, rovnako prehľbujúci sa do tušení mysle už v dôsledku jednakosti celej svojej mysle a charakteru, často a ľahko nachádzali praktické styčné body, nie síce v lóži, ale vo vonkajšom živote a to také praktické úlohy, na riešenie ktorých mohli spojiť svoje roztrieštené sily s menším či väčším výsledkom. Nie v skutočnom domove slobodomurárstva, v Anglicku, ktoré je ináč celkom praktické, ale skôr u temperamentnejších južných národov nachádzame príklady na to, že z koreňov slobodomurárstva vyrástli také organizácie mimo lóží s pevnou hierarchiou, ktoré sa už snažili o riešenie programových politických úloh. Slobodomurárstvo samé takmer všade zachovalo svoj kontemplatívny, symbolický charakter, úplne autonomistickú organizáciu.

Aký celkom iný je náš svet v porovnaní so svetom pri zrode slobodomurárstva! My, teda my skutoční slobodomurári už neveríme heslám a symboly zdedené od našich predchodcov už pre nás stratili svoj pôvodný tajuplný obsah.

Obdivuhodné výsledky vedy podrobne skúmajúcej, nás naučili pochybovať, zmeny politické, spoločenské a hospodárske vyleštili našu osobnosť. Hlásať dogmy, vyjadrujúce hoci aj najsmelšie idey a žiadať poslušnosť pre rozkazy od akéhokoľvek vodcu a akejkolvek väčšiny sa odváži dnes iba ten, kto úplne zle pochopil charakter moderného človeka.

Úplne chápem toho, kto dnes nastoluje otázku, či má slobodomurárstvo v našom modernom svete svoju opodstatnenosť a svoje miesto. Ja si myslím a pravdepodobne sa nájde viac ľudí, ktorí si to myslia tiež, že naozaj má miesto aj opodstatnenosť. Ved' aj keď veda sa pýši akýmikoľvek obdivuhodnými výsledkami, predsa nevyriešila všetky naše otázky, nedala ani nemôže dať uspokojivú odpoveď pre všetky tajuplné tušenia našej mysle. Láska, sloboda, osvietenstvo sú aj teraz iba ideály, volajúce nás zo vzdialených končín, možno sa k nim približujeme, ale nikdy ich nemôžeme úplne dosiahnuť, uskutočniť ich v ľudských komunitách. A má miesto, má oprávnenosť slobodomurárstvo v našom svete aj preto, lebo čím viac nás rozdeľuje okrem náboženstva, rasy, národnosti a politickej príslušnosti aj hospodárske a duchovné rozdelenie práce, stále viac napredujúce, tým väčšmi pociťujeme, pociťujú aspoň k nám naozaj patriaci „čestní ľudia s dobrou povestou“ potrebu toho, aby sa mohli k sebe väčšmi priblížiť v bratskej reťazi, presiaknutej láskou, aby nachádzali v lóži doplnenie svojej bolestne pociťovanej jednostrannosti, aby nachádzali väčšie svetlo pre svoje pokusy o dosiahnutie ideálu. Nie rituál, ale ten univerzálny pocit potreby vytvára univerzálnosť slobodomurárstva a spojí do jednej reťaze všetkých bratov, roztrúsených po celom svete.

Tento ideálny a univerzálny etický obsah slobodomurárstva v nijakom prípade nevylučuje, aby sa bratia, spojení reťazou sympatie a lásky stretávali navzájom nielen v dobročinnosti ale aj v akýchkoľvek iných oblastiach praktickej činnosti a svoje roztrúsené sily spojili do jednosmerného politického alebo spoločenského, kultúrneho alebo hospodárskeho pôsobenia. Kto však chce z lóže priamo urobiť stranu; kto by chcel slobodomurárstvo najat' do služieb programu úzko a podrobne definovaného v otázkach hoci politických či spoločenských alebo kultúrnych či hospodárskych: ten, aspoň podľa môjho presvedčenia, úplne mylne chápe charakter slobodomurárstva; ten obchoduje v nepravdivom a osudnom smere, lebo svoj cieľ síce nedosiahne, ale hodí taký žeravý uhľik na živý organizmus, ktorého nebezpečnú žiaru už môžeme cítiť v novšie poslaných obežníkoch lóží „Madách“, „Nemzeti“, „Petőfi“ a „László Király“.

Svoje presvedčenie nebudujem iba na teoretických úvahách. V profánom verejnom živote sme svedkami toho, že ani také politické strany, cirkevné a spoločenské organizácie nie sú schopné vydobyť si taký trvácny a všeobecný výsledok pre svoje snahy, ktorých členov spája okrem spoločného zmysľania a spoločného záujmu aj železná disciplína v organizácii; ktoré ako jezuiti v oblasti cirkevnej a ako socialisti v oblasti politickej a spoločenskej sú obdivuhodným, ba takpovediac neľudským príkladom podraďovania sa. Týmito by chcelo v praxi súťažiť slobodomurárstvo, ktorému nielen k jeho ústave ale aj k jeho podstate patrí najväčšia autonómia jedinca a jednotlivých lóží? Ako by chcelo loviť ryby takou sieťou, cez diery ktorej sa prešmykne aj veľryba!

Ale nehovorme v podobenstvách a vo všeobecnostiach, ale sa pozrime lepšie na tie tri konkrétne otázky, ktorými sa naše lóže v poslednom čase tak často zaoberajú.

Tu je v prvom rade otázka vzdelávania ľudu. Existuje vari otázka, ktorá by bola bližšie nášmu slobodomurárskemu vyznaniu ako táto? Existuje vari cieľ, za ktorý by sme sa vedeli väčšmi nadchnúť, ako za všeobecné rozšírenie ľudového vzdelávania a za jeho možnú najlepšiu organizovanosť? Nevieť si predstaviť takého slobodomurára, ktorý by ochotne nevenoval svoje najlepšie danosti obmedzeniu nevedomosti, šíreniu osvietenstva. Výsledky, žiaľ ešte stále nevyhovujúce, ktoré sme v tejto oblasti dosiahli doteraz, sú plodom aspoň čiastočne tej tichej ale vytrvalej práce, ktorú vždy vynaložili lóže v tomto smere. Ale ak tá-ktorá lóža alebo zhromaždenie samo postaví definovaný program ohľadom tejto všeobecnej otázky a bude hlásať štátne bezplatné vzdelávanie ľudu oslobodené od cirkevného vplyvu ako jediné spásonosné a bude preklínať každého slobodomurára, ktorý sa nezapojí bezvýhradne do služby tohto programu, tak podľa môjho názoru vykonáva a vyžaduje niečo také, čo nie je v súlade s charakterom slobodomurárstva. Iba mimochodom podotkynam, že z mojej strany nevidím, že by v našej vlasti mohli školy nižšieho a stredného stupňa pod priamym štátnym vedením vykázať hoci aj vzdialene také etické výsledky, akými sa mohli pýšiť v minulosti a čiastočne sa môžu pýšiť aj v súčasnosti naše protestantské ľudové školy a gymnáziá.

Ale nechcem argumentovať týmto svojím svojráznym osobitným presvedčením. Ale pýtam sa, keď bude rakúskym premiérom Lueger, budú moji dogmatizujúci bratia spokojní s duchom rakúskeho ľudového vzdelávania?

Alebo neodchádzajúc do susedstva, ale zostávajúc pekne doma sa pýtam, či novšie získané bezprostredné riadenie a vplyv štátu na školstvo sa uplatnili v takom duchu, ktorý my, slobodomurári považujeme za žiadany? A mám aj ďalšiu otázku. Predpokladajme, že táto čiste stranícko-politická a nie slobodomurárska agitácia, ktorú chce niekoľko lóží vnieť do našej dielne, už dosiahla svoj cieľ; predpokladajme menovite, že štát, povedzme najliberálnejší štát už dostal úplne do svojej moci ľudové školy a vylúčil z nich všetkých kňazov. Azda uverí niekto, že výchova vtedy vyrastajúcej novej generácie v duchu náboženstva a cirkvi naraz zanikne akoby švihnutím čarovného prútika? Kdeže! Ale votrie sa do rodiny a tam vyvinie ešte jednostrannejšie a ešte fanatickejšie pôsobenie ako to robí dnes aspoň do istej miery pred očami verejnosti a pod štipkou kontroly.

Ako druhá je tu otázka rozšírenia volebného práva. Znova je to otázka, ktorá je úzko spätá s našim slobodomurárskym vyznaním. Iste každý pravý slobodomurár hlása tú ideu, že politické právo pre ľudí môže byť len jednotné; iste každý pravý slobodomurár propaguje vo svojom okolí princíp, že ak sa národy rozhodnú o vlastnom osude v parlamentoch, tak parlament nesmie byť akýmkoľvek svojvoľnými výsadami zatarasovaný pred jednou alebo druhou triedou ľudu. V princípe a v idey teda krásne vzájomne súhlasíme. Ale akonáhle je reč o tom, ako uplatniť všeobecný princíp v daných podmienkach v praktickej politike, aby sme zastávali taký či onaký program vytvorený k tejto otázke: tak veľmi rýchlo sa môžu naše cesty rozdeliť. Nájde sa taký, ktorému práve jeho slobodomurárska myseľ bráni spriatelieť sa s tou myšlienkou, že by sme namiesto úplne svojvoľného daňového cenzu určili takmer taký svojvoľný duchovný a etický cenzus; aby sme vylúčili z práva toho, ktorého praotcovia neprišli do krajiny s Árpádov, ktorý nie je čistý Maďar (a kto bude ten sudca, ktorý sa v tejto otázke rozhodne?), ktorý nevychodil šesť tried ľudovej školy iba štyri, aj keď je to ináč akýkoľvek rozumný a dobrý človek.

Neviem sa zbaviť toho presvedčenia, že takého kazuistické puntičkárstvo praktickej politiky môže pasovať do politického programu niektorej strany, ale nijako to nepasuje do vyznania slobodomurárstva, hlásajúceho slobodu a právnu rovnosť celého ľudstva a nadchýňajúce sa za ne ako za vedúce idey.

Po tretie je tu takzvaná sociálna otázka. Ak je nejaká snaha, ktorá je naozaj slobodomurárska, tak je to istotne tá snaha, ktorá hľadá takú organizáciu spoločnosti, ktorá by umožnila každému, aby mohol vyvíjať svoju ľudskú činnosť slobodne a bez prekážok, v zhode so svojou ľudskou

A "Szentkötly Imre" t. és t. páholytól

Szám ..... *Eger* ..... kel.: ~~011~~
08 03
26

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholynak

Budapest kel.:

A Nagypáholy ügyrendjének 174. §-a értelmében tisztelettel bejelentjük, hogy f. évi
Október ..... hó *23.* napján tartott munkánkban az alább nevezett kereső
 felvételi kérvénye felolvasatott:

Név: *) *Dr. Csáthy Ágost.*

Születési hely, év, hó, nap: *Eger 1859 December 29.*

Lakhely: *Eger, Főv. 81 sz.*

Foglalkozás: *orvos, egyetemi magántanár.*

Selmián
titkár.

Gezse János
főmester.

* A név helyes kiírását kérjük.

Obr. 14 Slobodomurársky dekrét

dôstojnosťou. Hľadá a horlivo skúma túto otázku každý pravý slobodomurár, aj sa snaží pripraviť riešenie podľa vlastných získaných skúseností. Ale predsa ako slobodomurára ho nemožno zaväzovať k tomu, aby sa dal do služieb paktických sociálnych programov, tak alebo onak definovaných, pevne popísaných a zhrnutých do bodov! V lóži môžu pokojne vedľa seba sedieť, ak nechceme slobodomurárstvo obrátiť naruby, aj je potrebné, aby mohli vedľa seba sedieť podnikateľ s kapitálovými financiami a proletár. A preto do svätej lóže neslobodno vniešť také konkrétne snahy, ktoré by jedného alebo druhého istotne vyhnali odtiaľ.

Ale lóža X alebo Y povie, že my chceme vykonávať praktickú prácu a veru kvôli tomu si postavíme stranícko-politický program. Kto ho neprijme, von s ním! Zbavíme sa iba pliev! Ale čo! Môže slobodomurár takto rozprávať? V tom svetovom združení, kde má miesto Francúz, Nemec, Angličan atď. ako aj katolík, protestant, žid, muslim atď. nemajú pri sebe miesto iba tí dvaja, z ktorých jeden chce alebo nechce dať volebné právo negramotným v budúcnosti vytvorenom zákone v Uhorsku? Je to naozaj isté, že by sme sa pri rozšírení sa takého smeru zbavili iba pliev?

No áno, ale na to povie lóža X alebo Y, že takto sa ku skutočnej práci nikdy nedostaneme! Tak sa mi zdá, že ako zaťať filozofovia, aj my sa chystáme pohašteriť na definícii jedinkého slova. Ja to viem tak, že v našich radoch sú takí, ktorí ako slobodomurári vykonávali poctivú skutočnú prácu, aj keď vo vnútri lóže sa nenajali do služieb niektorého určeného politického programu.

Čo je tá skutočná práca? Namiesto stále neistej definície odpoviem metaforou. Bez kvasu nemožno upiecť chlieb, ale iba z kvasu tiež nemožno upiecť jedlý chlieb. Kto chce, pochopí.

Hľadač nás žiada o prijatie v tej krotkej viere, že vstupuje do komunity slobodných ľudí s ideálnym zmyslaním a ideálnymi snahami. My mu aj nakážeme práve dosť o láske, mieri, svornosti a podobných krásnych veciach. Potom keď je už v lóži, chce lóža X alebo Y, aby sme mu nastolili predtým neprezradený, v každom svojom detaile ani neurčený program a ak ho neprijme, tak ho pekne vypoklonkujeme. Tak smie sa to?

Niektorý vstúpil do lóže pred tridsiatimi rokmi a počas tridsiatich rokov podľa svojich možností plnil slobodomurárske povinnosti. V jeho mladosti boli aj vo vonkajšom živote iné heslá. Nová generácia prináša do obehu nové heslá, ktoré náš človek nie je ochotný prijať ako dogmu v podrobnej

formulácii, ktorá sa istej lôži páči. A potom zaujatý dav, zhrknutý okolo neho zareve: Von z ním! Zbavíme sa iba pliev! Tak smie sa to?

Veru, veru, hovorím vám, ak je niekto, koho by sme mali právom vylúčiť z našich radov, koho by sme mali právom napomenúť, nech spraví pre seba nové, iné slobodomurárstvo, ak nie je spokojný s týmto storočným slobodomurárstvom, tak je to ten brat, ktorý by chcel spraviť z nášho chrámu trhové fórum, z našej lôže politickú stranu. Lebo on je príčinou, nie my, ak nehľadal v lôži to, čo tu môže skutočne nájsť, čo tu skutočne našli snáď lepší než on po stáročia. Čo tu našli? Azda ani sa nepatrí prezradiť to. Našli lásku, doplnenie svojej jednostrannosti, nadchnutie sa za nikdy neslabnúce ideály, ba aj mierumilovnú a úspešnú praktickú spoluprácu v takých veciach, ktoré nerozdeľujú, ale zjednocujú nás. Veru, slobodomurárstvo má ešte stále tajomstvá, ktoré niektorí ľudia neboli schopní odhaliť ani vo vnútri lôže.

Doteraz som uviedol všetko, čo ma pŕiťažuje. Je však ešte niekoľko detailov, v ktorých nás vyzýva lôža „Madách” a zdá sa, v osobe brata Mikuláša Bakonyiho aj lôža „Prometheus” na vyjadrenie stanoviska. Lôža „Madách” si vyžaduje konanie spoločných prác, organizované návštevy lôží, vyslanie stálej komisie, delegovanie členov rady združenia bezprostredne lôžami a nie zhromaždením, brat Mikuláš Bakonyi súri znova vytvorenie tlačového média.

V krátkosti sa vyjadrím k týmto požiadavkám.

Značná časť požiadaviek lôže „Madách” bola naplnená uzneseniami Rady združenia zo dňa 9. novembra 1907. Budú mať tam vykonané opatrenia svoj účinok? Na túto otázku dajú odpoveď nie prijaté uznesenia, ale vyslaní, respektíve poverení ľudia.

Rada združenia dnes už pozostáva aspoň čiastočne z priamych poverencov lôží. Ďalšiu zmenu ústavy nepovažujem za takú súrnu, ani za výnimočne dôležitú. Bezprostredné zvolenie všetkých členov Rady združenia by bolo podľa môjho názoru vážnou reformou iba vtedy, ak by bola každá jedna lôža schopná zabezpečiť, aby sa jej predstavitelia skutočne zúčastnili zasadnutí Rady združenia. To je čiastočne otázka peňazí, čiastočne závisí od toho, či majú najmä vidiecke lôže takých členov, ktorí disponujú vhodným voľným pohybom.

Otázka vytvorenia slobodomurárskeho časopisu alebo novín sa objavila opakovane v rôznych formách. Denník sa zdá byť zavrhnutý a ja s tým môžem iba súhlasiť. Brat Mikuláš Bakonyi žiada o vytvorenie týždenníka a veľmi šikovne rozvádza úlohy tohto periodika. Myslím si, že nikto nebude

mať námietky, ak menovaný brat spraví takýto časopis. Slobodu tlače dnes uznáva už aj slobodomurárstvo ohľadom seba. Ale ak je reč o tom, že univerzalita uhorského slobodomurárstva má vytvoriť takýto orgán pre vlastných členov a nie pre profánnych čitateľov, tak musím podotknúť, že takýto orgán už máme, menovane publikáciu „Kelet”. Uznávam, že tento časopis by sa dal redigovať aj ináč; že by sa mohlo dosiahnuť, aby lôže a bratia usilovnejšie vyhľadávali jeho rubriky, zároveň by ho aj usilovnejšie čítali, ako sa to deje dnes. Pripúšťam aj to, že by ho brat Mikuláš Bakonyi redigoval snáď šikovnejšie a agilnejšie ako to robí brat Mór Gelléri. Ale koniec koncov je to taká podradná a osobná otázka, pre ktorú azda predsa len nie je potrebné vyvolávať veľký hurhaj. Ak budeme mať živý, perlivý lôžový život, budeme mať aj vhodný slobodomurársky časopis. Ale ja sám priznávam, že by som bol radšej bez akéhokoľvek časopisu, než aby sme aj v ňom len hlásali naše trhové hádky, ohrozujúce uhorské slobodomurárstvo v základoch.

Azda sa sluší ukončiť tento referát zvyklými svätuškáorskými slovami. Ja však nerád kážem, ani sa v tom tak veľmi nevyznám. My, milí lôžoví bratia, sme iba hŕstka, sme aj bezmocní a taktó nemôžeme veľmi pohnúť krútiacim sa kolesom sveta, ba ani dnes už neprijemne škrípajúcim kolesom uhorského slobodomurárstva. Ale kým si medzi sebou verne udržiavame bratskú lásku; kým horlivo využijeme všetky objavujúce sa možnosti vo vlastnom úzkom miestnom kruhu, aby sme v dobrom porozumení urobili nejakú maličkosť v záujme kultúrneho, hospodárskeho a spoločenského rozvoja tohto mesta: dovtedy nám vlastné svedomie hovorí, že sme vykonali svoju slobodomurársku povinnosť.

***

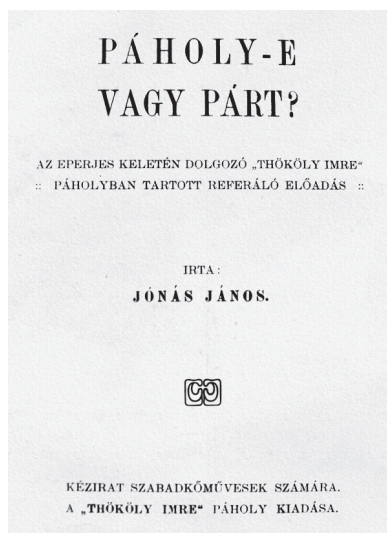
Lóža „Imrich Thököly”, pracujúca na východe Prešova na svojej práci, konanej dňa 6. decembra 1907 podporila názor, vyjadrený v tejto prednáške a zaumienila si, že vytlačiac túto prednášku zašle ju bratským lôžam.⁷¹

Návrh

Vzhľadom na to, že slobodomurárstvo nepozná a kvôli svojej podstate ani nemôže poznať články viery alebo dogmy v tom zmysle, že by dogma, postavená akýmkoľvek jeho orgánom bola bezpodmienečne povinná pre

71 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 475 - 480

Obr. 15 Lóža, alebo strana?

Spis prešovskej slobodomurárskej lóže „Imrich Thököly“ adresovaný všetkým lóžam v Uhorsku

každého slobodomurára, takže by sa mal brat, ktorý vyhlásenú dogmu nevyznáva, alebo v profánnom živote a činnosti v akýchkoľvek podmienkach nekoná v zmysle dogmy, vylúčiť zo slobodomurárstva;

vzhľadom na to, že kvôli autonómii a slobode najmä v politických a náboženských otázkach, ktoré sú zabezpečené pre jednotlivé lóže a pre jednotlivých slobodomurárov aj Ústavou uhorského slobodomurárstva, je úplne vylúčené, že by ktorýkoľvek vedúci orgán slobodomurárstva alebo väčšina lóží mohla diktovať bezpodmienečne povinné rozkazy ohľadom politického a náboženského správania;

vzhľadom na to, že z diskusie medzi uhorskými lóžami, ktorá pre-

biehala najmä v tomto roku a ešte prebieha, zjavne vysvitne, že viac lóží je ochotných brať uznesenie veľkého zasadnutia z roku 1906 vo veci štátneho bezplatného vzdelávania ľudu bez vplyvu cirkvi skutočne ako dogmu, postavenú v uvedenom zmysle;

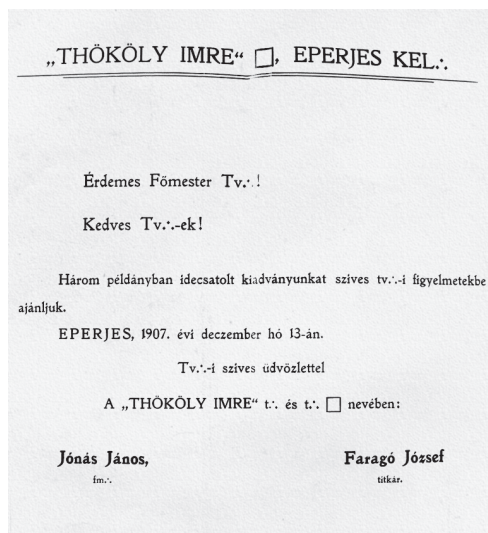
vzhľadom na to, že zakotvenie daných praktických politických otázok objavujúcich sa v aktuálnej dennej politike takýmto spôsobom je skutočne v rozpore s duchom slobodomurárstva a jeho tradičnou minulosťou, ako aj jeho budúcimi snahami, narušuje spoluprácu a bratskú jednotu vo veľkých a všeobecných princípoch, zároveň osudným nebezpečenstvom ohrozuje vnútorný mier slobodomurárstva:

veľké zasadnutie vyhlasuje, že:

1. uznesenie, vyslovené na veľkom zasadnutí v roku 1906 vo veci štátneho bezplatného vzdelávania ľudu bez vplyvu cirkvi považuje iba za taký riadiaci princíp, ktorého snahy o uplatnenie podľa praktických možností a okolností sú v súlade s duchom a cieľmi slobodomurárstva, ale nepovažuje ho za dogmu, ktorú vyznávať a v praxi uplatniť za každých okolností

by bolo bezpodmienečnou povinnosťou každého slobodomurára;

2. ohľadom budúcnosti v zmysle jasného nariadenia našej Ústavy odporúča lóžam zdržanie sa v tom smere, aby nechceli nanútiť vlastný názor vlastným členom, ani iným lóžam v takých otázkach, ktoré patria rukolapne do okruhu dennej praktickej politiky alebo sú úzko späté s praktickými snahami cirkví.⁷²

Obr. 16 Slobodomurárska pozvánka

Naša zákΔ a dokΔ lóža Imrich Thököly, pracujúca na východe Prešova podala výzvu lóžam „Resurrexit“ v Košiciach, „Haladás“ (Pokrok) v Debrecíne, „Hegyvidék“ (Vrchovina) v Mukačeve, „Felvidék“ (Horná zem) v Banskej Bystrici, „Ákác“ (Akácia) v Gyöngyösi, „Szepes“ (Spiš) v Kežmarku, „Gömör“ (Gemér) v Rimavskej Sobote a „Szabolcs“ v Nyíregyházi, aby sme kvôli prediskutovaniu reformných návrhov, cielených na zmenu organizácie a vyvolávajújúcich živý súčasný záujem uhorského slobodomurárstva vykonali spoločnú prácu pod vedením našej lóže tu v Prešove 22. novembra tohto roku o 10. hodine dopoludnia. Košická, debrecínska, banskobystrická a kežmarská lóža už vyjadrili svoj súhlas s našou iniciatívou vo svojich tabuliach, adresovaných nám a máme dôvod veriť, že aj ostatné oslovené lóže budú mať svojich zástupcov na spoločnej práci.

V mene našej lóže a pridružených štyroch lóží ta s úctou žiadame ako svojho bΔ-a „Velmajstra“, aby si bol taký milostivý udeliť nám povolenie v mene ústavy na vykonanie tejto spoločnej práce. Zároveň už teraz predkladáme našu veľkú prosbu, aby s bΔ-mi zast. velmajstrom a hlavnými

72 MOL Budapest, Szabaddkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarország symbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 496.

hodnosťami ste boli takí láskaví zúčastniť sa na spoločnej práci a týmto zvýšiť jej žiaru. Na prácu pošleme pozvánky iba po získaní súhlasu.

Aktivita prešovskej lóže bola v tomto období obrovská. Spis „Lóža alebo strana“ si získal obrovský ohlas. Rok po jej zverejnení dokumentu sa u slobodomurárov v Prešove prvýkrát v ich dejinách (a zároveň poslednýkrát) ohlásila kontrola z najvyššej symbolickej lóže v Budapešti. Nevieme, či prvotným podnetom pre kontrolu bol práve spis lóže, koniec koncov kontrola dopadla pre prešovských slobodomurárov výborne. Zachoval sa nám zápis z tejto previerky:

Pracovná tabuľa

*O previerke zákΔ a dokΔ smΔ lóže Imrich Thököly, pracujúcej na výchΔ
Prešova, zo dňa 5. decembra 1908*

Prítomní boli:

- a) zo strany Symbolickej veľkolóže Uhorska: zast. veľmajster Árpád Bókay a hlavný rečník Eugen Csukássy a člen rady združenia dr. Ernő Kovács.*
- b) zo strany lóže Imrich Thököly dolupodpísané jasnosti.*

I. BΔ zastΔ veľmΔ privíta prítomných hodnosťárov menovanej preverovanej lóže a vyhlási, že cieľom jeho prítomnosti je vykonanie previerky lóže v zmysle II. kapitoly šiestej časti VII. základného zákona Úst.

II. Predovšetkým sa konštatovalo, že previerka sa konala... ešte nekonala. Zast. veľmajster Martin Mártonffy dňa 23. marca 1906 preveril lóžu, ale o previerke sa nespísala zápisnica.

III. Predmetom preverovania bolo,

- a) či sa zhoduje evidencia členov lóže v matrike s evidenciou Veľkolóže?*

Konstatuje sa, že sa evidencia členov lóže v matrike zhoduje s evidenciou Veľkolóže.

- b) či sa zhoduje kniha odporúčaných s oznámeniami lóže predloženými Veľkolóži?*

Konstatuje sa, že lóža nevedie knihu odporúčaných, ale archívne spravovaná evidencia odporúčaných sa zhoduje s oznámeniami lóže predloženými Veľkolóži.

- c) či sa správne vedú pracovné tabule a či sa zápis prítomných ako aj zápis výsledku vdovskej pokladničky zhoduje s údajmi uvedenými v prezenčnej knihe a pokladničnej knihe vdovskej pokladničky?

Konštatuje sa, že pracovné tabule sa vedú správne a zápis výsledku vdovskej pokladničky sa zhoduje s údajmi uvedenými v pokladničnej knihe vdovskej pokladničky.

- d) či je spravovanie prichádzajúcich spisov a spisov uložených v archíve správne, najmä či sú vhodným spôsobom uložené a zapísané tabule Velkolóže, spisy uchádzačov o prijatie a spisy prijatých, sľuby iniciovaných, prevzatých a hodnostárov?

Áno.

- e) či rečník lóže a tajomník lóže evidujú uznesenia a či podávajú hlásenia o nevykonaných uzneseniach?

Nie, lebo to nie je potrebné, keďže každé uznesenie sa ihneď vykoná a o vykonaní sa podá hlásenie na ďalšej práci alebo zasadnutí.

- f) či pokladník, almužník a – ak existuje – správca fondov pravidelne vedú svoje knihy, či súvahy vyhovujú rozpočtu, či je správne preverenie súvah a výkazov majetku a či existujú vykázané hodnoty a majetkové predmety, nakoniec ako sa spravuje majetok fondov a nadácií?

Pokladník lóže – almužník nie je – pravidelne vedie knihy, súvahy vyhovujú rozpočtu, preverenie súvah a výkazov majetku je správne, vykázané hodnoty existujú, majetok fondov a lóže, respektíve jej príjmy sa spravujú v sporiteľni – bezpodmienečne – okrem fondu vdovskej pokladničky, ktorý je uložený v korunovej rente (4 %). Dlhopisy a pokladničné knihy boli predložené a našli sa v poriadku.

g) či sa zhoduje inventár majetku lóže s existujúcimi hodnotami?

O majetku lóže sa vedie regulárny inventár, ktorý sa zhoduje s existujúcimi hodnotami v hodnote 2000 k.

(0519)

h) či je v poriadku knižnica lóže?

Knižnica lóže sa našla v poriadku.

i) či vyhovuje duchovný život a činnosť lóže všeobecným slobodomurárskym princípom a Ústave?

Úplne vyhovuje.

IV. *Obsah vdovskej pokladničky práce, konanej po previerke: 17 tehál 80 kamienkov.*

Na návrh prešovskej lóže odpovedalo hneď niekoľko uhorských slobodomurárskych lóží. V uhorskom slobodomurárstve sa rozpútala debata, z ktorej vznikli zaujímavé závery. Najostrejšie reagovala lóža „László Király“ vo Veľkom Varadíne, ktorá odpovedala protinávrhom:

„Pán veľmajster!

Z dôvodu návrhu lóže Imrich Thököly predostrieme protinávrh a tento odôvodňujeme nasledovnými:

Je nesporné, že slobodomurstvo nepozná dogmy alebo články viery, teda tie ani nemôžu mať povinný vplyv na bratov. Teda konanie tých bratov, ktorí ochraňujú existujúce dogmy alebo články viery a ktorých profánna schopnosť konať podporuje alebo napomáha vládu týchto dogmami alebo článkami viery, sa nezhoduje s vnútornou podstatou slobodomurárstva.

Nie je otázne ani to, že jedna časť bratov nemôže diktovať povinné príkazy pre druhú časť bratov. Ale nemôžeme strpieť, aby sa veľká otázka akcie schopnosti uhorského slobodomurárstva odbavila takými frázami. Nie je reč o tomto, nie o rozkazovaní, nie o slobodomurárskych dogmách, ale o faktický život alebo o morálnu smrť uhorského slobodomurárstva, ktorú by nasledovala aj smrť skutočná. Lebo nežije a nemôže prežiť medzi zápasiacimi a životaschopnými organizáciami taký zbor, ktorého jednotlivé časti kazia, zmenšujú, zničia prácu jeden druhého.

V ľudskom organizme niet takého orgánu, ktorý by svojou životnou silou neslúžil udržaniu, posilneniu celkového organizmu a tým aj jeho podstatnému cieľu. Nemohol by napredovať ten človek, ktorý by chcel ísť ľavou nohou dopredu, pravou dozadu, alebo ktorý by ľavou rukou zlomil to, čo jeho pravá ruka vytvorila.

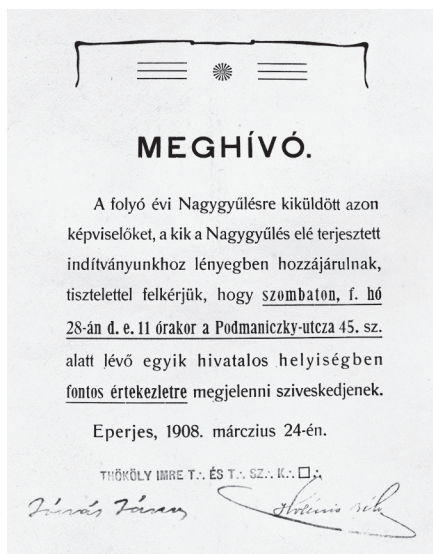
Štáty a združenia stoja pod tým istým zákonom. Sú životaschopné iba vtedy, ak celá ich organizácia a každá jej časť slúži cieľom združenia. V opačnom prípade ak jedna časť zničí to, čo sa snaží druhá časť vytvoriť, organizácia sa stane pre vonkajší svet najprv smiešnou, potom sa stane hašterivou pre jej vnútorný svet a nakoniec skolabuje, kvôli nesúdržnosti svojich prvkov.

Ak teda chce uhorské slobodomurstvo žiť a tvoriť slobodomurárskym spôsobom, má pracovať jednoliato.

Neznamená to ani dogmu, ani príkaz, lebo pri vytvorení jednoliatej slobodomurárskej vôle prislúcha každému slobodomurárovi súčasť a zaviazanosť k práci. Teda vytvorená vôľa, hoci je väčšinová, je výsledkom porady celkového slobodomurárstva. Takej porady, v ktorej mal svoju úlohu, hoci iba menšinová, aj názor, ktorý sa nepresadil.

Menšinová kvalita nezmenšuje dôležitosť úlohy, keďže ako je skúškou sčítania odčítanie, sú argumenty odporcov tvorby sociologickou odplatou tvorbychtivých.

Ak je jednoliatosť slobodomurárskej vôle nemožná aj vtedy, keď sa po porade stal väčšinový názor uznesením: tak je slobodomurárska práca prázdnu komédiou, v ktorej si účasť neželáme. Ale v tomto prípade nikdy neexistuje úspešná slobodomurárska práca. Lebo nie sú také návrhy, idey, plány alebo snahy, ktoré by zdieľal každý a ak predsa je, tak už ani nemôže byť predmetom slobodomurárskej práce a snahy. Lebo vtedy

Obr. 17

Pozvánka na slobodomurársku prácu

to už nie je duchovný majetok všetkých. Napr. proti bezplatnému mlieku je málo námietok. Predsa sú takí, ktorí to nepovažujú za správne, lebo podľa nich to zvyšuje bezprácnosť. Ale nikto taký nie je medzi nami, kto by chcel vrátiť otroctvo, ale veď ani vonku si to nikto nepraje. Ak by sa bol svojho času Washington stretol s lóžou „Imrich Thököly” a bol by viedol americké kladivo podľa jej názorov, možno otroctvo by bolo aj dodnes. Ale Washington sa nestaral o názor takmer polovice, ba podľa počtu väčšej polovice vlastného národa, ani o vtedajších konzervatívnych slobodomurárov, ale vypovedal vojnu otrokárom a oslobodil ľudí z tej pravekej hanby. My sme vypovedali vojnu hanbe stredoveku: cirkevných školám a prestaneme bojovať proti dnešnému systému oblnutia ľudí iba v hrobe. Sľubujeme to s odvolaním sa na svoj slobodomurársky sľub! Nemôžeme čakať dovtedy, kým to bude chcieť každý slobodomurár, lebo by sme mali čakať dovtedy, kým to nebude chcieť celý svet! Nechceme byť dodatočnými vyspevovateľmi hymny ľudského osvietenia, lebo sme pracujúci osvietení muži a nie zaliečajúci sa dvorní speváci spoločnosti. Aj dnes existujú takí slobodomurári, ktorí považujú občianske manželstvo a právo na bezvierovosť za nedochôdča, prívržencom našich ideí budú iba ich vnúcatá! Náš krátko meraný život nám neumožňuje dovtedy čakať s prácou, kým sa každý slobodomurár presvedčí o nutnosti štátneho, povinného, bezplatného ľudového vzdelávania bez cirkevného ducha. Väčšina spolu s nami konštatovala, že je to potrebné z hľadiska celistvosti uhorského národa a uhorstva takisto ako v záujme ľudského osvietenia.

Na konštatovanie mala podľa našej ústavy väčšina aj právo, lebo podľa §-u základných pravidiel má v principiálnych otázkach mať smerodajné uznesenia Symbolická veľkolóža Uhorska. Ak osvietenie ľudu nie je principiálna otázka ohľadom uhorského slobodomurárstva: tak v Uhorsku jednoducho nie je slobodomurárstvo. Ak je menšina dobrým slobodomurárom, má sa po hlasovaní pripojiť, alebo aspoň má mlčať! Nastoliť nám prekážky alebo zadržať naše aj tak slabé sily: k tomu nemá slobodomurárske právo! Má právo zamýšľať sa nad stanoveným pracovným programom, v prípade, že to vytvorilo nepreklenuteľnú priepasť medzi ním a združením, alebo vnútorný pocit cudzoty, má právo vystúpiť zo združenia. Má právo povedať zmierňujúce slová ohľadom častí práce, upozorniť nás na chyby a nebezpečenstvá nášho konania! Ale nemá právo želať si stiahnutie uznesení a týmto povzbudzovať združenie k vypudeniu svojho vytvoreného ideového jadra bez oplodnenia!

Náš protinávrh je teda nasledovný:

Veľké zasadnutie odmietajúc návrh lôže Thököly a trvajúc na uznesení vo veci ľudového vzdelávania z roku 1906, vyzýva všetkých slobodomurárskych bratov, aby na presadenie tejto reformnej idey – neskonale dôležitej pre jednotu uhorského národa a osvietenie uhorstva, teda týmito pre všeobecné ľudské blaho uhorstva – v uhorskej verejnej mienke vykonali v rámci zákonných hraníc všetko, čo je v ich silách, s oduševnením a obetavo, podľa veľkých vzorov slobodomurárskych predkov, medzi nimi Františka Kazinczyho a Františka Pulszkyho!

Vo Veľkom Varadíne, z práce I. konanej dňa 10. marca 1908

□ László király⁷³

Mocný veľmajster!
Milí bratia!

Lóža Imrich Thököly, pracujúca na východe Prešova sa na svojom zasadnutí dňa 15. októbra zaoberala tým spisom lôže „László király“, pracujúcej na východe Veľkého Varadína, v ktorom navrhuje, aby bol založený mládežnícky časopis redigovaný v slobodomurárskom duchu pri morálnej a finančnej podpore slobodomurárov.

Tento návrh bol zo strany lôže Imrich Thököly prijatý čo najvrúcnejšie. Univerzalita uhorského slobodomurárstva by nemohla nikdy poskytnúť väčšiu službu našim ideám, ako keby uskutočnila krásny plán lôže László király. Je totiž neodškriepiteľné, že klerikalizmus, ktorý sa dostáva stále viac na povrch v našej vlasti, žne svoje najväčšie úspechy na školách. S horlivým zanietením zakladá po celej krajine kongregácie Márie a pod jej zástavu posiela – peknými slovami, aj prinútením – katolícku mládež stredných a vysokých škôl. Riadenie a vedenie uhorského školstva sa snaží dostať do vlastných rúk. Bol založený Katolícky spolok učiteľov, jeho členov verbuje aj z radov štátnych učiteľov, ba najmä z ich radov. Súri premenu vzdelávania učiteľov vo vzdelávanie v katolíckom duchu; chce premeniť budapeštiansku univerzitu na katolícku. Na uhorskom ministerstve škol-

73 MOL Budapest, Szabaddkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi symbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 527.

stva, najmä na oddelení stredných škôl už získal vplyv; plody tohto vplyvu vidno v nových vymenovaniach učiteľov.

Maďarskí učitelia – nech je im to na chválu – sa nepostavia do služieb klerikálnych snáh; je totiž veľmi nízky počet tých, ktorí sa postavia do služieb tohto smeru – najmä hnaní túžbou po uplatnení sa. Môžu však nastať časy, keď na miesto starej učiteľskej generácie nastúpia učitelia vychovaní v duchu klerikalizmu. K tomu nie je potrebné nič, iba nárast politického vplyvu klerikalizmu alebo jeho nástup k moci.

Teda agitácia klerikalizmu, siahajúca späť niekoľko desaťročí, má úspech v každej oblasti školstva. Tento úspech nikde nie je taký očividný ako práve v tlači. Musíme uznať, že prinášajú veľké obeť pre svoje časopisy a odborné školské periodiká, a že v Uhorsku dnes nie je spolok, cirkev alebo organizácia, ktoré by tak oduševnele, vytrvalo a s vedomou cieľnosťou hlásali a rozširovali cez tlač svoje idey, ako to robí klerikalizmus. Musíme uznať aj to, že táto tlač vie dnes vykázať výsledky, dokonca v istej oblasti značné výsledky. Dnes je jediným časopisom stredoškolskej mládeže časopis „Zászlónk“ (Naša zástava) – plniaci klerikálne služby. Klerikalizmus včas spoznal veľmi dôležitú úlohu mládežníckeho časopisu a preto už v roku 1901 začala vydávať spoločnosť Regnum Marianum pre mládež svoj časopis Naša zástava. Dnes stojí pod touto zástavou už strašidelné veľký tábor; veď viac ako 50 tisíc neskazených duší nasáva do seba klerikálneho ducha z každého čísla publikácie. Naša zástava je naozaj skvele redigovaný časopis, ohľadom svojho výzoru, ilustrácií a obsahu nemá páru v histórii uhorskej mládežníckej tlače. Ale to ani nemôže byť ináč, veď – podľa nášho vedomia – iba biskup Majláth sám podporuje časopis 40.000 korunami, v radoch spolupracovníkov nachádzame najlepších duchovných predstaviteľov tohto smeru na čele s biskupom Prohászkom zo Székesfehérváru. Nečudo, že časopis žne úspechy nielen v kruhoch katolíckej mládeže, ktorej je odber tejto publikácie aj nanútený, ale získava si aj nekatolícku mládež štátnych ba aj protestantských škôl a chytil ju do svojej šikovnej tkanej siete.

Ak má klerikalizmus v Uhorsku úspechy, tieto úspechy má najmä v tábore mládeže; neskazená detská duša, prijímajúca všetko bez podozrenia sa pomaly premení a jej svetonázor sa prispôsobí svetonázoru klerikov.

S časopisom Naša zástava dnes nemôže súťažiť nikto. Zbory učiteľov a učitelia sú čiastočne podporcami tejto ináč znamenitej mládežníckej publikácie, čiastočne sa cítia byť slabí na vytvorenie necirkevného časopisu a vytlačenie publikácie Našej zástavy zo scény. Naše veľké vydavateľstvá

sa z obchodných dôvodov nechcú pustiť do boja s tými, ktorí stoja za časopisom Naša zástava. Verejnosť je neinformovaná; nejuden rodič aj sám rád číta oblúbený časopis svojho dieťaťa.

Preto teda najvrúcnejšie vítame návrh lôže „László király“. Ak niekde, tak práve v tejto oblasti máme všetko vykonať v záujme našich ideí. Nezáujem profánnej spoločnosti nás môže ešte väčšmi motivovať k činom.

V dnešných ťažkých podmienkach považujeme za dôležitú vec založenie mládežníckeho časopisu, pôsobiaceho v našom duchu a jeho udržanie – ak treba, aj za veľké obete.

S úctou oznamujeme teda, že z tu vymenovaných dôvodov lôža Imrich Thököly, pracujúca na východe Prešova s radosťou brala na vedomie návrh lôže László király týkajúci sa založenia mládežníckeho časopisu a zo svojej strany taktiež žiada Veľkolôžu, aby čím skôr začala akciu väčších rozmerov v tejto dôležitej veci.

Nakoniec nám dovoľte úctívú poznámku. V poslednom čase sa návrhy lôží zverejňujú. Návrh lôže László király bol zverejnený v publikácii „Dél“. Klerikálny časopis „Alkotmány“ (Ústava) zverejňuje veci Veľkolôže. Podľa nášho názoru to nie je takto dobre. V tomto ohľade by sme sa mali učiť od protistrany. Klerikalizmus dobýja verejnosť nehlučne, štíti sa agresívneho vystupovania. Hlasitou prípravou, hlukom nielenže sa naše idey nedostanú k víťazstvu, ale naopak, nedosiahnu ani štádium realizácie. Menej slov, viac činov! – nech je to naším heslom.

Odvolačajúc sa na ctený dokument číslo 192/910 s úctou hlásime, že naša □ s cieľom založenia celoštátneho slobodomurárskeho fondu pre propagáciu začala vo vlastných kruhoch zbierku, ktorej výsledky v danom čase odovzdáme ctenému VeľmΔ.

Viacerí členovia našej □Δ-e aj v minulosti horlivo plnili svoju povinnosť v tom smere, že usporiadali a konali v Prešove populárno-náučné a osvietenenské prednášky. V tejto činnosti chceme pokračovať aj v budúcnosti, ale iba v našom kruhu a v našom meste.

V Prešove dňa 5. novembra 1909.⁷⁴

74 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 546.

Thokoly Imre t.: és t.: szk.: páholy
Eperjes kel.:
 / .....sz. 11
09 10
18

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy

Budapest kel.:

Az Alkotmány X. alaptörvényének 6-ik §-a értelmében jelentjük, hogy folyó év
 .....*december*..... hó *16* napján tartott I. f. munkákon az alább nevezett
 kereső felvételi kérvénye felolvastattott:

Név:*) *Divald Lajos*

Születési hely, év, hó, nap: *Bartfa 1861 okt. 3.*

Foglalkozás: *Fémnyomdász - fényképező*

Lakhely: *Eperjes*

Jónás János
főmester.

Peski Lóránd
titkár.

*) A név helyes kiírását kérjük.

Obr. 18 Slobodomurárske vysvedčenie Ludovíta Divalda

V nasledujúcich rokoch lóža „Imrich Thököly“ zintenzívnila svoju činnosť. V roku 1909 konala 33 prác a zasadnutí. V jej činnosti je badať „citelný nepokoj a vlnobytie“, ktoré vyvolali rozpory medzi radikálnymi a konzervatívnymi členmi v uhorskom slobodomurárstve. Lóža podľa správy o činnosti sledovala s veľkým záujmom dianie v meste a bratia uplatňovali svoj vplyv všade, kde to považovali za potrebné. Lóža bola iniciátorom založenia viacerých životaschopných inštitúcií v meste. Lóža poskytla pomoc rodinám banického nešťastia v obciach Ajka a Resita, podporila kruh Galilei. V roku 1910 podporila sanatórium pľúcnych chorôb, ktoré sa malo založiť v Prešove sumou 100 korún. Malé sumy boli venované pre Internát stredoškolskej mládeže, Komisii na podporu mládeže atď. Z iniciatívy lóže Demokracia viac bratov darovalo knihy pre pacientov miestnej nemocnice. Hlavná časť jej charitatívnych aktivít patrila naďalej ľudovej izraelitskej jedálni. Činnosť lóže dopĺňovali prednášky a referáty: Trest štrajku; O nutnosti založenia mládežníckeho časopisu, O obrate sporiteľne; O všeobecnej dani zo mzdy; Učiteľ a politika; Spoločnosť bez cirkvi; O štrajku francúzskych železničiarov; O darwinizme atď. Po prednáškach vždy nasledovala živá diskusia.⁷⁵

Prostriedkom práce slobodomurárov nielen v Prešove, ale v celom Uhorsku boli študentské spolky. Pre prešovské slobodomurárstvo zohral dôležitú úlohu Martinovičov kruh. Martinovičov kruh, nazývaný aj Spolok slobodomyselných, bol výrazným prejavom študentov práva, najmä členov Združenia poslucháčov práva pred prvou svetovou vojnou. „*Medzi starobylými múrmi kolégia sa zrodili smelé, moderné, slobodne sa vznášajúce idey a s podmanivou silou prúdia v našej spoločnosti*“ – písal Felvidéki Hirlap o zakladajúcej schôdzi 2. apríla 1910. Tá sa konala v učebni kolégia. Slávnosť otvoril riaditeľ obchodnej akadémie na dôchodku, presvedčený prívrženec voľnomyšlienkárov, majster lóže „Imrich Thököly“ Ján Jónás, ktorý vo svojom otváracom prejave objasnil ciele Kruhu. Po ňom Štefan Sziklai podal hlásenie o činnosti prípravného výboru a o tom, že v čase založenia mal Kruh 64 členov. Následne sa prečítal pozdravný telegram Galileiho kruhu, schválili stanovy a na záver zvolili vedenie Kruhu: za predsedu dr. Edmunda Hebelta, za podpredsedov dr. Artura Maibauma a Ernesta Lovika. Za tajomníka Ervina Pálescha. Felvidéki Hirlap pou-

---

75 MOL Budapest, Szabaddkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi symbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 568.

kázal na to, že v novom spolku sa združili prívrženci vedy a slobody poznania: „*Tí, ktorí slobodnému vývoju ľudského ducha a bádaniu chcú sňať putá a prekonať prekážky, ktoré mu stavia cirkev, neznášanlivosť, zaujatosť, fanatizmus povier a zaostalosti*“.⁷⁶ Martinovičov kruh sa hlásil k ideám Galileiho kruhu v Budapešti založeného roku 1908, jednoznačne podporovaného lóžou Comenius. Galileiho kruh bol elitným strediskom západoeurópsky orientovanej mladej inteligencie, o jeho zameraní svedčia mená prednášateľov: M. Adler, W. Sombart, I. Bloch, E. Bernstein. Odznievali tam prednášky a diskusie o sociálnych problémoch, Freudovi, Machovi, sexuálnej otázke, historickom materializme, demokracii, kapitalizme, o revízii marxizmu a pod. Martinovičov kruh v Prešove to samozrejme nevládal kopírovať, ale smer jeho činnosti bol podobný. Martinovičov kruh mal s Galileiho kruhom v Budapešti kontakty už od februára 1910. Na stretnutí Galileiho kruhu 6. marca 1910 prešovské Združenie poslucháčov práva zastupoval Ernest Lovik. O dva dni neskôr svojich kolegov informoval o priebehu schôdze. Štefan Sziklai navrhol valnému zhromaždeniu Združenia poslucháčov práva, aby založili v rámci združenia sekciu voľnomyšlienkárov s cieľom „v najšľachetnejšom slova zmysle podporovať slobodné myslenie, poriadat diskusie a prednášky zo spoločenských vied“.⁷⁷ Predložený návrh podporil Belo Ruttkay-Nedeczky, kým Štefan Kósch v mene konzervatívne zmýšľajúcich poslucháčov zaujal odmietavé stanovisko. Vzhľadom na stanovisko konzervatívcov sa 16. marca 1910 liberálne zmýšľajúci študenti uzniesli, že sekciu založia mimo kolégia, právnickej akadémie i združenia. Uvedené riešenie malo svoje výhody, stanovky spolku nemuseli predložiť na schválenie vedeniu školy, resp. ministromi vnútra a zároveň členskú základňu mohli rozšíriť o pokrokovú zmýšľajúcu inteligenciu a robotníkov mesta. Cieľom krúžku, zameraného na propagačnú prácu, bolo šírenie myšlienok moderných prírodných a spoločenských vied formou prednášok, seminárov, diskusných stretnutí s významnými vedeckými pracovníkmi, ako aj predstaviteľmi sociálnej demokracie. Členmi tohto pokrokového liberálneho spolku boli nielen

76 LADÁNYI, Andor: Dejiny Prešovského Martinovičovho kruhu 1910 – 1912. In: *Nové obzory* 19., Košice 1977, s. 74.

77 LADÁNYI, Andor: Dejiny Prešovského Martinovičovho kruhu 1910 – 1912. In: *Nové obzory* 19., Košice 1977, s. 73.

poslucháči prešovskej právnickej akadémie a jej profesori, ale aj inteligencia a robotníci mesta.⁷⁸

Vedúcou osobnosťou krúžku bol profesor právnickej akadémie a slobodomurár Edmund Hebelt, jeden z priekopníkov sociologickej metódy v právnych vedách v Uhorsku, člen Sociálnodemokratickej strany Uhorska, vo svojich aktivitách podporovaný advokátom dr. Arturom Mainbaumom. Prvé podujatie Martinovičovho Kruhu a súčasne jeho prvé verejné vystúpenie bolo 17. apríla 1910. V preplnenej veľkej sále kolégia dr. Edmund Hebelt vo svojom otváracom prejave načrtnol ciele Kruhu, tajomník Galileiho kruhu Hárnik odovzdal pozdrav bratskej organizácie. Po ňom mal azda najznámejší slobodomurár obdobia dualizmu v Uhorsku Oszkár Jászi prednášku na tému „Ako sa rodí národ“. Po slávnostnej schôdzi sa počet členov kruhu zdvojnásobil. V nasledujúcich týždňoch – pod vedením dr. Jozefa Egera a dr. Artura Maibauma – Kruh usporiadal tri diskusné večery o sekularizácii a o teoretických otázkach volebného práva.

Počiatočná činnosť Martinovičovho kruhu (diskusné večery o sekularizácii, teoretických otázkach volebného práva) znepokojila konzervatívne kruhy. V máji 1910 založili Széchenyiho zväz Šarišskej župy s cieľom „rozvíjať národne zameranú vedu a vyvážiť škodlivý vplyv internacionalistickej tendencie.“⁷⁹

Začiatkom októbra 1910 Martinovičov kruh zverejnil svoj program vo výzve vydané v 500 exemplároch, v ktorej zdôraznil, že chce šíriť prírodovedný svetonázor a spoločenskovedné poznatky „v tých častiach Uhorska, kde najvýraznejšie panuje stredovek, ...aby vzbudil vedychtivosť, podnietil myslenie, aby svojich členov vyzbrojil zbraňou sebavedomia.“⁸⁰ Osobitnou, podobnou výzvou nazvanou Proklamácia k občanom právnickej akadémie sa kruh obrátil aj k budúcim právnikom. Výzva naznačila ciele kruhu slovami: „*Chceme sa učiť a učiť iných. Chceme odhaliť najväčšie výsledky moderného bádania a myslieť... chceme preskúmať učenia moderných vied; chceme si osvojiť moderný názor na morálny, umelecký a literárny*

78 LADÁNYI, Andor: Dejiny Prešovského Martinovičovho kruhu 1910 – 1912. In: Nové obzory 19., Košice 1977, s. 74.

79 VASILOVÁ, Darina: Združenie poslucháčov práva na Právnickej akadémii Prešovského kolégia Potiského dištriktu evanjelickej cirkvi a. v. v Uhorsku v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia. In: Annales historici Presovienses, 6/2006, s. 152.

80 LADÁNYI, Andor: Dejiny Prešovského Martinovičovho kruhu 1910 – 1912. In: Nové obzory 19., Košice 1977, s. 75.

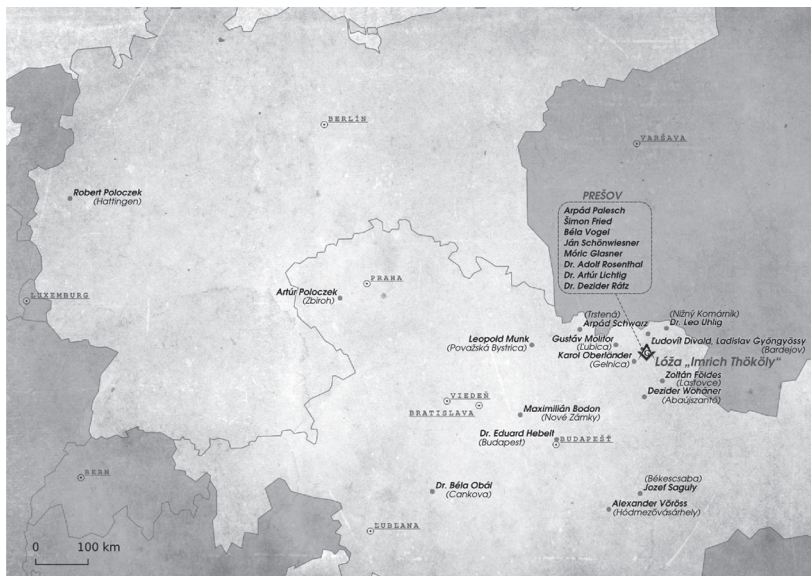
*život a z nich vyplávajúci moderný sociálny názor... Nech konečne pomínie stredoveké tmárstvo a nech je svetlo!*⁸¹

V školskom roku 1910/11 kruh usporiadal 16 prednášok, v ktorých priblížil problematiku modernej maďarskej poézie, najnovšie dejiny Uhorska, vývoj socializmu, teóriu historického materializmu a triedneho boja, biologický význam niektorých výživných látok, darwinizmus v prírode a spoločnosti, problémy rás atď. Seminárne prednášky vedené prevažne poslucháčmi práva sa konali v zasadačej sieni Robotníckej poisťovne. Počet poslucháčov sa pohyboval od 30 do 120. Masovejšie prednášky zamerané na literárne a spoločenské pomery (300 poslucháčov) a klerikálne organizácie (500 poslucháčov) boli zrealizované v marci 1911. Členská základňa kruhu sa v októbri 1910 rozšírila na 150 osôb. Martinovičov kruh od októbra 1910 mienil usporiadať bezplatný kurz maďarského a slovenského jazyka pre robotníkov, ktorí nevedeli písať a čítať (chudobnejším zabezpečiac aj učebné pomôcky).

Rozbiehajúca sa úspešná činnosť Martinovičovho kruhu pod záštitou lôže čoraz viac narážala na útoky zo strany konzervatívcov, ktoré sa vyostřili po marcových udalostiach v roku 1911: na jednej strane to bola prednáška bývalého piaristu Oskara Fábera v slávnostnej sále kolégia 12. marca na tému Klerikálne organizácie, ktorá vyvolala nevôľu katolíckych kruhov prezentovaných tlačovým orgánom Felvidéki ujság proti Martinovičovmu kruhu, kolégium a profesorom Právnickej akadémie v Prešove, na druhej strane slávnosť „15. marca“, počas ktorej vystúpil predseda Združenia poslucháčov práva s nečakaným revolučne ladeným prejavom. Obe udalosti dali podnet pre reakciu z prostredia Felvidéki Ujság, ktorý bral na zodpovednosť Kolégium a vyzýval mesto i župu na zavedenie opatrení. Po tomto útoku muselo vedenie kolégia zaujať stanovisko k marcovým udalostiam. Kolégium sa najprv v tlači vyjadrilo, že prednášku neusporiadalo kolégium, ale Martinovičov kruh. Dozorca školy Tahy vyzval dokonca exekutívny výbor kolégia a policajného kapitána mesta na vyšetrovanie činnosti kruhu. Útočil hlavne na predsedu Martinovičovho kruhu – významného slobodomurára Edmund Hebelta, aby „neviedol mládež v extrémnom duchu“, čo Hebelt odmietol. Po hrozbe straty profesorského miesta sa Hebelt vzdal predsedníctva. Súbežne so

81 LADÁNYI, Andor: Dejiny Prešovského Martinovičovho kruhu 1910 – 1912. In: Nové obzory 19., Košice 1977, s. 76.

Obr. 19 Mapa rodísk členov slobodomurárskej lóže v Prešove

zákrokmi orgánov župy a kolégia zintenzívnili svoju činnosť proti Martinovičovmu kruhu aj Széchenyiho zväz Šarišskej župy.⁸² Martinovičov kruh sa snažil vychovávať aktivistov pravidelnými seminármi a prednáškami, na ktoré povolával známych spisovateľov, lekárov, vedcov, právnikov. Členovia mali k dispozícii čítareň s modernými knihami, časopismi ako *Nyugat* (Západ), *Világ* (Svet), *Huszadik Század* (Dvadsiate storočie), *Szocializmus*, *Rainessance* a podobne.⁸³ Martinovičov kruh sa viackrát obrátil obežníkmi na lóže v celom Uhorsku, aby ich hmotne podporili. Podobné spolky okrem Budapešti boli iba v Miškovci a Segedíne.

Martinovičov kruh mal v roku 1911 okolo 180 členov. Pokračoval v prednáškach – „Postavenie ženy v našej spoločnosti“ a „Vznik maďarskej buržoázie“. Od leta 1911 organizoval dvojtyždenné populárnovedecké prednášky pre organizovaných robotníkov podľa vzoru Galileiho kruhu.

82 VASILOVÁ, Darina: Združenie poslucháčov práva na Právnickej akadémii Prešovského kolégia Potiského dištriktu evanjelickej cirkvi a. v. v Uhorsku v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia. In: *Annales historici Presovienses*, 6/2006, s. 154.

83 MOL Budapest, *A szabadkömüves szervezetek levéltára*, P 1083, 147 – CXVII, *Magyarországi symbolikus nagypáholy 1886 – 1920*.

Na jeseň 1911 Martinovičov kruh – napriek ťažkostiam – znovu začal aktívnejšie pracovať. Funkciu predsedu sa predbežne nepodarilo obsadiť; prácu Kruhu usmerňoval prvý podpredseda Artur Maibaum a tajomník Štefan Sziklai. V novembri Kruh opäť začal sériu seminárnych prednášok, na programe boli témy: Doba národnej stagnácie, Moderná ruská literatúra, O tuberkulóze, O ženskej otázke, Demokracia a ústava Švajčiarska, Láska k vlasti a voľnomyšlienkarstvo. V školskom roku 1911/12 usporiadal 4 prednášky: 26. novembra 1911 prednášku Zoltána Rónaiho „Národné a medzinárodné prvky v kultúre“, 3. decembra prednášku Pavla Szendeho „Morálka a jej vývoj“, 14. januára 1912 prednášku Jozefa Mdzsara „Veda a náboženstvo“, 3. marca prednášku Zoltána Zigányu „Štátne školstvo“. Kruh plánoval pozvať aj iných známych prednášateľov, ako Petra Ágostona, Oszkára Jásziho, Karola Polányiho, Huga Rohonyiho, Karola Szalayho atď. Ďalšie prednášky sa mu však nepodarilo zabezpečiť. Kruh mal v pláne usporiadať spoločné prednášky so Spoločnosťou priekopníkov, ktorá aktívne pôsobila po celej krajine v oblasti výchovy robotníkov. K realizácii tohto plánu však nedošlo. Aktivita Martinovičovho kruhu na jar 1912 podstatne klesla. Posledná správa o ňom je pozvánka na valné zhromaždenie 12. júna 1912. O ďalšej činnosti Kruhu nemáme správy, na jeseň 1912 pravdepodobne zanikol.

Vzťah Martinovičovho kruhu k slobodomurárstvu je veľmi pestrý. Hlavnou uhorskou lóžou, ktorá podporovala tento typ slobodomurárskej činnosti bola lóža „Martinovič“ v Budapešti. Táto bola založená roku 1908 a stála na čele radikálneho slobodomurárstva. Hlavným majstrom tejto lóže bol od začiatku roku 1911 sám Oszkár Jászi. Lóža „Martinovič“ na svojom zasadaní 20. januára 1911 ubezpečila Martinovičov kruh o svojej ďalekosiahlej podpore: „... vyhlasujeme, že pokiaľ Martinovičov kruh zostane verný svojmu dnešnému programu, my mu podľa potreby a podľa našich síl vždy radi pomôžeme.“ O uznesení zasadania tajomník lóže Zoltán Zigán napísal v srdečnom liste Hebeltovi „... s najúprimnejším želaním dobrého sledujeme váš ťažký boj... uzniesli sme sa, že z našich bratov, kto len bude môcť, rád pôjde do Prešova prednášať. Buď taký dobrý, milý brat, oznám mi teda, od ktorých bratov, v akom čase a aké prednášky by ste potrebovali? My sa potom vynasnažíme vášmu želaniam vyhovieť.“ Prednášatelia v Martinovičovom kruhu boli preto všetci slobodomurári. Uhorské slobodomurárstvo masívne podporovalo Galileiho kruh, predpokladalo sa, že lóže sa „ujmú“ aj prešovského „Martinovičovho kruhu“.

Vzhľadom na to sa Hebelt 1. januára 1911 obrátil s výzvou k slobodomurárskym lóžam v záujme hmotného podporovania Martinovičovho kruhu. Tejto žiadosti viac lóží vyhovel a Kruh hmotne podporovalo. Lóža „Martinovič napríklad v roku 1911 poslala ročnú podporu 100 korún V októbri 1911 Maibau v záujme zachovania a udržovania Kruhu pri živote znovu žiadal „bezpodmienene nutnú pomoc“.⁸⁴

Napriek tomu, že sa lóža „Imrich Thököly“ hrdo hlásila ku „Martinovičovmu kruhu“, s jeho podporou mala problém. Lóža totiž nepatrila k „radikálnym“, ale skôr ku kontemplatívnym lóžam, väčšina členov mala ďaleko k akejkoľvek forme radikalizmu. Charakter lóže a jej distancovanie sa od politických otázok po Jónásovej smrti sa ďalej upevnili za účinkovania hlavného majstra Karola Floriána a dôsledkom toho bolo pochopiteľné, že samotná lóža Martinovičov kruh nepodporovala, iba jej jednotliví členovia. Otázka Martinovičovho kruhu sa dvakrát objavila v protokoloch lóže. V oboch prípadoch to bolo v dôsledku prípisu inej lóže. V máji 1911 budapeštianska lóža „Archimedes“, ku ktorej patrili zakladajúci členovia Galileiho kruhu sa zaujímala, „čo urobila lóža „Imrich Thököly“ proti disciplinárnym opatreniam výkonného výboru prešovského Kolégia proti Edmundovi Hebeltovi:“ a či si želá, aby sa touto otázkou zaoberali v časopise Szabadgondolat. Na zasadnutí lóže „Imrich Thököly 19. mája 1911 viedla sa o tom dlhotrvajúca diskusia. Hebelt žiadal, aby „v jeho záujme nič npodnikli,“ iba pre dvoch poslucháčov práve pozbavených výhod zozbierali potrebný obnos. Lóža potom väčšinou hlasov prijala toto uznesenie: „hoci ľutujeme, ale vo veci, ktorá nás až príliš zblízka zaujíma, pre miestne záujmy a zo špeciálnych osobných príčin nemôžeme nič podniknúť, „ a požiadala lóžu „Archimedes“, aby „v tejto veci upustila od ďalších akcií.“

V novembri 1911 lóže „Archimedes“ znovu poslala prípis lóži „Imrich Thököly“ so žiadosťou, aby podporovala Martinovičov kruh. Po viacerých diskusných príspevkoch lóža na zasadaní 10. novembra vyhlásila, že „podporovaním Martinovičovho kruhu poverí tých bratov, ktorí s jeho intenciami súhlasia.“. Treba spomenúť, že lóža iba v jednom prípade, v roku 1910 poskytla Martinovičovmu kruhu hmotnú podporu (50 korún). V tomto zmysle je zaujímavé, že Galileiho kruh, ktorý bol 300 km od Prešova, podporovala systematicky od roku 1909, aj keď iba skromným obnosom

84 LADÁNYI, Andor: Dejiny Prešovského Martinovičovho kruhu 1910 – 1912. In: Nové obzory 19., Košice 1977, s. 88.

10 korún ročne, a aj pri odhlasovaní toho lôža na zasadaní 31. marca 1911 vyhlásila, že „sa nemôže vo všetkom stotožňovať s Galileiho kruhom.“⁸⁵

Ďalším spolkom, kde lôža aktívne pôsobila bol „Podporný spolok poslucháčov práva“. V prostredí spolku z iniciatívy Karola Miklera sa v školskom roku 1911/12 zrodila myšlienka založiť Právnický domov. Jeho poslaním malo byť získanie ubytovania zdarma alebo so zľavou pre vynikajúcich poslucháčov práva tak, aby priateľské zväzky ktoré spájajú študentov práva boli ešte pevnejšie a vnútornejšie. K tomuto účelu chcel využiť Propperovu tisíckorunovú základinu, 50 korún od Bankovej jednoty, zbierky od bývalých i vtedajších študentov i vlastný kapitál. Spolok riadený študentskou samosprávou bol pre mnohých chudobných študentov jednou z možností získania mesačného príspevku na uľahčenie štúdia počas príslušného semestra. Výpomoc mohol študent žiadať viackrát. Ak sa študent, ktorému bola poskytnutá finančná výpomoc po zaplatení členského príspevku stal riadnym členom spolku, aj touto formou mohol časť splatiť a prispieť na pomoc inému spolužiakovi. Pomocná činnosť spočívala aj v oblasti výchovnej, učiteľskej, pisárskej a prekladateľskej, nechýbalo zabezpečenie zľavy na obed v konvikte, resp. uhradenie večere, požičiavanie učebníc, poskytovanie záloh pri finančnej tiesni i vyplácanie podpory v hotovosti.⁸⁶

Ako sme už písali vyššie, slobodomurári v prešovskej lôži si potrpeli na vzájomnú pomoc. Svedčí o tom prípad syna zaslužilého brata Simona Frieda – Ármánda Frieda. Majster prešovskej lôže Ján Jónás⁸⁷ písal veľ-

85 LADÁNYI, Andor: Dejiny Prešovského Martinovičovho kruhu 1910 – 1912. In: *Nové obzory 19.*, Košice 1977, s. 88. – 89. Dokumenty, ktoré cituje Ladányi sa v archíve lôže už nenachádzajú. Uvedené signatúry chýbajú.

86 VASILEOVÁ, Darina: Záujmové aktivity študentov v oblasti samovzdelávania, sociálnej podpory, umenia a športu na Právnickej akadémii Prešovského kolégia Potiského dištriktu evanjelickej cirkvi a.v. v Uhorsku v rokoch 1850 – 1918. In: *Acta Historica Neosoliensia*, 10, 2007, s. 143.

87 Ján Jónás (4. novembra 1848, Kiskunhalas – 3. januára 1911 Prešov) – ekonóm, stredoškolský profesor. Chodil do rabínskej školy v Balassagyarmate, do r 1868 študoval na gymnáziu v Kiskunhalasi, medicínu, neskôr matematiku a fyziku, dejiny, orientálne a európske jazyky, literárnu históriu na univerzitách v Budapešti, Berlíne, Mníchove, Lipsku. Roku 1875 získal diplom stredoškolského profesora. Od 1871 učiteľ v Kiskunhalasi, 1872 v Budapešti, neskôr vo viacerých miestach, od 1878 koncipient obchodnej a priemyselnej komory v Budapešti, od 1885 riaditeľ obchodnej akadémie v Bratislave. Počas štúdií v Nemecku sa sýkal s A. Bebelom a zaoberal sa sociálnymi otázkami; neskôr prednášal v bratislavskom robotníckom spolku Vorwärts. Bol autorom učebníc pre obchodné školy, pamätnice prvej bratislavskej sporiteľne. Publikoval v odborných časopisoch, 1886 – 1990 redaktor *Kereskedelmi Szakkönyvtár*. Prekladal z angličtiny a nemčiny. R. 1897 vyzna-

majstrovi do Budapešti list s takouto prosbou: „*Odvažujem sa obrátiť na Tvoju vždy pocítovanú láskavosť s veľmi veľkou prosbou. Syn brata Simona Frieda, veľmi hodnotného a horlivého člena našej lóže, Ármánd Fried je veľmi slušný a snaživý mladý človek, ktorý má v úmysle v najbližšom čase odísť na dlhšiu dobu do Paríža a iných francúzskych miest kvôli štúdiu. Mladý muž síce má peniaze a odporúčania, predsa sa môže stať, že v cudzine bude potrebovať ochranu. Preto ťa s veľkou úctou veľmi žiadam, aby si bol milostivý vystaviť mu odporúčací list Veľkolóže a zaslať mi ho. Ármán Fried ešte síce nebol prijatý do našej lóže, ale ja si myslím, že kvôli veľkým zásluhám jeho otca okolo našej lóže mu možno udeliť odporúčací list. S milostivým splnením mojej žiadosti by si aj mňa zaviazal k veľkej povďačnosti. Ján Jónás*“.

Bohužiaľ, odpovede na tento list sa Ján Jónás už nedožil. Bratia si štvrtého februára 1911 uctili jeho pamiatku smútočnou prácou v lóži na Jarkovej ulici č. 26. Lóža dala vyhotoviť podobizeň zosnulého brata a na pamiatku nebohého darovala 400 korún dvom miestnym dobročinným inštitúciám. Rok 1911 bol mimoriadne aktívny v rámci charity. Lóža darovala 400 korún pre ľudovú jedáleň izraelitského ženského spolku, 200 korún pre Sanatórium pľúcnych chorôb, 200 korún pre detský domov v Bardejove, 30 korún pre obeť zemetrasenia v Kecskeméte. Okrem toho poskytla materiálnu podporu a menšie sumy ústavu hluchonemých v Segedíne, profánnym chudobným, kruhu Galilei, štátnemu spolku pre novorodencov a na sochu Jovanoviča.⁸⁸

Postupne lóža reagovala na aktuálne sociálne otázky v meste. Na začiatku roku 1912 bola hlavnou otázkou v lóži drahota. Bratia o tejto téme zorganizovali šesť prednášok. Ďalšie prednášky boli na zaujímavé témy: O anglickom štrajku; O chybách dnešnej rodinnej výchovy; O boji kapitálu a práce. Bratia referovali o ročnej správe debrecínskej lóže „Haladás“,

---

menaný rytierskym krížom Rádu Františka Jozefa. In: Slovenský biografický slovník, II. Zväzok, Martin 1987 s. 565. Veľmi zaujímavý bol jeho slobodomurársky život. Prijatý bol 18. februára 1879 do lóže „Zur Arbeit v Budapešti. Už v októbri dosiahol druhý stupeň, v decembri sa stal majstrom. Roku 1880 sa stal knihovníkom Veľkého orientu. 6. marca 1887 vstúpil do budapeštianskej lóže „Régi Hívek“, 1885 sa objavuje v zozname členov lóže „Hallgatagság“ (Mlčanlivosť) v Bratislave. 14. novembra 1902 sa spomína ako zakladateľ bratislavskej lóže „Testvériség“ (Bratstvo) a nakoniec 16. februára 1906 sa stal členom lóže Imrich Thököly.

88 MOL Budapest, Szabaddkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 607.

bratislavskej „Testvériség“ atď. Členovia lôže sa živo zúčastňovali práce miestnych spoločenských, osvetových a dobročinných spolkov.

Lóža aj v roku 1913 diskutovala jednak o slobodomurárskych otázkach, jednak o iných dôležitých veciach miestnej spoločnosti. Bratia sa neustále zaoberali prejednávaním tabúl, návrhov Veľkolóže a jednotlivých lôží. Prednášky aj v tomto roku poukázali na rôznorodé témy: Uhorské kartely; O dedičnosti získaných vlastností; O právnom stave nemanželských detí; O budhizme; O mikroskopických a ultramikroskopických bytostiach.

Prešovskí slobodomurári zaujímavým spôsobom prispeli aj k šíreniu turistiky v šarišskej stolici. Predovšetkým Karol Florián, ktorý precestoval celú Európu, ale aj severnú Afriku a časť Blízkeho východu bol v tomto smere veľmi aktívny. Karol Florián sa už koncom 19. storočia pokúšal organizovať turistické aktivity v Prešove. Do akcií a výletov okrem svojich kolegov a študentov usiloval zapojiť aj širokú prešovskú verejnosť. Aj v tomto prípade sa viackrát prejavil ako vnímavý pozorovateľ a svoje postrehy z ciest spracoval vo viacerých menších monografiách. Z pozoruhodnejších spomeňme aspoň Turistického sprievodcu okolím Prešova (1901), zápisky z ciest do Tirolských Álp, či Vysokých Tatier. Turistické trasy plánoval aj pre členov slobodomurárskej lôže, a z jeho podnetu sa uskutočnilo aj veľké stretnutie uhorských slobodomurárov vo Vysokých Tatrách. Neskôr, už ako člen prešovskej pobočky Uhorského Karpatského spolku podnikal množstvo výletov, turistických výstupov a ciest. Ideálny priestor na jeho turistické aktivity sa vytvoril po založení pobočky Uhorského karpatského spolku v Prešove v roku 1905. Hlavne v medzivojnovom období sa zapojil aj do riadenia aktivít jej nástupníckej organizácie, Karpathenverein.⁸⁹ Okrem Karola Floriána nájdeme medzi členmi Uhorského Karpatského spolku aj ostatných slobodomurárov – Jozefa Faragóa, či Arpáda Kóscha. Aj vďaka slobodomurárom už v roku 1906 mal Uhorský karpatský spolok v Prešove 137 členov. V roku 1911 v sídle pobočky, v Prešove na Hlavnej ulici č. 58, evidovali už 374 členov. Cieľom, ktorý si zakladatelia pobočky vytýčili, bolo: „... *vzbudiť a stále posilňovať medzi obyvateľstvom lásku ku krásam prírody, turisticky spoznávať Šarišskú stolicu a pomáhať pri zvyšovaní tunajšieho turistického ruchu. Na dosiahnutie tohto cieľa budú členovia spolku budovať a značkovať turistické trasy, zriaďovať provizórne*

---

89 DERFIŇÁK, Patrik: História prešovskej turistiky do roku 1905. In: Sto rokov organizovanej turistiky v regióne Prešov. Prešov 2005, s. 18 – 19.

útulky, pripravovať vychádzky a vyrábať plániky a mapky jednotlivých trás. Budú usporadúvať prednášky o turistike....“ Ako praktickú podporu na zvýšenie turistického ruchu v Prešove naplánovali priamo v Prešove výstavbu študentskej ubytovne. V Prešove a Bardejove mali vyrásť aj špeciálne turistické hotely. Sprievodcovské a informačné

služby mali v 24 obciach celého Šariša zabezpečiť školení dobrovoľníci. Aktívni boli aj ďalší členovia lóže, Samuel Wallentinyi zorganizoval v októbri 1907 štvordňový výlet do Krakova a Vieličky, ktorého sa zúčastnilo 20 študentov osemročného evanjelického gymnázia. Z mnohých pamätihodností starého mesta navštívili hrad Wavel, Sukieniczu, viaceré kostoly, múzeá a zvyšky hradieb. Pre študentov bola veľmi zaujímavá návšteva solných baní vo Vieličke, najmä podzemných priestorov, kde okrem chodieb si prehliadli aj kaplnku a solné jazero. Na jar roku 1908 zase 18 študentov prešovského evanjelického gymnázia navštívilo Bratislavu, Viedeň, Komárno a Ostrihom. Okrem toho sa podarilo zorganizovať niekoľko kratších, no turisticky pomerne náročných výletov do okolia Prešova.

Samuel Wallentinyi sa podujal zorganizovať aj najznámejšiu exkurziu v dejinách kolégia – okružnú cestu po trase Prešov – Fiume – Benátky – Záhreb – prešov, ktorej sa zúčastnilo v dňoch 18. – 27. marca 1910 spolu 16 vybraných študentov. V rámci cesty účastníci exkurzie navštevovali jednak historické, ale aj prírodné zaujímavosti. Okrem toho veľa času venovali odpočinku. Navštívili totiž aj pláže a výletné lode, pričom na dvoch z nich absolvovali kratšie okružné jazdy. Múzeá, galérie, kostoly, ale aj stretnutia so zaujímavými ľuďmi umožnili študentom precvičiť si aj konverzáciu vo viacerých jazykoch. Študenti prešovského gymnázia sa totiž venovali štúdiu štyroch jazykov, keď okrem maďarčiny, študovali aj latinčinu, gréčtinu a nemčinu.

Prešovskí slobodomurárski turisti popri tom organizovali množstvo propagačných akcií pre širokú laickú i odbornú verejnosť. Najznámejšou je akcia z roku 1908, keď pripravili veľkú fotografickú súťaž, kde sa za lóžu

Obr. 20 Náhrobný kameň Karola Floriána

Obr. 21 Rodinná hrobka rodiny Csatáry v Prešove

zúčastnili slobodomurári Divaldovci a dr. Augustín Csatáry. Súťaže sa zúčastnilo 11 fotografov s celkovo 210 snímkami. Veľmi dobrá kvalita fotografií umožnila pre verejnosť pripraviť zaujímavú výstavu, ktorú pre veľký úspech prezentovali aj v ďalších mestách. Okrem toho najzaujímavejšie fotografie neskôr použili do viacerých sprievodcov po Prešove a okolí. Veľmi dôležitou súčasťou činnosti členov pre-

šovského Uhorského karpatského spolku bolo aj pravidelné obnovovanie značenia turistických trás. V roku 1913 to boli najmä trasy vedúce zo Zlatej Bane na Šimonku a odtiaľ k opálovým baniam, ktoré znova vyznačili člen prešovskej lóže Alexander Vörös a Alexander Schmidt. Veľká pozornosť sa venovala aj propagácii Šariša a tak do Uhorského turistického sprievodcu časť o regióne Šariša napísal práve Alexander Vörös a Fridrich Szutorisz.⁹⁰

Radikálnym zásahom do života nielen slobodomurárskych lóží v Uhorsku bola prvá svetová vojna. „Boje sa dostali aj do našich končín, hoci boli zničené ocelovou stenou našej obrany, predsa zanechala táto ničivá víchrica v našej stolici také stopy, v odstranení ktorých boli činní so sebaobetovaním a nadšením všetci verní synovia vlasti, a medzi nimi na prvom mieste aj naši bratia.

Ako každý v našom regióne, aj členovia našej lóže veľa vytrpeli počas rušných chvíľ vojny. Hroziaca nepriateľská invázia, ktorá donútila obyvateľov nášho mesta k úteku, neskôr nepokojnosť v dôsledku blízkosti frontu zapríčinili úplnú absenciu nášho lôžového života v minulej pracovnej sezóne. Neprítomnosť mnohých bratov, ktorí zbraňou slúžia vlasti, ohromná finančná záťaž mnohých, spojená s únikom, spolu so stále sa stupňujúcou drahotou mali za výsledok také nahromadenie nedoplatku členského prí-

90 DERFIŇÁK, Patrik: História prešovskej turistiky do roku 1905. In: Sto rokov organizovanej turistiky v regióne Prešov. Prešov 2005, s. 31.

spevku, že sa naša lóža, žiaľ, dostala do takej beznádejnej finančnej situácie, že sotva nachádzame krytie na najnutnejšie výdavky, na nájomné, kúrenie, osvetlenie.

Vzhľadom na túto mimoriadnu situáciu sa obraciame k Symbolickej veľkolóži Uhorska s tou žiadosťou, aby bola milostivá s ohľadom na mimoriadny stav výnimočne odpustiť úhradu našich príspevkov, uvedených vo výkaze zo dňa 24. marca tohto roku.

S dôverou odporúčame v tejto situácii, žiaľ, nanútenej mimoriadnymi okolnosťami svoju úctihodnú žiadosť do vrelej podpory vašej bratskej lásky!

Mocný brat veľmajster!

Už ste dávno nepočuli o pôsobení lóže Imrich Thököly, pracujúcej na výchΔ Prešova. Od vypuknutia vojny as v našej dielni iba zriedka ozýval úder kladiva, zvolávajúci na prácu. K práci slobodomurárstva je potrebný duševný pokoj. A pokoj nášho srdca bol narušený. Naša duša lietala sem a tam ako ranené vtáča, s roztrhnutými krídlami, so zahlmeným zrakom, nemohli sme lietať vysoko, nemohli sme vidieť jasno, veď náš najvzácnejší poklad: náš domov, naše mäkké hniezdo bolo v ohrození. Značnú časť našej župy okupoval nepriateľ, niekoľko kilometrov od nás duneli delá, ktorých tupý hrnot naplnil obavami naše trasúce sa srdcia. V takom duševnom rozpoložení je človek neschopný veľkého diela, položí kladivo a modlí sa k veľkému staviteľovi vesmíru pre duševný balzam. Naše náradie v týchto ťažkých časoch odpočívalo, úder kladiva sa neozýval v našich dielnach, ale úder našich srdc bol o to búrlivejší, o to živší. Náš zmysel pre povinnosť a slobodomurársky charakter bol čulý aj teraz a s pokojným srdcom môžeme povedať, že v týchto ťažkých, krízových časoch sme v zvýšenej miere plnili svoju sm povinnosť. Každý člen našej lóže bol prítomný všade, kde bolo treba utešovať skormútených, posilniť zúfalých, utrieť slzy z očí vdôv a sirôt, balzomom lásky zmierniť krvavé rany zranených, starať sa o trasúcich sa príbuzných vojakov, uctiť si pamiatku tých, ktorí hrdinsky zomreli za vlasť, vytvoriť nový život nad troskami našej župy, zničenej nepriateľom. Vo vedení každej dobročinnnej organizácie, spojenej s vojnou, bola prítomná neviditeľná, tajná ruka našej lóže.

Členovia lóže Imrich Thököly môžu bez chvastania, ale s dobrým sebavedomím povedať, že si splnili svoju povinnosť.

Veľký staviteľ vesmíru bol k nám milostivý. Veľké mračná zmizli z neba našej župy a našej vlasti, s jeho pomocou ich zahnali naši hrdinskí vojaci

svojou chrabrosťou, ktorá pohárda smrťou, svojou titanskou prácou, svojou glóriou sebaobetovania. Naša duša sa uspokojila, do našich teplých hniez sa vrátila nádej, šťastie a pokoj, namiesto zrúcanín sa znova stavia, srdcia majú znova nádej a vieru, v lóžach sa silne ozýva úder kladiva: „Bratia, na prácu! Hor sa na tvrdsiu, zvýšenejšiu prácu! V blízkej budúcnosti budete potrebovať stokrát viac každú bunku svojho mozgu, všetku silu svojich ramien, každý úder svojho srdca! Treba pripraviť veľkú slávnú budúcnosť. Naši hrdinskí vojaci nám spravia základy, náš ľud nám pozbiera stavebný materiál: plány budovy veľkého, vzdelaného, obrovského uhorského národného štátu musíte urobiť vy! Maďarské slobodomurárstvo nikdy nemalo velebnejšie, slávnejšie poslanie.“ Mocný brat veľmajster! Členovia lóže Imrich Thököly počuli údery kladiva, ktorý vzbudil v ich srdciach stonásobnú ozvenu. Ochotne sme brali do rúk náradie, všetku prácu nášho mozgu, všetky svaly našich ramien, všetku lásku nášho srdca porúčame pre vznešenú úlohu. Ale naša duša ani teraz nie je celkom upokojená, a bez duševného pokoja nebude naša práca požehnaná! Odokryjeme pred tebou, Mocný brat veľmajster, celú svoju dušu s mužskou otvorenosťou, so slobodomurárskym zmyslom pre povinnosť, aby si nás upokojil, aby si odohnal z nášho neba znepokojujúce mračná!

Podlá a perfidná podkopná činnosť, ktorou sa talianske slobodomurárstvo zúčastňovalo mesiace, ba možno roky na príprave tejto strašnej vojny, nás naplnila pocitom hanby a zatrpknutosti. Naša snehovo biela vlajka bola odvrhnutá, blatom pošpinená, hnetili nenávisť namiesto lásky, vojnu namiesto mieru.

S členmi toho združenia, ktoré je schopné vo svojej univerzalite na takú podľú prácu, my nechceme žiť ďalej v bratskej reťazi ani po vojne. Naša veľkolóža s nimi prerušila spojenie, veď počas vojny ani nemohlo byť inak, naším želaním je, aby sa táto reťaz nekovala do jednoty znova ani v budúcnosti a to dajme na vedomie aj Talianom, aj našej profánnej verejnosti.

S ešte väčšou bolesťou, ešte väčším rozhorčením sme prijali fakt, že sa viacerí našli aj v uhorskom slobodomurárstve, ktorí zabúdajú na sľub, daný združeniu, zabúdajú na vlastenecké povinnosti, zabúdajú na individuálne svedomie spôsobili škodu armáde, škodu národu, z vlastných podlých a sebeckých dôvodov. Našli sa takí, ktorí zbohatli na tovare, ktorým chcelo armádne vedenie zmierniť útrapy našich hrdinských vojakov a napomáhať ich víťazstvu. Zbohatli na tých hrdinských vojakoch, ktorí bojujú, trpia a krvácajú za svoju vlasť a za nás všetkých, teda aj za ich

ničomný život. Našli sa takí medzi bratmi, ktorí sa postavili medzi potravinových úžerníkov, aby život nešťastných doma zostalých ľudí robili ešte ťažším a nevydržateľnejším. Mocný brat veľmajster! Z nás nehovorí túžba po pomste, ale sebedomie a budúce záujmy uhorského slobodomurárstva. Ktorí sa takto pozabudnú, ktorí takto špinia a hanobia naše združenie, tí si nezaslúžia ohľaduplnosť, tí si zaslúžia, ak budú obvinení, aby aj lóža začala voči nim disciplinárne konanie a ak budú odsúdení, naozaj ich má odsúdiť aj Veľkolóža aj pred širokou verejnosťou, dávajúc každému na vedomie, že dotýčnych vylúčila zo združenia.

Naším želaním, našou prosbou je, aby Veľkolóža vykonala aj činom tú nádhernú časť našej prijímacej ceremónie, podľa ktorej: „ Vytasíme zbraň. Je to zvykom pradávnych časov, ktorého symbolickým významom je, že beda tomu, kto poruší svoj slobodomurársky sľub. Dávno mu meč srdce prebodol. Dnes je jeho trestom odňatie našej úcty.“⁹¹

Mocný brat veľmajster!

Členovia lóže Imrich Thököly majú silu, majú nadšenie, majú súcitné srdce, ale majú aj mužné slobodomurárske sebedomie. Toto nám diktovalo tieto riadky. My chceme nehučne pracovať vo svojom malom svete, v tichu našej dielne. Netúžime po sláve, uznaní, vavrínoch, ale vo vonkajšom, profánnom živote chceme vykračovať hrdo, s hlavou vztýčenou; z našich nepriateľov nech nám nikto nevyhadzuje na oči, že je medzi nami v bratskej reťazi aj človek nečestný, ktorý sa pozabudol, chceme, aby sme mohli v takýchto smutných, polutovaniahodných prípadoch predložiť odsúdenie Veľkolóže, ktoré potvrdzuje, že naše hlavné fórum považuje dotýčného za nehodného na najčestnejší, najvýnimočnejší titul: na to, že je slobodný muž s dobrou povestou!

Mocný brat veľmajster, rozpráš naše obavy, náš nepokoj a vtedy s radosťou, mužnou silou, citlivým srdcom, múdrosťou chytíme do rúk našu bielu vlajku a budeme ju nosiť z víťazstva do víťazstva. V tejto našej šlachetnej snahe nech nám aj Vám pomáha Veľký staviteľ vesmíru!

S bΔ-skou láskou sme v číslach svätých pred nami

V Prešove, dňa 28.X.1915“

91 MOL Budapest, Szabadkőműves szervezetek levéltára, P 1083, 128 – LXX: Magyarországi szimbolikus nagypáholy (Thököly Imre – Eperjes 1902 – 1918), fol. 658 . 662

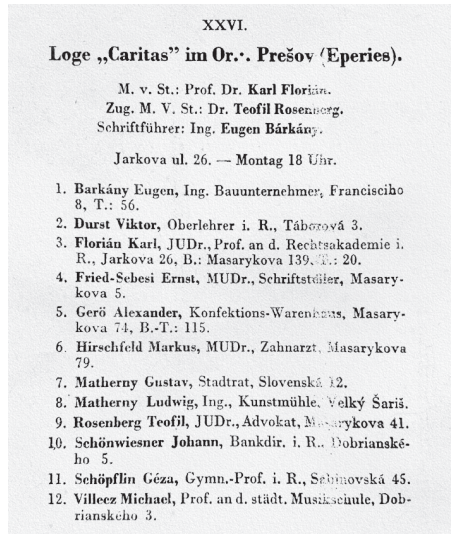
Lóža bola počas prvej svetovej vojny oslabená faktom, že jej hlavný majster Karol Florián skončil v ruskom zajatí. Lóža upozorňovala Uhorskú symbolickú veľkolóžu, že dočasným hlavným majstrom bude Teofil Rosenberg a aby brala na vedomie, že svoje práce nebude vykonávať v piatok, ale v sobotu o šiestej hodine večer.

Napriek nepriaznivej situácii lóža patrila medzi najaktívnejšie charitatívne lóže v Uhorsku. Počas vojnových rokov vyzbierala 5000 korún na vytvorenie denného vyhrievaného domova, ktorého cieľom bola starostlivosť o deti chudobných rodičov, ktorí sú vzdialení od domova. Od lóže túto iniciatívu prevzala mestská rada a lóža sa zaviazala, že túto akciu bude naďalej podporovať. Lóža zorganizovala zbierku pre chudobných žiakov stredných škôl kde sa jej podarilo vyzbierať 2000 korún. Počas vojny lóža naďalej podporovala izraelskú ľudovú jedáleň, aby „deti mnohých bojujúcich živiteľov rodín dostali teplý obed“. Pre pozostalých po padlých vojakoch venovali z vlastnej pokladnice 300 korún. Prešovskej lóži sa snažili pomôcť aj iné „spriatelene“ lóže. Teodor Szörényi, člen lóže Kazinczy a majiteľ Sanatória Liget ponúkol bratovi, ktorého odporúči hlavný majster prešovskej lóže terapiu studenou vodou celoročné liečenie úplne zadarmo.

Členovia lóže „Imrich Thököly“ stáli aj za vznikom pobočky červeného kríža v Prešove. Predseda, tajomník a pokladník červeného kríža boli členmi lóže. Lóža sa pričiniła o založenie fondu pre vojnové siroty, ktorý bol úplne pod kontrolou lóže. Azda najvýznamnejším činom lóže vo vojnových rokoch bol krok brata Mórica Glasnera, ktorý so svojou manželkou venoval na rôzne vojnové dobročinné ciele 16000 korún. Napriek týmto akciám lóže píše do Budapešti: *„Náčrtnutá vojnová činnosť našej malej lóže sa výsledkami nemôže porovnávať s činnosťou iných bohatších a početnejších lóží. Na dosiahnuté výsledky predsa myslíme so spokojnosťou, lebo čo sme vykonali, to sme urobili so skutočnou slobodomurárskou dušou a myslíme si, že pri prítomnom pomere síl by nemohli vykonať viac ani iní“*. Poslednou správou ktorú máme od lóže Imrich Thököly je list oznamujúci Symbolickej veľkolóži o zapojení sa členov lóže do „nastolenia poriadku“ po skončení vojny. Členovia pomáhali aj vo vyživovaní vracajúcich sa vojakov a v ich podpore. Na konci listu bratia s radosťou oznamujú, že s podporou bratov vznikla v Prešove občianska radikálna strana dňa 1. decembra 1918.

Po rozpade monarchie a vzniku Československa lóža „Imrich Thököly“ pracovala do roku 1920 pod záštitou Uhorskej symbolickej veľkolóže.

Po zákaze hnutia v Maďarsku v roku 1920 lóža pravdepodobne pracovala pod novou veľkou lóžou – Lessing zu den drei Ringen, ktorá vznikla v Prahe v októbri 1920. Táto lóža zahrňovala všetky lóže pracujúce na území Slovenska a novovzniknuté nemecké lóže na území Čiech a Moravy. Údaje o tomto období sú len veľmi kusé. V časopise „Die drei Ringe“, ktorý bol tlačovým orgánom veľkolóže sa v roku 1925 stretávame so záznamom o zmene mena lóže „Imrich Thököly“ na lóžu „Caritas“.⁹²

Obr. 22 Zoznam členov lóže „Caritas“ v Prešove z roku 1936

Zoznam členov lóže „Caritas“ v Prešove z roku 1936⁹³

Meno	Povolanie	Bydlisko
Ing. Barkány Eugen	stavitel	Francisciho 8, Prešov
Durst Viktor	učitel	Táborová 3, Prešov
JUDr. Florián Karol	profesor na právnickej akadémii	Masarykova 139, Prešov
MUDr. Fried-Sebesi Ernest	spisovateľ	Masarykova 5, Prešov
Gerö Alexander	obchodník	Masarykova 74, Prešov
MUDr. Hirschfeld Markus	zubný lekár	Masarykova 79, Prešov
Matherny Gustav	mestský radný	Slovenská 12, Prešov
JUDr. Teofil Rosenberg	advokát	Masarykova 41
Schönwiesner Johann	riadiateľ banky	Dobrianskeho 5, Prešov
Schöpfli Gejza	gymnaziálny profesor	Sabinovská 45, Prešov
Villecz Michael	profesor na mestskej hudobnej škole	Dobrianskeho 3, Prešov

92 Die Drei Ringe, 1925, č. 1, s. 17.

93 Die Freimaurergrosloge „Lessing zu den drei Ringen in der Tschechoslowakischen Republik“ und die ihr unterstehenden Bundeslogen und Kränthen. Mitglieder – Verzeichnis 1936 – 1937 nach dem Stande am 1. Feber 1937. Prag 1937. Za poskytnutie zoznamu ďakujem Jaapovi Sadilkovi z Prahy

V zozname všetkých lóží pod záštitou Lessing zu den drei Ringen z roku 1936 sa v Prešove spomína lóža „Caritas”. O tejto lóži máme veľmi málo informácií, zachoval sa jedine zoznam členov z roku 1936. Bratia tejto lóže sa schádzali každý utorok o 18. hodine na Jarkovej ulici č. 26.

Keď hovoríme o dejinách slobodomurárskeho hnutia v Prešove, nemôžeme nespomenúť človeka, ktorý síce nepôsobil v lóži v Prešove nepôsobil, ale uhorské slobodomurárstvo závažným spôsobom ovplyvnil a hlavne – narodil sa v Prešove – František Pulszky. František (Ferenc, Francis, Franz, Francesco) Pulszky bol uznávaný politik a aktívny bojovník počas revolúcie 1848 – 49 v Uhorsku. Bol jedným z poradcov Lajoša Kosutha pre zahraničnú politiku. Organizoval Kosuthové cesty do Veľkej Británie, USA a život v talianskej emigrácii. V roku 1867 ako reálne zmýšľajúci politik prijal kompromisné štátoprávne zloženie monarchie a vrátil sa z exilu. Pokračoval v politickej kariére ako člen palamentu a začal ambicioznu vedeckú kariéru ako archeológ, riaditeľ múzea a organizátor vedeckého života v Uhorsku.

Narodil sa v Prešove v bohatej a váženej rodine. Svoju vedeckú kariéru začal, keď mal 15 rokov, jeho pohľad na svet bol značne ovplyvnený jeho strýkom, voľnomyšlienkárom Gáborom Fejervárom, ktorý bol vášnivým archeológom a s ktorým uskutočnil niekoľko ciest do zahraničia.

Po revolúcii v marci 1848 sa stal členom prvej uhorskej vlády a bol vyslaný k dvoru vo Viedni. Keď po páde revolúcie utiekol do zahraničia, Ľudovít Kosuth ho menoval za svojho osobného splnomocnenca. Organizoval Kosuthovú cestu do Anglicka a Ameriky a sprevádzal ho do USA. V r. 1852 bol Kosuth v Cincinnati zasvätený do slobodomurárstva. Potom bol Pulszky predstaviteľom uhorských emigrantov v Turíne. Nakoniec sa vrátil do Uhorska a podporil Rakúsko – uhorské vyrovnanie. Bol mimoriadne všestranný: politik, archeológ, zberateľ umenia, člen Uhorskej akadémie vied, 25 rokov bol riaditeľom Národného múzea a sivá eminencia uhorského vedeckého a politického života. Jeho oponenti ho však vnímali ako neskromnú, povýšeneckú a cynickú osobu.

Jeho slobodomurársky život začal v Taliansku, kde bol zasvätený v r. 1862 v lóži „Dante Alighieri“, kde čoskoro dosiahol 33. stupeň Škótskeho rítu. Po návrate domov sa zúčastnil obrodzenia uhorského slobodomurárstva, stal sa prvým veľmajstrom Jánskej Veľkej lóže (1870 – 1886), potom prvým veľmajstrom Symbolickej Veľkej lóže Uhorska (1886 – 1888).

Jeho prínos k rozvoju uhorského slobodomurárstva bol výnimočný. Keď bol do lóže v Cincinnati prijatý Kosuth, existoval plán aj o prijatí Pulszké-

Obr. 23 Portrét slobodomurára
Františka Pulszkého

Obr. 24 Slobodomurárska karikatúra
Františka Pulszkého

ho, ten sa však neuskutočnil. Počas svojej emigrácie v Taliansku v r. 1862 sa Pulszky zúčastnil Garibaldiho ťaženia na Rím, Pulszky vo svojich memoároch píše, že bol jediný, ktorý si všimol, že starosta mesta Aspromonte, kde sa odohrala kľúčová bitka, bol slobodomurár a spomenul to Garibaldiemu. Prvýkrát sa Pulszky stáva slobodomurárom 7. februára 1862, kedy uhorskí emigranti – František Pulszky, Štefan Türr a Juraj Klapka spolu s ostatnými založili lóžu Dante Alighieri. V januári 1864 Pulszky viedol Bakuninov prijímací rituál vo florentskej lóži Il Progresso Sociale. Pulszky bol jedným z podporovateľov Francoisa de Crouy-Chanela, ktorý si robil nárok na uhorský trón, čo bol kritický bod neporozumenia s republikánom Kosuthom. Crouy-Chanel bol veľmajster slobodomurárov Škótskeho rítu.

Po návrate do Uhorska sa Pulszky stal členom prvej lóže v Uhorsku – „Einigkeit in Vaterlant“ (Jednota vo vlasti) v r. 1868. Čoskoro dokonca prevzal vedenie od Ludovíta Lewisa. Keď v r. 1870 počet lóží v Uhorsku dosiahol 7, bola založená Veľká lóža Sv. Jána, ktorej veľmajstrom sa stal František Pulszky. V tom istom roku sa počet lóží zvýšil na 22.

Uhorskí emigranti, ktorí boli v zahraničí členmi slobodomurárskych lóží Škótskeho rítu, po návrate do Uhorska založili v r. 1869 prvú lóžu pod týmto systémom – „Matej Korvín“. V roku 1871 uý založili „Veľký Orient

Uhorska“. Za veľmajstra bol zvolený Juraj Joannovics. V roku 1873 mal Veľký Orient 1004 členov v 18 lóžach. Tu je zaujímavé, že hoci bol Pulszky prijatý do lóže pracujúcej pod škótskym rítom, po návrate do Uhorska sa stal veľmajstrom „konkurenčných“ lóží sv. Jána.

Podstatná časť uhorských slobodomurárov, zvlášť lóže patriace k Škótskemu rítu, už od svojho vzniku pracovali na únii dvoch systémov – teda o spojení Škótskeho rítu s lóžami sv. Jána. Pulszky najprv prehlásil, že o únii nie je možné diskutovať skôr, než bude založená Veľká lóža. Keď Teodor Csáky, vodca škótskeho rítu poskytol dobre vypracovanú ponuku pre vytvorenie spoločnej veľkej lóže, ktorá by bola akceptovateľná pre obe strany, Pulszky náhle založil Veľkú lóžu Sv. Jána deň pred plánovanou diskusiou. Potom trval na tom, že žiadne rokovanie o fúzii bez partnerskej Veľkej lóže nebude. Ako reakciu na to „Škóti“ založili Veľký Orient. Potom Pulszky podpísal dohodu o spolupráci medzi týmito dvoma veľkými lóžami, čo na dlhý čas bránilo opätovným plánom na fúziu. Pulszky odolával tlaku na zjednotenie 10 rokov. Až v 80. rokoch 19. storočia sa začali vážnejšie rokovania o únii dvoch slobodomurárskych veľkých lóží. Pulszkého k diskusiám viedli dve skutočnosti. Bolo zrejmé, že dve samostatne fungujúce Veľké lóže nemôžu byť také silné – intelektuálne i finančne – ako jedna spoločná. Na druhej strane týmto činom upadla Pulszkého prestíž.

Meno František Pulszký je spojené aj s najväčšou kauzou uhorského slobodomurárstva 19. storočia – s prijatím grófkky Heleny Hadik-Barkóczy do lóže v Užhorode. Grófka Helena Hadik-Barkóczy bola vzdialená príbuzná ale blízka priateľka Pulszkého. Za svoje prijatie do lóže sľúbila finančnú podporu a požiadala Pulszkého o intervenciu. Pulszký ako veľmajster Veľkej lóže sv. Jána sa obrátil na niektorých členov Veľkého Orientu a grófka nakoniec prijatá do lóže bola. Veľký Orient vyšetril tento incident, vyhodnotilho ako neplatný a účastníkov potrestal. Veľký Orient taktiež protestoval u Veľkej lóže Sv. Jána proti Pulszkého intervencii. Z tohto dôvodu sa Pulszký nezúčastnil ďalších volieb veľmajstra, jeho kreslo ostalo neobsadené a opätovne bol zvolený až v ďalšom roku. To oslabilo jeho pozíciu, preto zmenil stratégiu a stal sa hlavným podporovateľom fúzie s dominantným postavením bratov sv. Jána. Samozrejme seba samého videl ako veľmajstra zjednotenej veľkolóže.

Veľký Orient akceptoval nadradenosť Pulszkého, ktorý dosiahol fúziu veľkých lóží. Vo svojom slobodomurárskom časopise Masonic jour-

nal Hajnal v sérii „Naši veľmajstri“ (Our Grand Masters) bol prvý článok práve o Pulszkom. Symbolická Veľká lóža Uhorska vznikla z dvoch predchádzajúcich veľkých lóží 21. marca 1886. František Pulszky sa stal jej veľmajstrom. Pulszky mal vtedy 72 rokov, ale naplno pracoval ako veľmajster. Bol vedecky a politicky činný. Jeho dôležitosť v uhorskej spoločnosti vzrastala aj pričinením jeho detí: Augustus Pulszky bol právnik, politik a člen uhorskej Akadémie vied, Karol Pulszky bol kunsthistorikom a členom uhorskej Akadémie vied, neskôr riaditeľom Národnej galérie.

Proti Františkovi Pulszkému sa objavil celý rad rôznych obvinení, ktoré sa týkali aj jeho slobodomurárskej činnosti. Jednou z nich bola aj tzv. Lisztova aféra. V decembri 1886 sa v cirkevnom časopise „Magyar Állam“ objavil článok proti nedávno zosnulému Lisztovi, v ktorom sa uvádzalo, že bol takisto členom lóže v Uhorsku. Pulszký odpovedal, že ak bol Liszt prijatý do lóže niekde v zahraničí, svoje členstvo nikdy žiadnym spôsobom nepreukázal. Následne cirkevný časopis uvedol sériu článkov útočiacich proti Lisztovi, Pulszkému a slobodomurárstvu. Kvôli neustálym útokom na jeho verejný život a na jeho slobodomurárstvo ho nakoniec Veľká lóža stiahla z veľmajstrovského postu, a preto v roku 1888 rezignoval. Novým veľmajstrom sa stal Štefan Rakovszký. Začiatkom roku 1894 Pulszký dokonca opustil slobodomurárstvo ako také, vraj preto, aby nič nezatienilo oslavu jeho 80. narodenín.⁹⁴

---

94 Za údaje k Františkovi Pulszkom ďakujem môjmu priateľovi László Várimu, ktorý na túto tému predniesol príspevok na konferencii „Freemasonry in Central Europe“, ktorá sa konala 26. – 27. októbra 2017 v Prešove.

Záver

Prešov má silnú slobodomurársku tradíciu. Bol prvým mestom v Uhorsku, kde sa hnutie v 18. storočí ukotvilo. Prešovská lóža „Zum tugendhaften Reisenden“ (K cnostnému cestovateľovi) bola hlavnou lóžou na území dnešného Slovenska. Bola materskou lóžou pre lóže po celom Uhorsku a svojim rozenkruciánstvom vzbudzovala pozornosť slobodomurárskej Európy. Aj keď k dejinám hnutia v 18. storočí sa zachovali len fragmenty, pravdepodobne išlo o kľúčovú lóžu v Uhorsku. Jej vplyv je dokázateľný účasťou na konštituovaní organizácie slobodomurárstva v habsburskej monarchii v 80. rokoch 18. storočia.

Hlavnou náplňou prešovskej lóže v 18. storočí však bol vnútorný boj medzi jej členmi. Už od začiatku jej existencie badáme neustále konflikty medzi krídlom tzv. rozenkruciánov sústredených okolo laboratória v Giraltovciach, a ostatnými „pravými“ slobodomurármi“ bývajúcimi v Prešove. Hlavnou príčinou sporov boli pre neslobodomurárov nepochopiteľné tzv. vyššie stupne. Tento problém badáme v dejinách slobodomurárstva vo všeobecnosti od začiatku až do dnešných dní. Snaha o udeľovanie vyšších stupňov okrem klasických troch pravdepodobne súvisí s diferenciáciou členstva lóží a s nenaplnenými ambíciami jej členov. Celé dejiny uhorského, európskeho a možno aj celosvetového slobodomurárstva 18. storočia sú dejinami bojov vo vnútri samotného slobodomurárstva. Veľkú väčšinu archívnych dokumentov tvoria údaje o tom, ktorá obediencia či odnož je tá pravá, komu sa majú odvádzať poplatky, v akej výške atď. V týchto sporoch sa slobodomurári utápajú už 300 rokov. Nebolo tomu inak ani v Prešove v 18. storočí.

Skutočne zlatým obdobím prešlo slobodomurárske hnutie v Prešove začiatkom 20. storočia. Lóža „Imrich Thököly“ patrila popri prešporských a košických lóžach k najvýznamnejším a najaktívnejším. Jej najväčšou výhodou bolo prepojenie jej členstva s učiteľským zborom prešovského evanjelického kolégia. Výrazne „inteligentný“ charakter prešovskej lóže mal za následok rozsiahle diskusie o smerovaní uhorského slobodomurárstva, o sekularizácii ako prvotnej úlohe lóže, o politických ambíciách lóží v Uhorsku a podobne. Slobodomurármi boli takmer všetci významnejší členovia vedenia mesta a lóža mala svoje „chápadlá“ v každej dôležitejšej

inštitúcii v meste. Druhým aspektom, ktorý významne vplýval na kvalitu prešovskej lóže bol židovský pôvod jej členov. Lóža bola veľmi aktívna, spomedzi mnou skúmaných lóží najaktívnejšia v oblasti filantropie a charity. Predovšetkým v rokoch prvej svetovej vojny lóža organizovala niekoľko charitatívnych akcií, ktoré získali v meste veľký ohlas.

Slobodomurárstvo v Prešove prešlo turbulentným obdobím konca monarchie. V novej republike lóža „Imrich Thököly“ pravdepodobne ešte nejaký čas fungovala. Od roku 1925 zmenila svoj názov na „Caritas“. Okrem názvu lóže a jej členského zoznamu však o tejto lóži ako aj o ďalšej existencii slobodomurárstva v Prešove nemáme žiadne informácie.

Conclusion

Prešov has a name for its strong tradition of Freemasonry. It was the first town in the Hungarian Empire, where the movement was established in the 18th century. The Prešov Lodge, „Zum tugendhaften Reisenden“ (To the Virtuous Traveller) occupied the position of the Grand Lodge in the territory of present day Slovakia. It was the maternal Lodge for the lodges all over the whole Slovakia. It attracted attention of masonic Europe by its Rosicrucian Order concentration. Though the history of the movement in the 18th century was preserved in fragments, it was likely the essential Lodge in the Hungarian Empire. Its influence can be evident in the participation of constituting the organization of Freemasonry in the Habsburg Monarchy in the 80s of the 18th century.

The significant scope of activity of the Lodge in Prešov resided in the internal struggle among its members. Since the beginning of its existence, the continuing conflicts between the wing of so called “Rosicrucians“, concentrated round the laboratory in Giraltovce, and other “genuine Freemasons“, living in Prešov, can be observed. The major cause of the conflicts for non-Freemasons were the incomprehensible, so called higher degrees. This problem has been apparent in the history of Freemasonry in general since its beginning up to nowadays. The effort to confer higher degrees besides the original three ones is probably related to the differentiation of the membership in the lodges and not fulfilled ambitions of its members. The whole history of Hungarian, European and possibly worldwide Freemasonry in the 18th century is the history of struggles inside Freemasonry itself. The vast majority of archive documents consists of information on which obedience or branch is the proper one or who should be charges paid to, the amount of charge and other. Freemasons have been involved in these conflicts for 300 years. And the situation was not different either in Prešov in the 18th century.

The beginning of the 20th century is considered to be the real golden period of Prešov Freemasonry. The Lodge “Imrich Thököly“, besides Pressburg and Kaschau/Košice lodges, belonged to the most important and most effective. Its greatest advantage resided in the connection of its membership and the teaching staff of the Evangelical College in

Prešov. Considerably “intelligent“ character of the Prešov Lodge resulted in extensive discussions on direction of Hungarian Freemasonry, deconsecration as the primary role of the Lodge, political ambitions of lodges in the Hungarian Empire and other. Almost all of more important members of the town administration were Freemasons, and the Lodge had its “fingers“ in every important institution in the town. The second aspect influencing the quality of the Lodge in Prešov significantly was Jewish origin of its members. The Lodge was very active; it was the most active lodge from all of the investigated lodges in the field of philanthropy and charity. Especially in the years of the World War I, the Lodge organized several charitable events which acquired a great public response in the town.

Freemasonry in Prešov went over the turbulent period at the end of the Monarchy. The Lodge “Imrich Thököly“ probably worked for some time in new republic. Since 1925 it changes its name to “Caritas“. But except for its name and its list of members, there is no information about the Lodge and next existence of Freemasonry in Prešov.

Abschluss

Die Stadt Prešov hat eine lange freimaurerische Tradition. Prešov war die erste Stadt in Ungarn, in der sich die freimaurerische Bewegung im 18. Jahrhundert verankert hat. Die Loge „Zum tugendhaften Reisenden“ im Orient Prešov stellte die Hauptloge auf dem Gebiet der heutigen Slowakei dar. Sie wurde für die Mutterloge aller Logen in ganz Ungarn gehalten und durch ihre rosenkreuzerischen Züge weckte sie die Aufmerksamkeit der freimaurerischen Kreise in Europa. Obwohl über die Geschichte der freimaurerischen Bewegung im 18. Jahrhundert nur wenige Fragmente erhalten geblieben sind, handelte es sich bei ihr wahrscheinlich um die bedeutendste Loge in Ungarn. Deutlich sichtbar ist der Einfluss der Loge auf den Aufbau freimaurerischer Organisationen in der Habsburgermonarchie in den achtziger Jahren des 18. Jahrhunderts.

Den Schwerpunkt der Tätigkeit der Loge bildeten aber Auseinandersetzungen innerhalb der Loge. Bereits zu Beginn ihrer Existenz sind ständige Konflikte zwischen dem Flügel der um das alchemistische Labor in Giraltovce gruppierten so genannten Rosenkreuzer und den übrigen, in Prešov wohnenden „echten Freimaurern“ zu sehen. Der Hauptgrund aller Streitigkeiten lag in den für die Nichtfreimaurer unverständlichen so genannten „höheren Graden“. Dieses Problem zieht sich im Allgemeinen durch die ganze Geschichte der Freimaurerei und ist von ihren Anfängen bis zur Gegenwart bemerkbar. Die Bemühungen um die Verleihung von höheren Graden neben den drei klassischen hängen wahrscheinlich mit der Differenzierung der Logenmitgliedschaft und mit den nichterfüllten Ambitionen der Logenmitglieder zusammen. Die ganze Geschichte der ungarischen, europäischen und vielleicht auch der weltweiten Freimaurerei des 18. Jahrhunderts ist eigentlich die Geschichte der Konflikte innerhalb der Freimaurerei selbst. Die überwiegende Mehrheit der Archivalien enthält Informationen darüber, welche Obediens oder welcher Zweig der Freimaurerei am besten ist, wem und in welcher Höhe die Gebühren zu entrichten sind usw. Mit solchen Problemen beschäftigen sich die Freimaurer bereits seit 300 Jahren. Im 18. Jahrhundert war es auch in Prešov nicht anders.

Ein wahrhaft goldenes Zeitalter erlebte die freimaurerische Bewegung in Prešov am Anfang des 20. Jahrhunderts. Die Loge „Thököly Imre“ gehörte neben der Pressburger und Kaschauer Loge zu den bedeutendsten und aktivsten Logen. Ihr größter Vorteil lag in der Verknüpfung ihrer Mitgliedschaft mit dem Lehrkörper des Prešover evangelischen Kollegiums. Der „intelligente“ Charakter der Loge löste umfangreiche Diskussionen über den Kurs der ungarischen Freimaurerei, über die Säkularisierung als ursprünglicher Aufgabe der Loge, über die politischen Ambitionen von Logen in Ungarn usw. aus. Zu den Freimaurern gehörten fast alle bedeutenderen Vertreter der Stadtverwaltung und die Loge hatte ihre „Fangarme“ in jeder wichtigen Einrichtung in der Stadt. Der zweite Aspekt, der einen erheblichen Einfluss auf die Qualität der Prešover Loge ausübte, war die jüdische Abstammung ihrer Mitglieder. Die Loge war sehr aktiv. Unter den von mir untersuchten Logen war sie in den Bereichen der Philanthropie und der Wohltätigkeit am aktivsten. Vor allem während des Ersten Weltkrieges organisierte die Loge mehrere wohltätige Veranstaltungen, die bei der Bevölkerung der Stadt großen Anklang fanden.

Die Freimaurerei in Prešov hat auch turbulente Zeiten des Zerfalls der Habsburgermonarchie überdauert. In der neugegründeten Republik existierte die Loge „Thököly Imre“ wahrscheinlich noch einige Zeit weiter. Im Jahre 1925 hat sie ihren Namen in „Caritas“ geändert. Mit Ausnahme des Logennamens und einer Mitgliederliste der Loge sind jedoch keine anderen Informationen über die Loge und über die weitere Existenz der Freimaurerei in Prešov zu finden.

Befejezés

Eperjesnek erős szabadkőműves tradíciója van. Nagy Magyarország első városa volt, ahol a 18. században a mozgalom megvetette lábát. Az „erényes utazó” – nak nevezett Eperjesi páholy a mai Szlovákia fő páholya volt. Anyapáholy volt egész Magyarország területén és a maga „rózsakeresztségével” felhívta magára Európa szabadkőművességének figyelmét. Még akkor is, ha a mozgalom történelmében a 18. században csak fragmensei maradtak, valószínű, hogy kulcsfontosságú páholyról volt szó Magyarországon. Hatása bizonyított a szabadkőművesek szervezetének a megalapításánál a Habsburg Monarchiában a 18. század 80-as éveiben.

Az eperjesi páholy fő töltete a 18. században a tagjai között dúló belső harc. Már meglelte kezdetétől állandó konfliktusokat találunk az ún. giraltoycei laboratórium köré csoportosuló rózsakeresztesek és a többi eperjesi lakosú „igazi” szabadkőművesek között. A viszályok fő oka – magasabb fokok – a nem szabadkőművesek számára érthetetlen volt. Ezt a problémát általánosságában a szabadkőművesek történelmében a kezdetektől napjainkig felfedezhetjük. A magasabb fokok megítélése, a klasszikus három fokon túl, valószínű hogy összefügg a páholyi tagság differenciáltságával és a tagok meg nem valósult ambícióival. A szabadkőművesek teljes 18. századi történelmére a magyar, európai és talán a teljes világtörténelmére jellemző a szabadkőművesek e belső harca. Az archív dokumentumok nagy része tartalmaz olyan adatokat, hogy mely engedelmesség – kötelesség (obediencia) vagy irányzat a helyes, az igazi; kiknek kell illetéket elvezetni és milyen mértékben. A szabadkőművesek már 300 éve elmerültek ezekben az ellentétekben. Nem volt ez másként Eperjesen sem a 18. században.

Tényleges, ún: „aranykoron” ment át a szabadkőműves mozgalom Eperjesen a 20. században. A „Thököly Imre” páholy az eperjesi és kassai páholyok mellett a legjelentősebb és legaktívabb volt. Ennek legjelentősebb előnye az volt, hogy összekötötte tagságát az eperjesi evangélikus kollégium tanítói karával. Az eperjesi páholy jelentős intelligenciái jellege eredményezte, hogy széles vita keletkezett a magyar szabadkőművességről és a szekularizációról, mint a páholy elsődleges feladatáról és a páholy politikai ambícióiról Magyarországon. A városvezetés majdnem minden

jelentősebb tagja szabadkőműves volt és a páholynak meg voltak a „fogószervei” (módszerei) a város minden fontos intézetében. A másik aspektus, mely nagyban befolyásolta az eperjesi páholy minőségét, az tagjainak zsidó származásában rejlett. A páholy nagyon aktív volt, az általam vizsgált páholyok között a filantrópia és a jótékonyág terén a legaktívabb. Mindenek előtt az első világháborúban szervezett a páholy néhány jótékonyági akciót, amely nagy visszhangra talált a városban.

A monarchia végének közeledtében a szabadkőművesség Eperjesen néhány turbolens időszakon ment át. Az új köztársaságban a „Thököly Imre” páholy valószínűleg még egy bizonyos ideig működött. 1925-től nevét a „Caritas”-ra változtatta meg. A páholy nevéen és tagsági névsorán kívül, úgy ahogyan a további szabadkőművesség létezéséről Eperjesen nincsenek információink.

Menný register

- Aigner, František Xaver 6
Abafi, Ludovít 6, 7, 14, 15, 24, 25,
27, 30, 31, 36, 37
Adler, M. 96
Ágoston, Peter 100
Árje, Filip 64, 71
August II. 12
August III. 12
- Bakonyi, Mikuláš 74, 82, 83
Baláž, Miroslav 23
Bárkány, Eugen 111
Barkóczy, František 37, 38
Barkóczy, Ján 37
Bernhardi, Izák 14, 24, 36, 38
Bernstein, E. 96
Berzeviczy, Imrich 27, 31, 38
Bloch, I. 96
Bodon, Maximilián 71
Bókay, Arpád 70, 86
Bouillon Gottfried von 15
- Carlil, Tomáš 51
Crouy-Chanel Francois 113
Csáky, Teodor 114
Csatáry, Augustín 64, 71, 106
Csengey, Gustáv 41, 44, 45, 63, 64,
68, 71
Csukássy, Eugen 70, 86
Czimmermann Sigmund 24
- Déri, Július 71
Dessewffy, Andrej 37, 38
Dessewffy, Gašpar 37, 38
- Divald, Ludovít 72, 94
Dóbiás, Eduard 44, 64, 71
Dresdner, Ármin 63
Durst, Győző 64, 66, 71
Durst, Viktor 111
- Eberling, Jozef 63
Eger, Jozef 97
- Fáber, Oskar 98
Farágó Jozef 50, 64, 69, 71, 104
Fejerváry, Gabriel 24, 112
Florián, Karol 40, 50, 64, 69, 71,
101, 104, 105, 110, 111
Földes, Zoltán 72
Földi, Emanuel 44, 46, 64, 69, 71
Frankendorffer, Samuel 31, 38
Fried, Ármán 102, 103
Fried – Sebesi, Ernest 111
Fried, Simon 71, 102, 103
- Garibaldi, Giuseppe 113
Gelléri, Móric 83,
Gerő, Alexander 111
Glasner, Móric 71, 110
Glosz, Jakub 27, 36, 38
Glück, Jonáš 64, 71
Gömöry, Ján 44, 46, 64, 65, 71
Gyöngyössi, Ladislav 72
- Hadik – Barkóczy, Helena 114
Heinzeli (Hanzéli), Martin 6, 7, 24,
25, 27, 29, 30, 31, 33, 36, 38
Hass, Ludwik 7

- Hebelt, Edmund 72, 95, 97, 98,
 100, 101
 Hegyessi, Adolf 64
 Heinzeli, Matej 27, 38
 Hercegh Karol 64
 Hirschel, Salamon 30
 Hirschfeld, Markus 111
 Holénia, Jozef 50
 Holénia, Július 64
 Holénia, Vojtech 43, 44, 46, 64, 71
 Horváth, Edmund 45

 Jászi, Oszkár 97, 100
 Jónás, Ján 70, 71, 74, 95, 101, 102,
 103
 Jeszenovszky, Jozef, Ladislav 27,
 30, 38
 Joannovics, Juraj 113
 Jozef II. 9, 11, 33, 37

 Kapivár, Jozef Juraj Kapy 27, 31, 38
 Katarína II. 12
 Kazinczy, František 91
 Klapka, Juraj 113
 Klein, Emil 64, 66, 71
 Kosuth, Lajos 112, 113
 Kósch, Arpád 40, 69, 104
 Kósch, Štefan 96
 Kőrösy Juraj 45, 46,
 Körtvélyessy Dezider 50, 64, 71
 Kovács, Ernő 86
 Kracker, J. L. 37
 Krasznec, Imrich 27, 38
 Krayzell, Vojtech 64, 66, 71
 Kriebel, Jozef 24, 38

 Ladomerszky Štefan 37, 38
 Lengyel, Réka 15
 Lewis, Eudovít 113
 Lichtig, Artur 72
 Lipták, Lubomír 7
 Lovik, Ernest 95, 96
 Lubomirski, Martin 13
 Lukovics, Aladár 64, 66

 Maibaum, Artur 64, 71, 95, 97, 100
 Mária Terézia 8, 10
 Mártonffy, Martin 44, 46, 86
 Matherny, Gustáv 111
 Matolay 36
 Mattyasovszky Juraj 50, 71
 Mikler, Karol 45, 46, 64, 71, 102
 Molitor, Gustáv 72
 Moszyński August 14, 31
 Munk, Leopold 72
 Mussoni, Ján, Anton 72

 Obál, Vojtech 72
 Oberländer, Karol 72

 Pálesch, Arpád 71
 Pálesch, Ervin 95
 Peskó Edmund 64, 71
 Polányi, Karol 100
 Poloczek, Artur 71
 Poloczek, Robert 71
 Pongrácz, Imrich 37, 38
 Poniatovsky, Stanislav August 12
 Pottornyay, Dionýz 27, 38
 Pottornyay, Imrich 27, 38
 Pottornyay, Juraj 24, 25, 27, 38
 Pottornyay, Ladislav 27, 38
 Pulawski, František 13

- Pulawski, Jozef 13
Pulawski, Kazimir 13
Pulszky, Augustus 115
Pulszky, František 91, 112, 113,
114, 115
Pulszky, Karol 115
- Radziwill Karol 13
Raffay, František 64, 66
Rakovszký Štefan 115
Rátz, Dezider 72
Révay, slobodný pán 27, 29
Rohonyi, Hugo 100
Rónai, Zoltán 100
Rosenberg, Teofil 64, 66, 71, 110,
111
Rosenthal, Adolf 71
Ruttkay-Nedeczky, Belo 96
Rzewuski, Stanislav Ferdinand 14
- Saguly, Jozef 72
Schermann, Adolf 63
Scheuber, Leopold 27, 38
Schneider 31
Schönwiesner, Johann (Ján) 71, 111
Schopflin, Gejza 111,
Schröd, Erazmus 37, 38
Schwarz, Arpád 72
Sitányi, Gizela 63
Sitányi, Jozef 63
Sombart, W. 96
Spléni, Ján 37, 38
Sturman, Martin 37, 38
Szalay, Karol 100
Szendé, Pavol 100
Sziklai Henrich 45, 46, 64, 71
Sziklai, Štefan 95, 96, 100
- Szirmay, Alexander 27, 38
Szirmay, Ladislav 27, 29, 30, 33, 38
Szirmay, Pavol 31, 38
Szirmay, Peter 36
Szirmayová, Apolónia 27
Szolkovy, Jozef 13, 24, 27, 38
Szörényi, Teodor 110
Sztraka, Andrej 10
Szutorisz, Fridrich
- Tirscher, Štefan 64, 66, 71
Toperzer, Albert 66,
Török, Ludovít 7, 15, 24, 37, 38
Török, Jozef 27, 38
Türr, Štefan 113
- Uhlig, Leo 72
- Vályi, András 9
Vilicz, Michael 111
Vörös, Alexander 72, 106
Vörösmárty, Michal 53
- Wallentinyi, Samuel 50, 64, 66,
71, 105
Wessel, Teodor 13
Wielogurski, Michal 13, 14
Woháner, Dezider 72
- Zaremba Jozef 13
Ziegler, J. 37
Zigány, Zoltán 100